

ศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษา
กลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

A STUDY OF THE VIRTUES OF THE STUDENT PARTICIPATING IN THE
BUDDHIST WAY SCHOOL TO VOLUNTARY MIND PROJECT

: A CASE STUDY OF THE TOONG THONG
SCHOOL GROUP UNDER PHRAE PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

พระครูพิศาลอรรถกิจ (แสนสา)

วิทยานิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๕

ศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา :
กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

พระครูพิศาลอรรถกิจ (แสนสา)

วิทยานิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

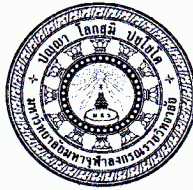

A STUDY OF THE VIRTUES OF THE STUDENT PARTICIPATING
IN THE BUDDHIST WAY SCHOOL TO VOLUNTARY MIND PROJECT
: A CASE STUDY OF THE TOONG THONG
SCHOOL GROUP UNDER PHRAE PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

Phrakhru Phisarnattakij (Sansa)

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand.
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒” เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระครูโสภณพัฒนานุยุต, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระครูจันทสรวงศ์, ดร.)

กรรมการ

(ดร.บุญปิ่น แสนบ่อ)

กรรมการ

(ดร.อรอนงค์ ววงศ์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูโสภณพัฒนานุยุต, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ

ดร.บุญปิ่น แสนบ่อ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

พระครูพิศาลอรรถกิจ (แสนสา)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ผู้จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒
ผู้วิจัย	: พระครูพิศาลธรรตกิจ (แสนสา)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระครูโสภณพัฒนานุยุต, ผศ.ดร. ป.ธ.๔,พธ.บ.,กศ.ม.,Ph.D. : ดร.บุญปิ่น แสนบ่อ วท.บ.,วท.ม.,Ph.D.
วันที่สำเร็จการศึกษา	: ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ
ผู้จิตอาสา: กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่
เขต ๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ
ผู้จิตอาสา กลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง ๒) เพื่อศึกษาการเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วม
โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธผู้จิตอาสา กลุ่มโรงเรียนทุ่งทองในความแตกต่างระหว่างจำแนก
เพศ ชาย-หญิง ๓) เพื่อศึกษาผลข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธผู้จิตอาสา
: กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง เพื่อนำไปพัฒนาการปรับปรุงแก้ไข

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๑๒๗ คน
ซึ่งเรียนอยู่ในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒
เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของคุณธรรมของนักเรียนที่เข้า
ร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธผู้จิตอาสา

ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธผู้จิตอาสา
ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี และด้าน
การทำงานเป็นทีม พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๕๓$)

เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธผู้จิต
อาสา ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านความมีน้ำใจ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความสามัคคี และการทำงาน
เป็นทีม พบว่า ทั้งเพศหญิงและเพศชายมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ .๐๕

Dissertation Title : A study of the Virtues of the Student Participating in The Buddhist way schools to Voluntary Mind Project : A Case Study of the Toong Thong School Group under Phrae primary educational Service Area Office 2

Researcher : Phrakru Phisarnattakij (Sansa)

Degree : Master of Art (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Asst.Prof.Phrakru Sophonpattananuyut
Pali IV,B.A.,M.Ed.,Ph.D.

: Dr.Boonpun Sanbho, B.Sc.,M.Sc.,Ph.D.

Date of Graduation : March 26, 2013

Abstract

The title of this research is ‘ A study of the Virtues on Voluntary Mind of the Students Participating in The Buddhist way schools to Voluntary Mind Project : a Case Study of the Toong Thong Schools Group Under Phrae Primary Educational Service Area Office 2’.

The purposes of this research are 1) to study about the virtues on voluntary mind of students participating in The Buddhist way schools to voluntary mind project of Toong Thong school group 2) to compare the virtues on voluntary mind of students participating in The Buddhist way schools to voluntary mind project of the Toong Thong school group, and 3) to know about the consequence of suggestions towards the development of the virtues on voluntary mind of students participating in The Buddhist way schools to voluntary mind project of the Toong Thong school group for further development and amendment or improvement.

The population used in this research included one hundred and twenty seven of Prathom Four to Prathom Six students of the Toong Thong school group under Phrae Primary Educational Service Area Office 2. The questionnaires for the opinion on the virtues on voluntary mind of students participating in The Buddhist way schools to voluntary mind project were used as tool for collecting data.

Concerning the results of the research, it was found that there were five aspects of the virtues on voluntary mind of students participating in The Buddhist way schools to voluntary mind project, namely the generosity aspect, the responsibility aspect, the sacrifice aspect, the harmony aspect and the team-work aspect. It was discovered that in the holistic view, the students' virtues on voluntary mind was in the highest level for all aspects. As for comparison of the opinion level towards the virtues on voluntary mind of students participating in The Buddhist way schools to voluntary mind project for five aspects, it was found that in the holistic view the opinion level between male and female was not significantly different at 0.05.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี และได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ขอขอบคุณ สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามจำนวน ๓ ท่าน ประกอบด้วย พระครูสุจิตตธรรมนิวิฐ (แสนคำ) เจ้าคณะตำบลทุ่งแล้ง ตำบลทุ่งแล้ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ผศ.รวิโรจน์ ศรีคำภา อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ และดร.สมจิต ขอนวงศ์ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

ขอขอบคุณ พระครูโสภณพัฒนานนุยุต, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ดร.บุญปั้น แสนบ่อ ครูชำนาญการ โรงเรียนวัดเหมืองคำ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ตลอดจนผู้ให้การสนับสนุนทุนการศึกษา ผู้เป็นบิดา มารดา พร้อมด้วยครอบครัวแสนสา และคณะศรัทธา วัดไฮสร้อย อำเภอลอง จังหวัดแพร่

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณพระอาจารย์ทุกรูปและคณาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อแก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณความดีอันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ บิดามารดา พร้อมด้วยครอบครัวแสนสา และคณะศรัทธาวัดไฮสร้อย มิตรสหายเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่เป็นกำลังใจ และให้การสนับสนุนในทุก ๆ เรื่อง

พระครูพิศาลอรรถกิจ (แสนสา)

๒๖ มีนาคม ๒๕๕๖

เรื่อง	สารบัญ	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		ข
กิตติกรรมประกาศ		ง
สารบัญ		จ
สารบัญตาราง		ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ		ญ
บทที่ ๑ บทนำ		
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา		๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย		๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย		๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ		๔
๑.๕ คำจำกัดความของที่ใช้ในการวิจัย		๕
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ		๕
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา		๕
๒.๑.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทางพระพุทธศาสนา		๕
๒.๑.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทั่วไป		๑๐
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาทางพระพุทธศาสนา		๑๓
๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของจิตอาสา		๑๓
๒.๒.๒ ลักษณะจิตอาสา		๑๖
๒.๒.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมจิตอาสา		๒๐
๒.๒.๔ บุคคลผู้ทำหน้าที่ด้านจิตอาสาในพระพุทธศาสนา		๒๓
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาทั่วไป		๓๔
๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของจิตอาสาทั่วไป		๓๔
๒.๓.๒ ความสำคัญของการมีจิตอาสา		๓๖
๒.๓.๓ ลักษณะของจิตอาสาทั่วไป		๓๗
๒.๓.๓ ประเภทของจิตอาสาทั่วไป		๓๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาจิตอาสาของนักเรียน	๔๑
๒.๔.๑ ด้านความมีน้ำใจ	๔๑
๒.๔.๒ ด้านความรับผิดชอบ	๔๓
๒.๔.๓ ด้านความเสียสละ	๔๗
๒.๔.๔ ด้านความสามัคคี	๔๕
๒.๔.๕ ด้านการทำงานเป็นทีม	๕๖
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๐
๒.๖ กรอบแนวคิด	๗๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๑
๓.๒ การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย	๗๑
๓.๓ เครื่องมือและคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๒
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๗๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย	๗๔
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่ม โรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาแพร่ เขต ๒	๗๗
๔.๒ ตอนที่ ๒ วิเคราะห์ผลระดับความคิดเห็นจิตอาสาของนักเรียนทั้ง ๕ ด้าน	๘๐
๔.๒.๑ ระดับจิตอาสาด้านความมีน้ำใจ	๘๐
๔.๒.๒ ระดับจิตอาสาด้านความรับผิดชอบ	๘๒
๔.๒.๓ ระดับจิตอาสาด้านความเสียสละ	๘๓
๔.๒.๔ ระดับจิตอาสาด้านความสามัคคี	๘๔
๔.๒.๕ ระดับจิตอาสาด้านการทำงานเป็นทีม	๘๕
๔.๓ ตอนที่ ๓ ข้อมูลข้อเสนอแนะ	๕๐
๔.๔ ตอนที่ ๔ เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นโครงการจิตอาสาของนักเรียน	๕๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๕ สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๕๔
๕.๒ อภิปรายผล	๕๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๒
บรรณานุกรม	๑๐๓
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ราชานามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการทำวิทยานิพนธ์	๑๑๐
ภาคผนวก ข หนังสือออกเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์	๑๑๕
ภาคผนวก ค แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน	๑๑๕
ภาคผนวก ง รูปภาพกิจกรรม โครงการจิตอาสา	๑๒๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	จำนวนประชากร	๗๑
๒	สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามเพศ	๗๗
๓	สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามอายุ	๗๗
๔	สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา	๗๘
๕	สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง	๗๘
๖	สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วม โครงการค่ายพุทธบุตร	๗๙
๗	สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วม โครงการจิตอาสาคุณธรรม	๗๙
๘	สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามการเข้ากิจกรรม พัฒนาของโรงเรียน	๗๙
๙	สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วม กิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน	๘๐
๑๐	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นระหว่าง เพศชาย-เพศหญิง ด้านความมีน้ำใจ (n = ๑๒๗)	๘๐
๑๑	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นระหว่าง เพศชาย-เพศหญิง ด้านความรับผิดชอบ (n = ๑๒๗)	๘๒
๑๒	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นระหว่าง เพศชาย-เพศหญิง ด้านความเสียสละ (n = ๑๒๗)	๘๓
๑๓	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นระหว่าง เพศชาย-เพศหญิง ด้านความสามัคคี (n = ๑๒๗)	๘๔
๑๔	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นระหว่าง เพศชาย-เพศหญิง ด้านการทำงานเป็นทีม (n = ๑๒๗)	๘๕
๑๕	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น ด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านความมีน้ำใจ	๘๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๑๖	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น ด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านความรับผิดชอบ	๘๓
๑๗	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น ด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านความเสียสละ	๘๘
๑๘	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น ด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านความสามัคคี	๘๘
๑๙	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น ด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านการทำงานเป็นทีม	๘๘
๒๐	ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น ของนักเรียน ในภาพรวมทั้ง ๕ ด้าน	๙๐
๒๑	การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านความมีน้ำใจ (n = ๖)	๙๒
๒๒	การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านความรับผิดชอบ (n = ๖)	๙๒
๒๓	การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านความเสียสละ (n = ๖)	๙๓
๒๔	การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านความสามัคคี (n = ๖)	๙๒
๒๕	การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านการทำงานเป็นทีม (n = ๖)	๙๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คัมภีร์ที่ใช้ศึกษาค้นคว้า และนำมาอ้างอิงสำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ โดยกล่าวถึงแหล่งที่มา เล่ม / ข้อ / หน้า คือเลขตัวหน้าเป็นเลขเล่มเลขตัวกลางเป็นเลขข้อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้าเช่น ที.สี. (ไทย) ๕/๓๐๓/๑๑๓ = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายสีลขันธวรรค(ภาษาไทย) เล่มที่ ๕ ข้อที่ ๓๐๓ หน้า ๑๑๓

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปนิณาสกั	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปนิณาสกั	(ภาษาไทย)
อง.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ฉกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฎฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	อฎฐกนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคมที่ควรจะได้รับ การทะนุบำรุงอย่างดี ที่สุดต้องช่วยกันสร้างโอกาสในด้านการพัฒนาทางสรีระ และสติปัญญาตลอดจนโอกาสทางสังคม อื่นๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนไทยให้มากขึ้นเพราะการเรียนรู้ที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการพัฒนาการของ มนุษย์ต้องมีโครงสร้างการทำงานทางร่างกายจิตใจและสติปัญญาที่สมบูรณ์มีประสิทธิภาพ ในการเรียนรู้^๑ ดังนั้นการสร้างพฤติกรรมของเยาวชนตามหลักคตินิยมทางพระพุทธศาสนาถือได้ เป็นวัยที่ขาดการยับยั้งชั่งใจขาดความอดทนอดกลั้นความลำบากตรากตรำต่อทุกขเวทนาต่อการ กระทบกระแทงต่อความช่วยวนของกิเลสตัณหา การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ของกระแส โลกาภิวัตน์ ในช่วง ๒ ทศวรรษ ที่ผ่านมาได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมไทย ก่อนผลกระทบทั้งในด้านเป็นคุณ และโทษในระดับต่างๆ โดยเฉพาะความเติบโตทางด้านวัตถุที่ เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดอิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยมวัตถุนิยมได้กระตุ้น โน้มน้ำว่งเสริมให้บุคคล โดยเฉพาะเยาวชนวัยหนุ่มสาวอันเป็นพลังสำคัญของสังคมในอนาคต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่เป็นการแสวงหาความมั่งคั่ง และวิถีชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อรักสบาย เน้นการแข่งขัน ชิงดีชิงเด่นเกิดวิถีคิดแบบตัวใครตัวมันขาดจิตสำนึกสาธารณะ^๒ “จิตอาสา” เป็นการให้ และช่วยเหลือสังคม และได้กำหนดไว้ในวาระแห่งชาติเป็นการปลูกจิตใจคนไทยให้องกาม ขึ้นอีกครั้ง ในการมาช่วยกันดูแลสังคมไทยดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชนตลอดจนปัญหาต่างๆ รอบๆ ตัว สนใจดูแลความทุกข์ของคนรอบข้างเข้าใจผู้อื่นร่วมกัน

สร้างสรรค์สิ่งดีทำดีให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทย และรับผิดชอบสังคมร่วมกัน^๓ เยาวชนเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายๆด้านเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง

^๑ พวงเพชร สุรัตน์ภักดิ์, มนุษย์สังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๘.

^๒ สุกญา บัณฑิตน์และคณะ, แนวคิดรูปแบบและวิธีการของการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัคร (สำนักบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

^๓ อรุณรัตน์ ชูชมและคณะ, “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและ คุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๑๐๔, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

ทั้งร่างกายความคิดจิตใจและสังคมการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้เยาวชนมีความอยากรู้อยากเห็น อยากรทดลองต้องการอิสระส่งอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมหากขาดเอาใจใส่ดูแลฝึกฝนอบรม ขัดเกลา ปรคับประคอง ก็จะทำให้จิตใจของเยาวชนมีความอ่อนแอไม่ค่อย มีความสุข มีความกระวนกระวาย มีความเครียด เมื่อหาทางออกไม่ได้ อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่างๆ เช่นการยกพวกตีกัน ฆ่าตัวตาย เล่นการพนัน ลักขโมย เทียวกลางคืน คบคนชั่วเป็นมิตรดื่มสุรา และขับรถมอเตอร์ไซด์แข่งความเร็วกัน เป็นต้น

ความอ่อนแอทางด้านจิตใจของเยาวชน มักทำให้เกิดอาการหวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุ ทางอายตนะ โดยง่ายเนื่องจากขาดทักษะในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง จึงทำให้เพเลิดเพเลินคิดใน อารมณ์และสิ่งที่ยั่วยุต่างๆ เกิดความรุนแรงในความคิด เช่น อารมณ์ฉุนเฉียว โกรธ เกลียด หงุดหงิด เมื่อน่าย ซึมเศร้า ท้อแท้ สับสน วอกวน และฟุ้งซ่านรำคาญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕ หมวด ๔ แนวทางการจัดการศึกษามาตรา ๒๔^๔ ได้กำหนดแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ จริงฝึกปฏิบัติการให้ทำได้คิดเป็น และทำเป็นรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีและคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ไว้ในทุกรายวิชามีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคล ในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาและ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคม พบว่าการส่งเสริมให้นักเรียนจัดค่ายอาสา เป็นการเรียนรู้ทางตรงที่ ส่งเสริมให้นักเรียน ได้รับกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนด “จิตอาสา” ไว้เป็นคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของผู้เรียนอีกข้อหนึ่งโดยที่สถานศึกษาต้องมีชั่วโมงให้เด็กทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อ สาธารณะโดยระดับชั้นประถมศึกษา ๖๐ ชั่วโมง

ในช่วง๒ปีที่ผ่านมานักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกลุ่ม โรงเรียน ทุ่งทองมีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้อื่นน้อยลงจนคณะผู้บริหารครูอาจารย์และผู้ปกครองประชุม เห็นว่าเป็นปัญหาที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไข ได้ประชุมตกลงกันว่าควรจะทำวิธีที่จะปลูกฝังให้นักเรียน ในระดับชั้นประถมศึกษาได้ทำกิจกรรมอาสาช่วยเหลือผู้อื่น เป็นตัวอย่างแก่พี่ๆในระดับ ประถมศึกษาตอนปลายฝึกนักเรียนสร้างจิตสาธารณะด้วยประสบการณ์จริงเพราะเห็นว่าช่วยให้ ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์มากขึ้นซึ่งจิตอาสานี้จะติดตัวเขาไปจนเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ในสังคมและร่วมสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขการสร้างคนให้มีจิตอาสา มีความสำคัญต่อ บุคคล องค์กรสังคม และประเทศชาติอย่างมากถ้าเราสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้คน

^๔กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : กูรูสภา, ๒๕๔๒),

ในชาติมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวมมีการใช้อย่างสมบัติส่วนรวม อย่างเห็นคุณค่าใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติดการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลงการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้องก็จะลดลง และจะนำมาสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งเมื่อนักเรียนจบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จะมีคุณลักษณะจิตอาสาติดตัวแบบคงทนช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมต่อไป

ผู้วิจัยในฐานะครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสอนในช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔-ป.๖) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้ตระหนักถึงปัญหา และภารกิจที่มีต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติทุกด้าน โดยเฉพาะ ด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นห่วงเยาวชนของชาติซึ่งมีพฤติกรรมไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เพราะเยาวชนในปัจจุบันขาดคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น เช่น ขาดจรรยาบรรณ ขาดระเบียบวินัย ไม่รู้จักประหยัดอดออม ไม่มีความกตัญญูรู้คุณ มีพฤติกรรมก้าวร้าว ชอบเล่นการพนัน หันไปสนใจสิ่งเสียดสี และห่างเหินจากวัดมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่สนใจไปทำบุญฟังเทศน์เข้าวัดปฏิบัติธรรม หันไปสนใจวัตถุนิยมและเล่นเกมที่ไม่สร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสังคม และประเทศชาติของเราอย่างยิ่ง

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นสมควรที่จะเสริมสร้างหลักธรรมทางในการสร้างคนให้มีจิตอาสา มีความสำคัญต่อบุคคลองค์กร สังคม และประเทศชาติอย่างมากถ้าเราสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้คนในชาติมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้อย่างสมบัติส่วนรวม อย่างเห็นคุณค่าใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด การทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลงการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้องก็จะลดลง และจะนำมาสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งเมื่อนักเรียนจบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จะมีคุณลักษณะจิตอาสาติดตัวแบบคงทนช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาคูณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา กลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา กลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง จำแนกตาม เพศชาย-หญิง

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา :
กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทองนำไปพัฒนาการปรับปรุงแก้ไข

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ๔ ด้าน ได้แก่

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้คุณธรรมจิตอาสาโครงการ มี ๕ ด้านคือ ๑) ด้านความมีน้ำใจ ๒) ด้านความรับผิดชอบ ๓) ด้านเสียสละ ๔) ด้านความสามัคคี ๕) ด้านการทำงานเป็นทีม

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอสา กลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรที่ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔-ป.๖) ปีการศึกษา ๒๕๕๕ โดยได้คัดกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง ๓ โรงเรียน คือ ๑) โรงเรียนบ้านไผ่ล้อม ๒) โรงเรียนบ้านนาอูน่อง ๓) โรงเรียนบ้านนาคุ้มรวมทั้งหมด น.ร.ชาย ๓๑ คน และน.ร.หญิง ๕๖ คน รวมทั้งหมด ๑๒๗ คน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

กำหนดระยะเวลาในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ เดือนสิงหาคม ๒๕๕๕ ถึง เดือน มกราคม ๒๕๕๖

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ต้องการทราบคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทองเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ต้องการทราบผลการเปรียบเทียบระดับคุณธรรมโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทองผลเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ต้องการทราบผลข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทองเป็นอย่างไร

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **คุณธรรม** หมายถึง ผู้ที่มีจิตอาสา เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้ความช่วยเหลือ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านความมีน้ำใจ ๒) ด้านความรับผิดชอบ ๓) ด้านความเสียสละ ๔) ด้านความสามัคคี ๕) ด้านการทำงานเป็นทีม

๑.๕.๒ **เพศ** หมายถึง ปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรแบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิง

๑.๕.๓ **ด้านความมีน้ำใจ** หมายถึง การให้ อาจจะเป็นวัตถุ ทรัพย์สิน สิ่งของ แรงกาย ความรู้สึก ซึ่งเป็นการให้จากใจและไม่ได้ถูกบังคับหรือไม่ได้ให้เพราะหน้าที่แต่ให้จากจิตใจ ความช่วยเหลือกัน เมื่อคนอื่นได้รับความทุกข์ และความเดือดร้อน

๑.๕.๔ **ด้านความรับผิดชอบ** หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การงานหรือกิจกรรมมีการประชุมวางแผนและทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จตรงต่อเวลาเอาใจใส่ติดตามไม่ทอดทิ้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๑.๕.๕ **ด้านความเสียสละ** หมายถึง การอุทิศเวลาและเสียสละในการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนด้วยความเต็มใจ

๑.๕.๖ **ด้านความสามัคคี** หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งวิวาทบาดหมางซึ่งกันและกัน

๑.๕.๗ **ด้านการทำงานเป็นทีม** หมายถึง การให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนร่วม แสดงความคิดเห็นรับฟังความคิดเห็นแก้ปัญหาอุปสรรคที่พบในระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะแสดงบทบาทผู้นำผู้ตาม ได้อย่างเหมาะสม

๔.๕.๘ **โรงเรียน** หมายถึง ในเขตพื้นที่โรงเรียนวิสุทธิพุทธจิตอาสา โรงเรียนกลุ่มทุ่งทอง อำเภอลอง จังหวัดแพร่

๔.๕.๙ **นักเรียน** หมายถึง นักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔-ป.๖) ปีการศึกษา ๒๕๕๕ จำนวน ๑๒๗ คนของโรงเรียนกลุ่มทุ่งทองอำเภอลองสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต ๒

๑.๕.๑๐ **โครงการจิตอาสาของนักเรียนประถมศึกษาตอนต้น** หมายถึง โครงการที่ฝึกนักเรียนให้รู้จักช่วยคนอื่นทั้งหมด ๓ โครงการ คือ ๑. โรงเรียนไผ่ล้อม ๒. โรงเรียนนาตุ้ม ๓. โรงเรียนอ่อนน่องที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนปีการศึกษา ๒๕๕๕

๑.๕.๑๐ **การเปรียบเทียบ** หมายถึง เพศชายและเพศหญิงที่มีแตกต่างระดับความคิดเห็น ทั้ง ๕ ด้าน คือด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบคุณธรรมโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้น ป.๔-ป.๖ ที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาโรงเรียนวิถิปุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง

๑.๖.๒ ทำให้ทราบถึงการเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิปุทธสู่จิตอาสา กลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง ตามจำแนกเพศชาย-หญิง

๑.๖.๓ ทำให้ทราบผลข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตอาสาโรงเรียนวิถิปุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง เพื่อนำไปพัฒนาการปรับปรุงแก้ไขการจัดโครงการครั้งต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่องศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา :
กรณีศึกษากลุ่ม โรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แพร่ เขต ๒

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดประเด็น
การนำเสนอ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑) ความหมายของพฤติกรรม

นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความหมายของพฤติกรรม ดังนี้
สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า^๑ ได้ให้ความหมายของคำว่า “พฤติกรรม” คือ การประพฤติ
เว้นจากอกุศลกรรมบถ ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ

พระราชสิทธิมนิ^๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “พฤติกรรม” คือ การปฏิบัติธรรม
การทำตามธรรม ได้แก่การประพฤติตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๓ ได้ให้ความหมาย “พฤติกรรม” (Behavior)
คือ การประพฤติ แสดงออกในชีวิตประจำวัน การทำตัว คุณสมบัติของบุคคลที่แสดงออกส่วน
หลักพุทธธรรม ได้ระบุว่า “พฤติกรรม” หรือความประพฤติของมนุษย์นั้น จัดอยู่ในกลุ่มกรรมนิยาม
(Law of Karma) ซึ่งหมายถึง กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการกระทำ
หรือเป็นกระบวนการแห่งเจตนา ในความคิดปรุงแต่ง สร้างสรรค์ต่างๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่อง
ออกไปอันสอดคล้องสม เช่น สร้างพฤติกรรมดี ก็มีผลดี สร้างพฤติกรรมชั่ว ก็ได้รับ ผลชั่ว เป็นต้น

^๑ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, มงคลยอดชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๘),
หน้า ๒๘๘-๒๘๙.

^๒ พระราชสิทธิมนิ, มงคล ๓๘ ประการ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๑.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗๕-๑๘๐.

ร.ท.บรรจบ บรรณรุจิ^๔ ได้ให้ความหมาย “พฤติกรรม”(Behavior) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นถูกกำกับด้วยจิตรู้สำนึก แต่จิตรู้สำนึกนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยแรงกระตุ้นผลักดันจากภายในอันได้แก่ จิตไร้สำนึก ซึ่งเป็นที่รวมแห่งความต้องการ ความปรารถนาและความเก๋บกดต่างๆ และจิตไร้สำนึกนี้เอง เป็นที่รวมอยู่แห่งพลังงานอันก่อให้เกิดการแสดงพฤติกรรมมนุษย์แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา โดยมีแรงจูงใจเป็นเครื่องชักจูง และคอยหนุนหลังอยู่เบื้องหลังแห่งพฤติกรรม ตรงกับทฤษฎีทางพุทธศาสนา คือตัณหา และพระพุทธานุชาขอมรับเหมือนกันว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นเกิดมาจากพลังงานทางจิต (เจตสิก)

ร.ศ.ดร. กัญญา สุวรรณแสง^๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม คือ กิริยา อาการ บทบาท ลีลา ท่าทาง การประพฤติ ปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งใน ๕ ทวาร คือ โสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส ฆานสัมผัส และทางผิวหนัง

สรุปว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออากัปกิริยาต่างๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาทางทวารทั้ง ๓ อันบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี อันเป็นผลมาจากการตอบสนองความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้า

๒) ประเภทของพฤติกรรม

หลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท ได้จำแนกประเภทแห่งพฤติกรรม จำแนกตามทางหรือทวารที่แสดงพฤติกรรมออกมาได้เป็น ๓ ประเภท^๖ ดังนี้

- ก) กายทวาร พฤติกรรมทางกาย คือการกระทำที่แสดงออกทางกาย
- ข) วจีกรรม พฤติกรรมทางวาจา คือการกระทำที่แสดงออกทางวาจา
- ค) มโนกรรม พฤติกรรมทางใจ คือการกระทำที่กระทำทางใจ

พฤติกรรมที่เกิดขึ้น ตามทวารหรือทางที่แสดงพฤติกรรมออกมาทั้ง ๓ ประเภท นั้น ไม่ได้ระบุลงไปให้แน่ชัดว่าเป็นการกระทำที่ดี หรือเป็นการกระทำที่ไม่ดี หากมุ่งกล่าวในเชิงวิถีดำเนินชีวิตหรือจริยธรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจนแล้ว พุทธปรัชญาเถรวาทแบ่งประเภทพฤติกรรม

^๔ บรรจบ บรรณรุจิ ร.ท., จิตวิทยาวิเคราะห์เปรียบเทียบ : พระพุทธเจ้ากับซิกมันฟรอยด์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^๕ กัญญา สุวรรณแสง ร.ศ.ดร., จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๗/๕๕, อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๓๗/๘๒.

ชีวิตหรือจริยธรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจนแล้ว พุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งประเภทพฤติกรรมออกเป็น ๒ ประการ^๑ คือ

๑. กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ทางแห่งพฤติกรรมที่เป็นความดี อันนำไปสู่ความสุข ความเจริญ ทางกายวาจาและใจ

๒. อกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ทางแห่งพฤติกรรมที่เป็นความชั่ว อันนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ ทางกาย วาจา และใจ มีนัยแห่งอรรถาธิบายตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถ ๑๐

สรุปได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าการแสดงออกของมนุษย์ทุกอย่างถือว่าเป็นกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา และพฤติกรรมที่สืบเนื่องมาจากใจก็เรียกว่าเป็นกรรมได้ ต่อมาก็มีปัญหาว่า ในบรรดาพฤติกรรมทั้งหลาย ที่มนุษย์แสดงออกไปและยังไม่ได้แสดงออกไปนั้นอะไรมีผลกระทบที่ร้ายแรงที่สุด ที่จะพึงมีต่อความเป็นไปของตนเองและสังคมมากที่สุดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่า ในบรรดาพฤติกรรมทั้งที่เป็นภายนอก เรียกว่า กายกรรมวจีกรรม และที่สืบเนื่องอยู่ภายใน เรียกว่า มโนกรรม นั้น มโนกรรม ถือว่ามีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ที่จะดำเนินไปในทางสร้างสรรค์ หรือทำลายมากที่สุด

จากการศึกษาพบว่า สามารถแบ่งตามระดับของการพัฒนาชีวิต มี ๓ ระดับดังนี้

๑) พฤติกรรมระดับศีล ได้แก่การพัฒนาพฤติกรรมของตนเองที่แสดงออกมาทางกายวาจา ให้ดำเนินไปในทิศทางถูกต้องดีงาม เช่น การปฏิบัติตามศีล ๕ รู้จักเลี้ยงชีพด้วยสัมมาชีพ รวมไปถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นพฤติกรรมที่การดำรงอยู่ของตนด้วยการมีส่วนช่วยสร้างสรรค์รักษาให้เอื้ออำนวยต่อการมีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา เป็นต้น

๒) พฤติกรรมระดับสมาธิ เมื่อการดำรงตนในระดับศีลอยู่ในขอบเขตที่ดีงามแล้ว ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูงขึ้นไปตามลำดับ ซึ่งพฤติกรรมระดับนี้ย่อมเอื้อต่อการมีชีวิตที่ดีงาม และพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด

๓) พฤติกรรมระดับปัญญา พฤติกรรมในระดับนี้ ถือว่าเป็นพฤติกรรมระดับสูง กล่าวคือ การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างไม่ประมาท รู้จักมองรู้จักคิดให้ดีก่อนทำ และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงหรือรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่างๆ ด้วยปัญญา รู้จักวางใจวางท่าทีและปฏิบัติต่อโลกและชีวิต ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่เป็นไป เพื่อแผ่ขยายประโยชน์สุข มีจิตใจผ่องใส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระ และสดชื่น เบิกบาน

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒.

พฤติกรรมระดับนี้ จะแสดงตัวออกมาไม่เฉพาะที่การปฏิบัติของบุคคลเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงภารกิจที่มนุษย์จะต้องจัดทำในระดับชุมชนและสังคมด้วย กล่าวคือ การจัดวางระเบียบแบบแผน จัดตั้งสถาบัน และกิจการต่างๆ จัดแจงกิจกรรม และวิธีการต่างๆ เป็นต้น

๒.๑.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทั่วไป

๑. ความหมายของพฤติกรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของพฤติกรรม ดังนี้

ส.ศิริรักษ์^๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำใดๆ ที่ให้คนได้รู้ข้อเท็จเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของสังคมตน (และของสังคมอื่นถ้าเป็นไปได้) กับให้รู้ว่าทำอะไรเขาถือว่าถูก ทำอะไรถือว่าผิด ส่วนการฝึกหัดอบรมทางจริยธรรม น่าจะหมายถึงการเลี้ยงดูเพื่อให้เข้าได้กับหลักความประพฤติปฏิบัติที่ถือกันว่าดีในสังคมนั้นๆ

ดร.สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต^๖ กล่าวว่า พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยิน อีกทั้งวัดได้ตรงกัน ด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้นจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกายก็ตาม เช่น การร้องไห้ การกิน การวิ่ง

สรุปว่า พฤติกรรมคือการกระทำของบุคคลในทุกลักษณะธรรมชาติทางสรีระ และที่ใจกระทำ ซึ่งอาจจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวและเป็นการกระทำที่สังเกตได้ โดยอาจใช้ประสาทสัมผัสธรรมดา หรือใช้เครื่องมือช่วยการสังเกต

๒. ประเภทของพฤติกรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงประเภทของพฤติกรรม ดังนี้

สร้อยตระกูล (ติวานนท์, อรรถมานะ)^๗ ได้แบ่งประเภทพฤติกรรมไว้ ๒ ประเภท ดังนี้

๑) พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้โดยชัดเจนแยกได้ เป็น ๒ ชนิด คือ

^๕ ส.ศิริรักษ์, ปรัชญาการศึกษาาสตร์และศิลป์แห่งการปฏิรูปการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๘.

^๖ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต ดร., การปรับพฤติกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^๗ สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔), หน้า ๑๓-๑๔.

(๑.๑) พฤติกรรมที่สังเกตได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องมือช่วย เช่น การร้องไห้ การพูด การหัวเราะ การเคลื่อนไหวของร่างกาย หรือแม้แต่การเต้นของหัวใจ ซึ่งผู้อื่นสังเกตได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส

(๑.๒) พฤติกรรมที่ต้องใช้เครื่องมือหรือการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสารเคมีหรือปริมาณน้ำตาลในกระแสเลือด การทำงานของกระเพาะอาหาร และลำไส้ ซึ่งไม่สังเกตได้ด้วยตาเปล่าหรือประสาทสัมผัสเปล่า

๒) พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) เป็นพฤติกรรมที่เจ้าตัวเท่านั้นจึงจะรู้ตัวดี ถ้าไม่บอกใคร ไม่แสดงออกก็ไม่มีใครรู้ได้ก็ดี เช่น การจำ การรับรู้ การเข้าใจ การได้กลิ่น การได้ยิน การฝัน การหิว การโกรธ ความคิด การตัดสินใจ เจตคติ จินตนาการ พฤติกรรมเหล่านี้ อาจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกาย เช่น ขณะใช้ความคิดคลื่นสมองทำงานหนัก หรือขณะโกรธปริมาณน้ำตาลในกระแสเลือดมีมาก ซึ่งวัดได้โดยเครื่องมือ แต่ก็ไม่มีใครรู้ละเอียดลงไปได้ว่าเขาคิดอะไร หรือเขารู้สึกอย่างไร คนรู้ละเอียด คือเจ้าของพฤติกรรมนั้น

สรุปว่า ประเภทของพฤติกรรม เป็นการแบ่งตามการกระทำ หรืออากัปกริยาต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา อันบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี อันเป็นผลมาจากการตอบสนองความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้าที่มากระทบ

๓. แนวทางการพัฒนาพฤติกรรม

สุภาพร อัคราวัฒนา^{๑๑} ได้กล่าวว่าการทำงานกลุ่ม หมายถึง การทำงานร่วมกัน ในกลุ่มสมาชิกที่มีความสัมพันธ์ติดต่อกัน มีความสามัคคีผูกพัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนรวม เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ^{๑๒} ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูง นอกจากจะพิจารณาจากผลงานที่บุคคลกระทำแล้ว ยังอาจพิจารณาได้จากกระบวนการและขั้นตอนของการทำงาน ในทำนองที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงได้ในที่สุด เช่น มีพฤติกรรมเตรียมตัว การวางแผนก่อนการที่จะเริ่มงานและอื่นๆ จนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการ

^{๑๑} สุภาพร อัคราวัฒนา, “การศึกษาพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๕.

^{๑๒} ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ, ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ : การวิจัยและการประยุกต์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘.

ทำงาน และพิจารณาในเชิงสะสมทางด้านความสำเร็จในชีวิตของบุคคล โดยดูที่รายได้ ความมีเกียรติของอาชีพ และระดับการศึกษาของบุคคลอีกด้วยและอาศัยกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่นๆ ให้มีส่วนต่อการปลูกฝังความเป็นพลเมืองให้กับเด็ก มุ่งให้นักเรียนปฏิบัติจริง โดยใช้กิจกรรมที่นักเรียนร่วมกับชุมชนในการทำงาน เช่น การพัฒนาชุมชน การเคารพข้อตกลงใน ชุมชนการร่วมกันรักษาสम्บัติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ

สรุปว่า แนวทางการพัฒนาพฤติกรรม ในการทำงานร่วมกัน ในกลุ่มมีความสัมพันธ์ ติดต่อกันสื่อสารกัน มีความสามัคคีผูกพัน และมีความช่วยเหลือซึ่งกันละกัน เพื่อทำงานร่วมกันอย่างมี ระเบียบเรียบร้อย

๔. พฤติกรรมการทำงานร่วมกับผู้อื่น

นักวิชาการได้กล่าวถึงพฤติกรรมการทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังนี้

ลาซัน และลาฟาสโต (Lason and la Fasto)^{๓๓} ได้เสนอรูปแบบไว้ ดังนี้

๑) กลุ่มที่ร่วมกันแก้ปัญหา ต้องการให้สมาชิกของกลุ่มมีความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สมาชิกแต่ละคนต้องเชื่อมั่นว่าทีมจะทำงานอย่างสอดคล้องกันในการแก้ปัญหาสมาชิกของทีมต้องให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในระดับสูง ในกระบวนการแก้ปัญหาาร่วมกันและ มุ่งเน้นประเด็นที่ต้องแก้ปัญหามากกว่าข้อสรุปที่อาจจะเกิดขึ้นก่อนแล้ว

๒) กลุ่มงานสร้างสรรค์ เป็นพฤติกรรมการทำงานเป็นกลุ่มที่ค้นหาทางเลือกที่เป็นไปได้ด้วยจุดประสงค์ที่กว้างๆ ในการพัฒนาผลงานใหม่ๆ ปัจจัยสำคัญในการทำงานเป็นกลุ่ม ลักษณะนี้ คือ ความเป็นอิสระในการทำงาน อาจเป็นในแง่ของความเป็นอิสระจากกฎระเบียบ มาตรการข้อบังคับต่างๆ บวกกับการมีบรรยากาศในการทำงานที่จะไม่เป็นตัวทำลายความคิดสร้างสรรค์

๓) กลุ่มงานที่ทำงานอย่างแบบมียุทธวิธีกลุ่มแบบนี้จะทำงานได้อย่างประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่ม ความเข้าใจที่ชัดเจนว่าใครต้องทำอะไรและมาตรฐานการทำงานที่เป็นที่เข้าใจแจ่มชัดพฤติกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม ลักษณะนี้ต้องมีแผนงานที่ถูกเตรียมการมาอย่างดี มีการกำหนดบทบาทและลักษณะงานของแต่ละคนอย่างชัดเจน

สรุปว่า การทำงานร่วมกับผู้อื่นทำร่วมกันมากกว่า ๑ คน ทั้งที่เป็นการทำงานร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ และการทำงานร่วมกันอย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกันแบบใด

^{๓๓} ลาซัน และลาฟาสโต อังโน เปรมวดี ฤทธิเดช, “การพัฒนาชุดการศึกษาอบรมเชิงประสบการณ์ เพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมสำหรับนักศึกษาพยาบาล”, วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑.

ลักษณะของสมาชิกที่เด่นชัด และมีผลต่อกลุ่มจะคล้ายกันคือร่วมกันแก้ปัญหาสร้างสรรค์ ทำงานอย่างมียุทธวิธี เป็นผู้ให้ ผู้ประสานความร่วมมือผู้ร่วมกลุ่ม ผู้สื่อสาร ผู้ร่วมกิจกรรม

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาทางพระพุทธศาสนา

จิตอาสาถือว่าเป็นเหตุผลหลักของพระพุทธศาสนาในการทำงานเพื่อสังคม ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสแก่ภิกษุ คราวส่งพระสาวกชุดแรกออกไปประกาศพระศาสนาว่า “จรด ภิกขเว จาริกัม พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตุถาย หิตาย สุขายเทวมนุสฺसानัม แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป”^{๑๔}

๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของจิตอาสา

๑. ความหมาย

จิตอาสา แยกศัพท์ คือ จิต + อาสา ที่แปลได้ว่า จิต หมายถึง ใจ, สิ่งที่มีหน้าที่รู้คิด และนึกธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิด^{๑๕} อาสา หมายถึง ความหวัง ความต้องการรับทำ โดยเต็มใจ สมครใจ แสดงตัวขอรับทำการนั้น^{๑๖}

จิตอาสาจะมีลักษณะเดียวกันกับจิตสำนึก (ความรู้สึกลึกซึ้งหรืออยากตอบแทนสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม โลกมวลมนุษย์) หรือภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย จิตสาธารณะ, จิตสำนึกสาธารณะ, จิตบริการ, จิตอาสา, จิตสำนึกทางสังคม คำศัพท์เหล่านี้ มีลักษณะมีความหมายคล้ายคลึงกันหรือปฏิบัติในแง่เดียวกัน โดยความหมายของศัพท์เหล่านี้ท่านกล่าวหมายเอาสรุปได้ ๕ ประการ^{๑๗} คือ

๑) จิตสาธารณะ คือ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมจิตสำนึก (ความรู้สึกลึกซึ้งหรืออยากตอบแทนสิ่งที่ประโยชน์ต่อตนเอง สังคม โลกมวลมนุษย์) หรือภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน, การคำนึงถึงผู้อื่นร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

^{๑๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๓๕., วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖.

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุคส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑๒.

^{๑๗} พระไพศาล วิสาโล, เครื่องข่ายจิตอาสา, คู่มือจิตอาสาโครงการอาสาเพื่อในหลวง, ๒๕๔๕, หน้า ๗.

(๒) จิตสาธารณะ คือ จิตอาสา ที่แสดงออกมาในรูปของพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจเพื่อส่วนรวม โดยการแสดงออกด้วยการอาสาไม่มีใครบังคับ

(๓) จิตสาธารณะ คือ การสำนึกสาธารณะ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลตระหนักรู้ และคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม มองเห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งต่างๆ ที่เป็นของส่วนรวม

(๔) จิตสาธารณะ คือ จิตบริการที่เกี่ยวกับการคิด และการปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการประพฤติปฏิบัติที่มุ่งความสุขของผู้อื่นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความตั้งใจดี

(๕) จิตสาธารณะ คือ จิตสำนึกทางสังคมที่สำนักงานและคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้อธิบายว่าเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

นักวิชาการด้านศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่าจิตอาสา ดังนี้

พระไพศาล วิสาโล^{๑๔} ได้ให้ความหมาย จิตอาสา หมายถึง จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตสุขเมื่อได้ทำความดี เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเย็นและพลังแห่งความดี

ประเวศ วะสี^{๑๕} ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตอาสา ว่าเป็นจิตที่มีการเสียสละ จิตที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เป็นผู้มีจิตพร้อมที่จะเป็นอาสาสมัคร เป็นรูปธรรมของความเป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีความเมตตา กรุณา เพื่อเชื่อมต่อความเป็นและทำให้เกิดสิ่งดีงามในสังคม

สรุปว่า จิตอาสา หมายถึง จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่เป็นสุข เพื่อได้ทำความดี อยากรช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม มีความเมตตา กรุณา เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความสงบเย็นและเต็มไปด้วยพลังแห่งความดี เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ

(ข) ความสำคัญของจิตอาสา

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึงความสำคัญของจิตอาสา ดังนี้

^{๑๔} พระไพศาล วิสาโล, เครือข่ายจิตอาสา, หน้า ๑๐.

^{๑๕} ประเวศ วะสี, “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน), หน้า ๑๑.

พระไพศาล วิสาโล^{๒๐} กล่าวถึงความสำคัญของจิตอาสาว่า ในสภาพสังคมปัจจุบัน บุคคลต้องการความช่วยเหลืออยู่มาก การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆมากมาย เรื่องจิตอาสาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่พึงร่วมกันพิจารณาว่า ตนสามารถจะเป็นคนหนึ่งที่มีจิตอาสาเพิ่มขึ้นในสังคมหรือไม่ จิตอาสาเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดองค์กร หรือเครือข่ายอาสาขึ้นมา เพื่อกระตุ้นจิตอาสาให้เพิ่มขึ้นในสังคมไทย เครือข่ายจิตอาสาเป็นองค์กรที่ดำเนินการโดยตามปกติแล้ว การทำงานในลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นการทำงานที่เสี่ยงต่อชีวิตหรือการทำงาน เพราะถือว่าทำงานด้วยจิตอาสาลงไปทำ แต่เนื้อหาในการทำงานลักษณะนี้ กล่าวคือทำงานมีความมุ่งหมายต่องานในตัว มีคุณค่าและเป็นสิ่งที่ประโยชน์ แต่ผู้ทำงานจะเข้าใจความมุ่งหมาย และเห็นประโยชน์แค่ไหน ถ้ามองเห็นประโยชน์แล้วมีแรงกระตุ้นคือศรัทธาวิริยะ ขันติ สติ ปัญญา นี่คือองค์ประกอบของนักจิตอาสา อันเป็นแรงกระตุ้นในการทำงานของนักจิตอาสา จำเป็นต้องมีและสร้างให้เกิดขึ้น แรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงานของจิตอาสา ต้องประกอบด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่ทำ ศรัทธา คือการที่มีความเชื่อ ความมั่นใจ เห็นคุณค่า เป็นประโยชน์ของงานนั้น ศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญ เป็นหลักที่อยู่ ในใจเรา เป็นสิ่งที่ทำให้การทำงานที่เป็นเรื่องทางร่างกาย หรือทางสังคม เกิดความหมาย เป็นประโยชน์ที่แท้จริง เพราะฉะนั้น งานไม่ใช่เป็นเพียงภาพที่ปรากฏมองเห็นกันภายนอกเท่านั้น แต่จะต้องมีหลักในทางจิตใจเป็นฐานอยู่ด้วยก็คือ ความศรัทธา ถ้าเราจะทำงานให้มีความสุขก็ต้องมีศรัทธาในงานด้วย บุคคลที่เคยมีประสบการณ์เรียนรู้ การช่วยเหลือผู้อื่นด้วยตนเอง จะรู้สึกถึงความอึดใจ มีความสุขที่ได้จากการให้ และมีพลังมากขึ้นที่จะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อีกมากมาย และนี่คือการทำบุญที่พระพุทธศาสนาสรรเสริญ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๑} กล่าวถึงความสำคัญของจิตอาสาว่า การพัฒนาตนเองให้มีความเก่งกล้าสามารถในการทำงานนี้ นอกจากจะเกิดผลภายนอกเช่น อาจจะได้ผลตอบแทนหรือได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อนระดับงานแล้ว ก็มีผลที่แน่นอนภายในตัวเองไม่ว่าภายนอกเราจะได้รับผลตอบแทนหรือไม่ก็ตาม แต่ในตัวเราเรารู้ ก็คือการที่เรามีความชำนาญมากขึ้น ทำอะไรได้ดีขึ้น เขาก็มีผลตอบแทนให้หรือจะไม่มีก็แล้วแต่ แต่เรารู้สึกในตัวเองของเรา เราทำไปแล้วเราก็สบายใจอึดใจของเรา ถ้ารู้สึกว่าการทำอะไรแล้ว เราทำได้ดีขึ้น นี่คือการพัฒนาตนเอง ขอให้เรามีความภูมิใจ สบายใจในตัวได้ทันที ไม่ต้องรอให้คนอื่นเขามาให้ผลตอบแทน เช่นเราทำงานเกี่ยวกับงานรับอาสาสมัครทำงานเพื่อส่วนรวมของสังคมจากทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่าความสำคัญ

^{๒๐} พระไพศาล วิสาโล, เรื่องเล่าจิตอาสา อังใน จิตรวลีย ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), งานเพื่อความสุขและแก่นสารของชีวิต, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๒.

ของจิตอาสา เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเก่งกล้าสามารถในกิจการงานนั้น เกิดแรงกระตุ้น คือความศรัทธาในการทำงาน และทำด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่มีความมั่นใจ เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ ของงานนั้น เมื่อทำงานที่เป็นเรื่อง ทางร่างกาย หรือทางสังคม ทำ เกิดความหมายเป็นประโยชน์ ที่แท้จริง ปรากฏมองเห็นกันภายนอกและมีเกิดผลภายใน มีความชำนาญมากขึ้น ทำอะไรได้ดี ขึ้น ทำไปแล้วเกิดความสบายใจอิ่มใจ มีความภูมิใจได้ทันที ไม่ต้องรอให้คนอื่นที่เขามาให้ ผลตอบแทน

๒.๒.๒ ลักษณะจิตอาสา

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสา ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๒๒} ได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสา สรุปความได้ว่า จิตอาสา คือ การกระทำที่เสียสละเพื่อส่วนรวมว่า “จิตอาสา” ซึ่งตรงกับหลักธรรมที่เรียกว่า วัชฌิ เรียกเต็มว่า อริยวัชฌิ แปลว่าหลักธรรมเจริญอย่างอริยะ ซึ่งแสดงว่าพุทธศาสนิกชนมีความ เจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติและมีความหวังว่าจะเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา หลักความ เจริญที่ว่ามี ๕ ประการ คือ (๑) ศรัทธา (๒) ศีล (๓) สุตตะ (๔) จาคะ และ (๕) ปัญญา กล่าวโดย

“จิตอาสา” เป็นลักษณะทางจิตของบุคคลที่ประกอบด้วยความมีน้ำใจ และจิตสำนึกหรือ สำนึกสาธารณะที่เสียสละร่างกาย แรงใจ สติปัญญาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งคุณสมบัติ ของพระพุทธเจ้าคือต้นแบบจิตอาสาที่ดี และพระพรหมคุณาภรณ์ ได้สรุปลักษณะ ของจิตอาสาว่า ประกอบด้วยลักษณะดังนี้

- ๑) เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดี มีพรหมวิหาร และสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี
- ๒) เป็นผู้มีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มเป้าหมาย ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- ๓) เป็นนักวิเคราะห์ วิจัย สำรวจแนวคิดหรือประชามติ และสามารถดำเนินงานได้ อย่างสอดคล้องต่อความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายหรือพื้นที่นั้นๆ
- ๔) เป็นผู้มีความสามารถ ในการจัดกิจกรรมสื่อสัมพันธ์ และดำเนินงานตาม แผนงานอย่างเป็นระบบ

๕) เป็นผู้มีบทบาทในการให้คำปรึกษา และแนะนำในกิจกรรมด้านการ ประชาสัมพันธ์ต่อฝ่ายบริหารองค์กร เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย การทำงานเชิงรุก เป็นหน้าที่ของนักจิตอาสาจะมีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล รู้จักคบคิด คิดเป็น คิดถึงสาเหตุ ทั้งต้นเหตุ ปลายเหตุ และวิธีแก้ไขของเหตุต่างๆ ปัญหาต่างๆ งานนั้นสามารถเชื่อมโยงไปสู่ชีวิตประจำวันได้

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัชฌิ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

หรือไม่ หรือตลอดทั้งหน้าที่การงานหรือการกระทำที่มีผลกระทบระยะสั้นระยะยาวแค่ไหน แม้แต่ปัญหาอื่นๆ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้คือคุณสมบัติของนักจิตอาสา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๓} ยังได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสา ในอีกลักษณะหนึ่งว่า จุดสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหา คือความสับสนเกี่ยวกับขอบเขตที่แตกต่างหากจากกัน และที่สัมพันธ์กันระหว่างกรรมนิยาม (การกระทำคือหน้าที่) กับสังคมนิยม สมัยนิยม) เพื่อความแจ่มแจ้ง ในเรื่องนี้ เบื้องแรกขอให้พิจารณาให้ผลของกรรม โดยแบ่งเป็น ๔ ระดับคือ

๑) ระดับภายในจิตใจ ว่ากรรมทำให้เกิดผลภายในจิตใจ มีการสั่งสมคุณสมบัติ คือ กุศลธรรมและอกุศลธรรม คุณภาพและสมรรถภาพของจิต มีอิทธิพลปรุงแต่งความรู้สึกลึกซึ้ง ความคิดความโน้มเอียง ความนิยมชมชอบ และความสุความทุกข์ เป็นต้น

๒) ระดับบุคลิกภาพ ว่ากรรมทำให้เกิดผลในด้านการสร้างเสริมนิสัย ปรุงแต่งลักษณะความประพฤติการแสดงออก ท่าที การวางตนปรับตัว อาการตอบสนอง ความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และต่อสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมต่างๆ ไปอย่างไรบ้าง การให้ผลระดับต่อเนื่องออกมาจากระดับที่ ๑ นั้นเอง และมีขอบเขตคาบเกี่ยวกัน แต่แยกพิจารณาเพื่อให้เห็นแง่มุมของการให้ผลชัดเจนยิ่งขึ้น

๓) ระดับวิถีชีวิตของบุคคล ว่ากรรมชักนำความเป็นไปในชีวิตของบุคคล ทำให้เขาได้รับประสบการณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา ประสบผลตอบสนองจากภายนอก พบความเสื่อม ความเจริญ ความล้มเหลว ความสำเร็จ ลาก ยศ สุข สรรเสริญ และความสูญเสียต่างๆ ที่ตรงข้ามซึ่งรวมเรียกว่า โลกธรรมทั้งหลาย อย่างไรก็ตาม ผลระดับนี้อาจแยกมองได้สองด้านคือผลสนองจากปัจจัยด้านอื่นๆ ของสภาพแวดล้อมที่นอกจากคน ผลสนองจากปัจจัยด้านบุคคลอื่น และสังคม

๔) ระดับสังคม ว่ากรรมที่บุคคลและคนทั้งหลายกระทำ มีผลต่อความเป็นไปของสังคมอย่างไรบ้าง เช่นทำให้เกิดความเสื่อมความเจริญ ความรุ่มเย็นเป็นสุข ความทุกข์ยากเดือดร้อนร่วมกันของมนุษย์ทั้งหลาย รวมทั้งผลจากการที่มนุษย์กระทำต่อสภาพแวดล้อมอื่นๆ แล้วย้อนกลับมาหาตัวมนุษย์เอง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๔} ได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสา โดยท่านเน้นย้ำถึงคุณสมบัติภายในของมนุษย์ ที่สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิตที่เป็น จิตอาสา

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๗ - ๑๘๘.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมมัญญูชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๓๕-๓๖.

โดยสรุปความได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายอื่น สิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษได้แก่ สติกา หรือการศึกษาคือการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนามนุษย์ที่ฝึก ศึกษา หรือพัฒนาแล้ว ชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ เป็นผู้รู้จักดำเนินชีวิตที่งามด้วยตนเอง และช่วยให้สังคมดำรงอยู่ในสันติสุข โดยสวัสดิ มนุษย์ที่จะชื่อว่าฝึกศึกษา หรือพัฒนาคน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนผู้เป็นสมาชิกใหม่ของมนุษยชาติ พึงมีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุน ๓ ประการที่เรียกว่า แสงเงินแสงทองของชีวิตที่งดงาม หรืออรุณของการศึกษา ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง มีดังนี้

๑) กัลยาณมิตรตา (มีกัลยาณมิตร) แสงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี คือเริ่มต้นแต่มีพ่อแม่เป็นกัลยาณมิตรในครอบครัว รู้จักคบคน และเข้าร่วมสังคมกับกัลยาณมิตร ที่จะมีอิทธิพลชักนำและชักชวนกันให้เจริญอกงามในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ทั้งที่เป็นบุคคล หนังสือ และเครื่องมือสื่อสารทั้งหลาย ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และความดีงาม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต แก้ปัญหาและทำการสร้างสรรค์

๒) สีสัมปทา (ทำศีลให้ถึงพร้อม) มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต คือ รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต คือ มีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ ด้วยการกินใช้ปัจจัย ๔ ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ และระบบคุณธรรมของธรรมชาติ

๓) ฉันทสัมปทา (ทำฉันทะให้ถึงพร้อม) มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ คือเป็นผู้มีพลังแห่งความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่สัมฤทธิ์ ใฝ่ความเป็นเลิศ อยากช่วยทำทุกสิ่งทุกคนที่ตนประสบเกี่ยวข้องให้เข้าถึงภาวะที่ดีงาม

๔) อัตตสัมปทา (ทำตนให้ถึงพร้อม) มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุภาพะที่ความเป็นคนจะให้ได้ คือระลึกอยู่เสมอถึงความจริงแท้แห่งธรรมชาติของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ที่ ฝึกได้ และต้องฝึกซึ่งเมื่อฝึกแล้วจะประเสริฐเลิศสูงสุดแล้วตั้งใจฝึกตน จนมองเห็นความยากลำบาก อุปสรรคและปัญหา เป็นจุดเวทีที่ทดสอบและพัฒนาสติปัญญาความสามารถ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนยิ่งขึ้นไปจนเต็มสุดแห่งศักยภาพ ด้วยการพัฒนาที่พร้อมทุกด้าน ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

๕) ทิฏฐิสัมปทา (ทำทิฏฐิให้ถึงพร้อม) ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผลคือ ตั้งอยู่ในหลักความคิดความเชื่อถือที่ดีงามมีเหตุผล ทั้งมีพฤติกรรมและจิตใจที่อยู่ในอำนาจเหตุผล แม้จะใฝ่ทำให้สำเร็จและดีงามสูงสุด ก็รู้เท่าทันความเป็นไปได้ภายในขอบเขตของเหตุปัจจัยที่มีและที่ทำ ตลอดจนไม่ปล่อยตัวเลื่อนไหลไปตามกระแสความตื่นข่าวและค่านิยม

๖) อับปรมาทสัมปทา (ทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม) ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท คือ มองเห็นตระหนักรู้ถึงความไม่คงที่ ไม่คงทน และไม่คงตัว ทั้งของชีวิตและสิ่งทั้งหลายรอบตัว และเสริมสร้างเหตุปัจจัยของความเจริญงอกงาม โดยใช้เวลาทั้งคืนวันที่ผ่านไปให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

๗) โยนิโสมนสิการสัมปทา (ทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม) ฉลาดคิดแยกคายให้ได้ ประโยชน์และความจริง คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น กับทั้งสามารถแก้ไขปัญหาและ จัดทำดำเนินการต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาที่จะทำให้พึงตนเองและเป็นที่พึงของคนอื่นได้

คุณสมบัติหรือลักษณะของจิตอาสา มีดังนี้

- (๑) ไม่เห็นแก่ตัวในการทำงานหรือเสียสละ (Unselfishness)
- (๒) ประกอบมีลักษณะท่าทางที่ดีเหมาะสม (Bearing)
- (๓) ถือความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity)
- (๔) มีความอดทนมุ่งมั่น (Endurance)
- (๕) มีความเด็ดขาดหรือเด็ดเดี่ยว (Decisiveness)
- (๖) เห็นอกเห็นใจเพื่อนร่วมงาน (Sympathy)
- (๗) มีความยุติธรรม (Justice)
- (๘) มีความรู้ (Knowledge)
- (๙) มีความกระตือรือร้น (Enthusiasm)

จากทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่าลักษณะของจิตอาสา คือ ความสำนึกที่มีต่อสังคมส่วนรวม โดยการเอาใจใส่และให้การช่วยเหลือ ผู้ที่จิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่อาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน และเต็มไปด้วยพลังแห่งความคิดเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและมีสันติสุข

จันทองประเสริฐ^{๒๕} ได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสาโดยสรุปความได้ว่า เมื่อมนุษย์พัฒนาทั้งด้านจิตใจ บุคลิกภาพ วิถีชีวิตบุคคล และสังคมไปพร้อมๆ กัน กลยุทธ์เชิงรุกในการพัฒนาหรือพุทธศาสตร์บัณฑิต ได้แสดงบทบาทของความเป็น นักจิตอาสาแบบเต็มตัว คือหน้าที่ของพุทธศาสตร์บัณฑิตไว้ว่า หน้าที่โดยตรงพระสงฆ์ หรือพุทธศาสตร์บัณฑิตนั้นมีบัญญัติไว้ว่าเป็นผู้ให้ธรรมทาน ธรรมทานคือการให้ธรรมะ แจกความหมายออกไปว่า เป็นการพยายามชี้แจง

^{๒๕} จันทองประเสริฐ, “พุทธจักรโลกร่มเย็นดับเข็ญได้ด้วยศาสนา”, วารสารพุทธจักร, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓), หน้า ๓๖-๓๘.

แนะนำ ในเรื่องหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งที่ดีงามสามารถแก้ไข ปัญหาที่เป็นความทุกข์ความขัดข้องต่างๆ ในฐานะที่เป็นสถานเช่นนี้ ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับสังคม อยู่ในตัว หรือจะว่าเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลาที่ว่าได้ โดยมีบทบาทในทางสังคมเองบ้างพฤติกรรม กิจกรรมและกิจการต่างๆ พระสงฆ์มีผลกระทบกระเทือนต่อสังคมไปด้วยเพราะฉะนั้นพระสงฆ์ หรือพุทธศาสนบัณฑิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และมีบทบาทสำคัญ ในวิถีชีวิตของสังคมแห่งมวลมนุษย์ ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยาและกิจการทางโลกทางธรรม พุทธศาสนบัณฑิตได้รับการเคารพนับถืออย่างสูง พุทธศาสนบัณฑิตยังมีหน้าที่ให้บริการ ด้านอื่นๆ อีกมากมายที่เป็นกลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการเพื่อเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา แบบบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคมให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้สังคม เกิดความมั่นคง และมีความอยู่เย็นเป็นสุขในการดำเนินชีวิตในสังคมสืบไป

คุณสมบัตินักพัฒนาจิตอาสาควรมี อันเป็นลักษณะของผู้มีจิตอาสา ดังนี้

- ๑) เริ่มต้นทำงานอย่างมีเป้าหมาย
- ๒) เข้าถึงจิตใจประชาชนในพื้นที่
- ๓) ขณะลงพื้นที่ทำงานเป็นผู้อ่อนถ่อมตน ไม่ยกตนข่มผู้อื่นหรือเพื่อนร่วมทำงาน
- ๔) มีหลักยึดมั่นในการทำงาน
- ๕) มีความเคารพยำเกรงต่อเพื่อนร่วมทำงานและมีความขยันหมั่นเพียร

หลักการทำงานด้านจิตอาสา จิตสาธารณะ อันเป็นลักษณะจิตอาสาว่า การทำงานเชิงรุก ลงสู่พื้นที่เป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมายนั้น ฉะนั้นการทำงานเชิงรุก การที่จะให้มีความสุขกับงานนั้น หรืออาสาที่จะกระทำงานนั้น คือ มองงานให้มีความหมายหลายอย่าง จนกระทั่งในที่สุดไม่มองไม่ คาดหมาย ไม่หวังอะไรข้างหน้า แต่มองในขณะที่ทำ ว่าเราได้ฝึกฝนพัฒนาตัวเองทุกขณะ ทำให้ ถูกต้องตามแนวทางวิถีของมันแล้วก็มีความสุข เมื่อมีความสุขก็มีความสุขแล้ว ก็ขยายไป สู่ภาคปฏิบัติตามแนวทางของการทำงานที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แท้จริง จึงต้องมีหลักในการ ทำงาน

๒.๒.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมจิตอาสา

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาจากคุณสมบัติ ภายใน ที่สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิต ที่เป็นจิตอาสาที่มีหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนไว้และประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี ทำให้เป็นที่รัก เป็นที่ขอบใจของคนทั่วไป พุทธเจ้าปราศรัยให้ไพเราะนุ่มนวล น่าฟัง ปลูกไมตรีจิต เต็มน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข คือหลักสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสาให้เกิดขึ้นเกิดผลสำเร็จหรือเป็นเครื่องมือทำให้เกิดความสำเร็จในงานหรือกิจกรรม คือหลักอิทธิบาท ๔ และเป็นหลักความประพฤดิที่ประเสริฐ

เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติในสังคม ให้รักและเมตตาต่อกัน พึ่งปฏิบัติต่อกันเพื่อประโยชน์ ในปัจจุบันหรืออำนวยการประโยชน์สุข คือ หลักพรหมวิหาร ๔, ทรวาธรรม ๔, ทิฏฐัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม ๔, สารานียกรรม ๗ มีรายละเอียด ดังนี้

สังกหัตถุ^{๒๖} คือเรื่องที่จะสงเคราะห์กัน, คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ คุณสมบัติที่กำลั้งแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี ๔ ประการดังนี้

- ๑) ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน
- ๒) ปิยวาจา พูดจាន่ารัก น่านิยมนับถือ
- ๓) อัตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์
- ๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน เป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๒๗} ได้ให้ความหมายว่า สังกหัตถุ คือ การบำเพ็ญสงเคราะห์ หรือการปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี มี ๔ ประการ ดังนี้

๑) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำพูดสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นออกเห็นใจให้กำลั้งใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓) อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชวนช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือทำตัวเข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาพ ปฏิบัติสม่ำเสมอกับต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

^{๒๖} ท.ป. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐, ๑๑/๓๑๓/๒๕๔., อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๐-๕๑, ๒๑/๒๕๖/๓๗๓.

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๓.

อิทธิบาท ๔^{๒๘} คือ เครื่องทำให้ถึงความสำเร็จ,คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ

- ๑) ฉันทะ ความพอใจ
- ๒) วิริยะ ความเพียร
- ๓) จิตตะ ความคิดมุ่งไป เอาจิตฝึกลง
- ๔) วิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๒๙} ได้ให้ความหมายว่า อิทธิบาท ๔ คือ เป็นหลักความสำเร็จ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่า “ธรรมให้ถึงความสำเร็จ” อันประกอบไปด้วย ดังนี้

๑) ฉันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ต้องการทำเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

๒) วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้น ด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๓) จิตตะ เอาจิตฝึกลง คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ ในสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

๔) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังอ่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องเป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลองวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พุทธทาสภิกขุ^{๓๐} ได้ให้ความหมายว่า อิทธิบาท มาจากคำว่า “อิทธิ” แปลว่า ฤทธิ์ “บาท” แปลว่า รากฐาน หรือ เครื่องให้องงามขึ้นมา อิทธิบาท จึงหมายถึง เครื่องมือให้เกิดฤทธิ์ขึ้นมา “ฤทธิ์” นั้นก็คือความสำเร็จ หรือเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ส่วนอิทธิบาท คือ ฤทธิ์บาท ได้แก่ รากฐานของความสำเร็จ ซึ่งเป็นเครื่องมือให้เกิดความสำเร็จ ๔ ประการ ได้แก่ ฉันทะ(ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และ วิมังสา (สอบสวน) พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ,หลักธรรม ความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ มี ๔ ประการ ดังนี้

^{๒๘} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๒๕/๔๓๑/๓๔๒.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๖๐.

^{๓๐} พุทธทาสภิกขุ, **การเป็นสุข**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๗). หน้า ๕๐.

- ๑) เมตตา ความรัก คือความปรารถนาดี
- ๒) กรุณา ความสงสาร
- ๓) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี
- ๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๑} ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร คือ สมาชิกที่ดี ผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคม มีธรรมคือหลักความประพฤติ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม มี ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) เมตตา ความรัก คือความปรารถนาดี มีไมตรี และต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนได้รับความสุข
- ๒) กรุณา ความสงสาร คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง
- ๓) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขก็มีใจแจ่มชื่น เบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน
- ๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือมองตามเป็นจริง โดยวางจิตเปรียบเสมือนม้านั่ง ตั้งตรงดูตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรมพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ความเป็นมิตร การช่วยเหลือกันทำประโยชน์ สร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ดังนี้

- (๑) เมตตา คือความเป็นมิตร ความรักซึ่งกันและกัน ที่ว่าเป็นเพื่อนกัน
- (๒) กรุณา คือความสงสาร ความสงสาร ซึ่งกันและกัน
- (๓) มุทิตา คือ ความพลอยยินดีด้วย มุทิตาในทางศีลธรรมนั้น
- (๔) เอื้อเฟื้อหรือให้ทาน เอื้อเฟื้อผู้อื่น

หลวงพ่อเทพครุณานุกิษณู (ทวิ ธรรมธัช ป.ธ)^{๑๒} ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร ๔ คือ พุรหุม มาจาก พุรหุม + วิหาร พุรหุมแปลว่า พรหม วิ อุปสัคค์ หร ธาตุ ในความหมายว่าเป็นที่อยู่ วิหาโร มีอรรถวิเคราะห์ วิหริติ เตนาคิ วิหาโร (ชโน) แปลว่า ชนยอมอยู่ด้วยธรรมนั้น ธรรมนั้นชื่อว่าเป็นเครื่องอยู่แห่งชน (ณ ปัจจยในกิตติกิจปัจจย ปัจจยแห่งนาม กิตต์ เป็นกัตตุรูป กรณสาธะ)

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๑๔.

^{๑๒} หลวงพ่อเทพครุณานุกิษณู (ทวิ ธรรมธัช ป.ธ), ธาตุปฏิบัติภา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๒๕.

พรหม+วิหาโร = พรหมวิหาโร เป็นศัพท์สมาส เมื่อนำสองศัพท์มารวมกันตามหลักทางภาษาพรหมวิหาร จึงหมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมประจำใจของพรหม ในศาสนาพราหมณ์เชื่อว่า พรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุดที่สร้างโลก และอภิบาลโลก แต่ทศนะของพระพุทธศาสนาถือว่า “มนุษย์ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในการสร้างสรรค์และอภิบาลสังคมด้วยเหตุนี้ ทุกคนจึงพึงทำตัวให้เป็นพรหม หรือมีคุณธรรมความเป็นพรหม และปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะนี้เป็นการสร้างสรรค์ตนด้วยหลักพรหมวิหาร และนำมาใช้กับมนุษย์ในฐานะที่มนุษย์สามารถสร้างสรรค์และอภิบาลโลกได้ด้วยมโนธรรมเอง)

ฌราวาสธรรม ๔^{๓๓} หลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี ๔ อย่าง คือ

- ๑) สัจจะ ความจริง ซื่อสัตย์
- ๒) ทมะ ฝีกตน ควบคุมตน
- ๓) ขันติ อดทน ไม่ท้อถอย
- ๔) จาคะ เสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึงฌราวาสธรรม ๔ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๓๔} ได้ให้ความหมาย คำว่า ฌราวาสธรรม หมายถึง หลักธรรมปฏิบัติตามหลักธรรม สำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ที่เรียกว่า ฌราวาสธรรม ๔ ประการ ดังนี้

๑) สัจจะ ความจริง คือ ดำรงมั่นใจสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง จะทำอะไรก็ให้เป็นที่ยึดถือไว้วางใจได้

๒) ทมะ ฝีกตน คือ บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัว และแก้ไข ปรับปรุงตนให้ก้าวหน้าดีขึ้นอยู่เสมอ

๓) ขันติ อดทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทนไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๔) จาคะ เสียสละ คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลก ละทิฐฐิมานะได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน

ทิฐฐฐมมิกัตถสังวัตตนิคคธรรม ๔^{๓๕} ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันมี ๔ ประการ คือ

^{๓๓} ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๒๕๖/๔๔๓.

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๔.

^{๓๕} อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๓/๓๐/๑๑๔ ; อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๓/๓๐/๑๒๘.

- ๑) อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น
- ๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา
- ๓) กัลยาณมิตรตตา คบคนดีเป็นมิตร
- ๔) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๖} กล่าวถึงทิวฐฐัมมิกัตถสังวัตตนิคกรรม ๔ คือ หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ๔ อย่าง คือ

๑) อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบหาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี.

๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

๓) กัลยาณมิตรตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัยเลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ

๔) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

สาราณียธรรม ๖^{๑๗} คือ หลักธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน มี ๖ อย่าง ดังนี้

๑) ตั้งมั่นเมตตาภยกรรม^{๑๘} ตั้งเมตตาภยกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคี เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๒) ตั้งมั่นเมตตาวจกรรม ตั้งเมตตาวจกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลังเป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๓) ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม ตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๖.

^{๑๗} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๒๖๘-๒๖๙ ; ม.ม. (ไทย), ๑๒/๔๕๒/๕๓๑-๕๓๒.

^{๑๘} เมตตาภยกรรม ในที่นี้หมายถึงภยกรรมที่มุ่งทำจิตประกอบด้วยเมตตา เมตตาวจกรรม เมตตามโนกรรม ก็มีอรรถธิบายเช่นเดียวกันนี้ (อง. ฤก.อ. (บาลี) ๓/๕๗).

๔) บริโภคโดยไม่แบ่งแยก^{๓๕} ลากทั้งหลายอันประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงบิณฑบาต (อาหารในบาตร) บริโภคกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล แม้นี้ก็เป็น สาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาท กัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกันของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดย ชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันกันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้ สอยบริโภคทั่วกัน

๕) มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง สาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาท กัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๖) มีอริยทฤษฎี^{๓๖} อันเป็นธรรมเครื่องนำออก เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังเป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อ ความเป็นอันเดียวกัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๓๗} กล่าวถึงสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความ ให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน

๑) เมตตาทายกรรม ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือ กันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน

^{๓๕} ไม่แบ่งแยก หมายถึงไม่แบ่งแยกบุคคล โดยคิดว่า “จะให้แก่คนนั้นไม่ให้แก่คนนี้ (อง.นกก.อ.(บาลี) ๓/๕๕, อง.นกก.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๑/๑๑๑).

^{๓๖} อริยทฤษฎี ในที่นี้หมายถึงสัมมาทฤษฎีในอริยมรรค ; อง.นกก.อ. (บาลี) ๓/๑๐๓.

^{๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๐-๒๐๑.

๔) สาธารณโลกิตาได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีสสามัญญา มีศีลบริสุทธฺ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

สรุปว่า จากหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าหลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสาไม่ว่าจะเป็นหลักสังคหวัตถุ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ ฃรวาสธรรม ๔ ทิฏฐิธัมมิกัตถสังวัตตนิคกรรม ๔ สาราณียธรรม ๖ ล้วนเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสาที่พัฒนาจากคุณสมบัติภายในที่สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิตที่เป็นจิตอาสา ประธานหมู่ชนได้มีความสามัคคี เป็นที่รักที่ชอบใจของคนทั่วไป ยึดเหนี่ยวใจคน มีความพากเพียรในงานหรือกิจกรรมที่ทำจนสำเร็จ เป็นหลักธรรมประจำใจ กำกับความประพฤติของบุคคลในสังคมให้รัก เมตตาต่อกัน พึ่งปฏิบัติต่อกัน เกื้อกูลกันให้สามารถอยู่ได้อย่างสงบสุขในสังคมปัจจุบัน

๒.๒.๔ บุคคลผู้ทำหน้าที่ด้านจิตอาสาในพระพุทธศาสนา

ถ้าให้ความหมายของคำว่า “จิตอาสา” ว่าหมายถึงการมีจิตที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น นึกถึงส่วนรวมอยู่เสมอ แสดงออกด้วยการกระทำ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน อยากเห็นความสุขความสำเร็จของผู้อื่น และปรารถนาจะเห็นส่วนรวมมีความสุขกับการได้ทำสิ่งดีดี มีจิตใจที่แน่วแน่มั่นคง คำนึงว่ากิจกรรมส่วนที่ตนทำ จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ ความเป็นผู้มีจิตอาสา หรือมีจิตสำนึกสาธารณะ และบุคคลเป็นยอดนักจิตอาสาในการทำงานเพื่อสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งประวัติความเป็นมาของท่าน ดังนี้

๑. พระสารีบุตรเถระ^{๔๒}

พระสารีบุตรเถระ มีพระนามเดิมว่า “อุปติสสะ” มารดาชื่อ สารี เกิดที่หมู่บ้านอุปติสสะ เมืองนาลันทา ในตระกูลพราหมณ์มหาศาล เมื่อช่วงเป็นหนุ่มน้อย บิดาได้หาเด็กหนุ่มวัยเดียวกัน เป็นบริวารถึง ๕๐๐ คน

^{๔๒} คุรยละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๒๒-๑๓๑., อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๕/๒๕.

วันหนึ่ง หลังจากได้ชมมหรสพดังเช่นทุกปีบนยอดเขาแล้ว กลับมีกิริยาอาการและความรู้สึกที่ไม่เหมือนเก่าเราเองมีมาหลงดูอยู่ทำไม โฉนจึงไม่แสวงหาโมกขธรรม (ความหลุดพ้น) มีความเบื่อหน่ายในชีวิต” และได้ออกบวชอยู่ในสำนักของสังยุตตปริพาชก ก็ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตนต้องการ เพราะว่าไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ได้

เช้าวันหนึ่ง อุปติสสปริพาชก ได้พบพระอัสสชิเถระ กำลังออกมารับบิณฑบาตโปรดสัตว์ ด้วยอาการอันสงบสำรวม ก็เกิดความเลื่อมใสขอฟังธรรม พระอัสสชิแสดงอริยสัจโดยย่อว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ เพราะกลาถรรพ์เหตุแห่งธรรมเหล่านั้นไว้ และตรัสถึงความดับ (เหตุ) ไว้ด้วย พระสมณะผู้ยิ่งใหญ่ ได้ตรัสอย่างนี้พอกกล่าวจบ อุปติสสปริพาชก ก็บรรลुโศคาปัตติผล แล้วจึงกลับไปบอกเพื่อนโกณฑปริพาชกให้บรรลुโศคาบันเช่นเดียวกัน และทั้งสองจึงชวนกันไปพบกับอาจารย์สังยุตตปริพาชก เพื่อจะไปเฝ้าพระพุทธองค์แต่ก็ถูกอาจารย์สังยุตตปริพาชกปฏิเสธ ทั้งสองจึงอำลาอาจารย์สังยุตตพร้อมด้วยบริวาร ๒๕๐ คน ไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่เวฬุวันและขออุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา จึงมีชื่อใหม่ว่า “สารีบุตร” ครั้งได้ฟังธรรมเทศนาชื่อว่า “เวทนาปิณฑสูตร” ซึ่งพระพุทธองค์แสดงแก่หลานชายชื่อ “ทีฆนขปริพาชก” ที่ถ้าสุกรขาดขาภิขณกฎ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ หลังจากบวชได้ ๑๕ วัน และได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า เป็นผู้มึปัญญามาก และเป็นอัครสาวกเบื้องขวา

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

ท่านได้เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนาเป็นอย่างยิ่งเช่น ได้เป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้บรรดาสามเณร มีสามเณรราหุล สามเณรสุข และสามเณรสังกัจจะ เป็นต้น ต่อมาท่านยังได้ชักจูงให้น้องชาย คือ พระจุนทะ พร้อมทั้งน้องสาว คือ นางจาลา หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และออกบวช และท่านยังเป็นต้นเหตุให้พระมหากัสสปะประชุมสงฆ์ทำสังคายนา เพราะแนวคิดของท่าน นอกจากนั้นท่านยังเป็นยอดกตัญญูเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ธรรพราหมณ์ซึ่งเคยใส่บาตรแก่ทัพพีเดียว ยังได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าดังนี้

๑) ได้รับยกย่องในทางผู้มีปัญญา ขอกล่าวเฉพาะบางตอน เมื่อพระสารีบุตร ได้บรรลुเป็นพระอรหันต์แล้ว ปรากฏว่าเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด สามารถแสดงพระธรรมจักรกัปปวัตตสูตร และอริยสัจ ๔ ได้เหมือนพระพุทธองค์และเป็นกำลังของพระบรมศาสดา ในการประกาศเผยแผ่พระศาสนา ดังนั้น ขณะที่พระพุทธองค์ ประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์นั้น ได้ทรงประกาศยกย่องพระสารีบุตร ในท่ามกลางสงฆ์ ทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทาง “ผู้มีปัญญา” และทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง พระอัครสาวกเบื้องขวา นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังทรงยกย่องพระสารีบุตรเถระ อีกหลายประการ คือ

(๑.๑) เป็นผู้มีปัญญาอนุเคราะห์เพื่อนบรรพชิตด้วยกัน เช่น สมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เมืองเทวทหะ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลลาไปปัจฉาภุมิชนบท ทรงรับสั่งให้ไปลาพระสารีบุตรก่อนเพื่อท่านจะได้แนะนำสั่งสอน มิให้เกิดความเสียหายในระหว่างการเดินทาง

(๑.๒) ยกย่องเป็น “พระธรรมเสนาบดี” ซึ่งคู่กับ “พระธรรมราชา” คือพระองค์เอง

(๑.๓) ยกย่องเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิตะเป็นเลิศ เช่น ท่านนับถือพระอัสสชิเป็นอาจารย์เพราะท่านเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาด้วยการฟังธรรมจากพระอัสสชิ ทุกคืนก่อนที่ท่านจะนอน ท่านได้ทรงข่าว่าพระอัสสชิอยู่ทางทิศใด ท่านจะนมัสการไปทางทิศนั้นก่อนแล้วจึงนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น

๒) เปรียบเทียบตนด้วยอุปมา ๖ ข้อ ถูกพระภิกษุหนุ่มฟุ้ง โดยย่อ ภิกษุรูปนั้นจึงถือเอาเหตุนี้ไปกราบทูลฟ้องต่อพระบรมศาสดาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกระทบข้าพระองค์แล้ว ไม่ขอโทษ ก็จาริกไป”^{๔๓} เพราะด้วยสำคัญต่อคนเป็นอัครสาวกของพระพุทธองค์ พระเจ้าข้า” พระพุทธองค์แม้จะทรงทราบเป็นอย่างดี แต่เพื่อให้เรื่องนี้ปรากฏแก่ที่ประชุมสงฆ์ จึงรับสั่งให้พระเถระเข้าเฝ้าแล้วตรัสถามเรื่องราวโดยตลอด โดยเปรียบเทียบตนด้วยอุปมา ๖ อย่าง เหมือนกับสิ่งของ ดังต่อไปนี้

(๒.๑) เปรียบเหมือนดิน-น้ำ-ไฟ-ลม ซึ่งถูกของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้างทิ้งใส่แต่ไม่รังเกียจ ไม่เบื่อหน่าย ไม่หวั่นไหว

(๒.๒) เหมือนเด็กจันทาลที่มีความสงบเสงี่ยมเจียมตัวอยู่เสมอเวลาเข้าไปยังสถานที่ต่างๆ

(๒.๓) เหมือนโค ที่ถูกตัดเขา ฟีกหักมาตีแล้ว ย่อมไม่ทำร้ายใครๆ

(๒.๔) เหมือนผ้าจีวร สำหรับเช็ดฝุ่นละอองของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง

(๒.๕) เบื่อหน่ายอึดอัดกายของตน เหมือนชากงู (ลอกคราบ)

(๒.๖) บริหารกายของตน เหมือนคนแบกหม้อน้ำมันที่รั่วทะลุ จึงมีน้ำมันไหลออกอยู่

จากการเปรียบเทียบตนของพระพุทธองค์ โดยให้พระสารีบุตรอธิบายต่อที่ประชุมสงฆ์ โดยยกการเปรียบเทียบตน ๖ อย่าง เพื่อให้เรื่องนี้ปรากฏแก่ที่ประชุมสงฆ์ และเป็นสอนเหล่าพระสาวก เพราะพระสารีบุตรเป็นพระเถระพระพุทธเจ้าทรงรู้อยู่แล้วว่าเหตุการณ์เป็นอย่างไร จึงได้ตรัสอุปมา ๖ ข้อ เพื่อแจ้งว่า เมื่อคนถูกอะไรเข้ามากระทบก็ให้มีจิตใจมั่นคงหนักแน่น ไม่ควรหวั่นไหวกับสิ่งที่มากระทบ และสอนให้อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่เพราะคนที่มิปัญญา จะไม่กล่าวให้ร้ายใคร ไม่ทำร้ายใคร รู้จักการวางตนเสมอ ไม่ถือตัว ให้เหมาะสมกับ

^{๔๓} อก.นวก. (ไทย) ๒๓/๑๑/๔๕๑.

สมณสาธูป เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม พระสารีบุตรมุ่งหวังในการเผยแผ่พระธรรม คำสอนของพระพุทธองค์

ส่วนคนที่มีจิตอาสานั้น ต้องประกอบด้วยเมตตาธรรม กรุณาธรรม อยากเห็นเขามีความสุขพ้นจากจากทุกข์ เข้าไปช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ไม่กล่าวให้ร้ายคนอื่น ไม่ทำร้ายจิตใจคนอื่น แม้การช่วยเหลือจะมีอะไรมากระทบบ้างต้องอดทนอดกลั้น อย่าทอดทิ้งในสิ่งที่ทำ เข้าไปช่วยเหลือ ให้รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน การทำความดีเพื่อช่วยเหลือสังคมนั้น ต้องมีทั้งสรรเสริญและนิทา ต้องมีใจมั่นคง แน่วแน่ ไม่หวั่นไหว การช่วยเหลือสังคมจะข้ามพ้นสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไปได้คุณธรรมเด่นของท่าน ดังนี้

๓) เป็นต้นแบบการทำสังคายนา ขอนำมากล่าวบางตอน พระพุทธเจ้าประทับอยู่เมืองปาวา ของเจ้ามัลละทั้งหลาย พระพุทธองค์รับสั่งให้พระสารีบุตรแสดงธรรมแก่หมู่ภิกษุสงฆ์ที่มาประชุมกันพระเถระเห็นเป็น โอกาสอันเหมาะสม จึงยกเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นแก่พวกนิครนถ์ ซึ่งทะเลาะวิวาทกัน ด้วยเรื่องความเห็นไม่ลงรอยกัน เกี่ยวกับคำสอนของอาจารย์ผู้ล่วงลับไปแล้ว ขึ้นมาเป็นมูลเหตุ ความว่า

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมอะไรเล่า ที่พระผู้มีพระภาคของเรา ตรัสไว้ดีแล้ว ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย^{๔๔}

แล้วพระเถระก็จำแนกหัวข้อธรรมออกเป็นหมวดใหญ่ๆ ได้ ๑๐ หมวด ซึ่งสะดวกแก่การจดจำและสาธยาย และจัดเป็นหมวดย่อยๆ อีกเพื่อให้สืบสนแก่พุทธบริษัทในการที่จะนำไปปฏิบัติ นับว่าพระเถระเป็นผู้มองการณ์ไกลป้องกันความสับสนแตกแยกของพุทธบริษัทในภายหลัง และการกระทำของพระเถระในครั้งนี้ ได้เป็นแบบอย่างของการทำสังคายนาหลังพุทธปรินิพพานสืบต่อมา

สรุปว่า การที่พระเถระเป็นผู้มองการณ์ไกลป้องกันความสับสนแตกแยกของพุทธบริษัทในภายหลัง และการกระทำของพระเถระในครั้งนี้ ได้เป็นแบบอย่างของผู้มีจิตอาสาซึ่งเป็นหัวใจของบุคคลที่มีจิตอาสา คือการที่บุคคลจะอาสาทำกิจใด เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เป็นการสร้างความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ป้องกันความแตกแยกในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ และความสงบร่มเย็น

^{๔๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๐-๓๐๒/๒๔๕-๒๕๐.

๒. พระมหากัสสปเถระ^{๔๕}

ท่านเป็นชาวนครราชคฤห์ ชื่อเดิม ปิปปลิ บิดาชื่อ กัปปิละ เป็นผู้ใหญ่บ้าน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กัสสปะ ตามชื่อโคตร คือกัสสปโคตร ปิปปลิมิภรรยาคนหนึ่งชื่อ ภัททกาปิลาณี ทั้งสองแม่แต่งงานกันแล้วก็ได้อยู่ด้วยกันอย่างสามีภรรยาคนอื่นๆแต่อยู่ด้วยกันอย่างพี่น้อง เมื่อมารดาบิดาของปิปปลีสิ้นชีพแล้ว สามีภรรยาทั้งสองเห็นว่าผู้อยู่ครองเรือนต้องคอยรับบาปเพราะการงานที่ผู้อื่นทำไม่ดี กล่าวคือ ต้องคอยรับผิชอบ และต้องคอยสุขคอยทุกข์กับผู้อื่นมากมายหาที่สุคติให้มีจิตเป็นน่ายไม่อยากจะอยู่ครองเรือน จึงชวนกันออกบวช จำศีล

วันหนึ่ง ปิปปลิได้พบพระศาสดาประทับอยู่ที่ใต้ร่มไทร ระหว่างกรุงราชคฤห์ กับเมืองนาลันทา มีความเลื่อมใสถวายตัวเป็นศิษย์ เปล่งวาจาประกาศว่า พระผู้มีพระภาคเป็นศาสดาของตนขอบวชในพระธรรมวินัย เมื่อท่านอุปสมบทแล้ว ทำความเพียรไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหัตผลหลังจากอุปสมบทได้ ๘ วัน พุทธบริษัททั้งหลายรู้จักท่านในนาม “พระมหากัสสปะ” ท่านได้ช่วยรับภาระธุระอบรมสั่งสอนพระภิกษุและพุทธบริษัทอื่นๆ จนมีภิกษุเป็นบริวารจำนวนมากท่านมีปกติสมาทานธุดงค์ ๓ ประการอย่างเคร่งครัด คือ

- ๑) ถี้อการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
- ๒) ถี้อการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
- ๓) ถี้อการอยู่ป่าเป็นวัตร

นอกจากนี้ พระบรมศาสดายังทรงยกย่องท่านในทางอื่นๆ อีกหลายประการ กล่าวคือ ครั้งหนึ่ง ท่านติดตามพระพุทธรองค์ซึ่งเสด็จไปประทับที่ภายใต้ร่มไม้ต้นหนึ่งท่านได้พบผ้าสังฆาฏิของท่านเป็น ๔ ชิ้นแล้วปลุกวายุให้พระพุทธรองค์ประทับนั่ง พระพุทธรองค์ตรัสว่า “กัสสปะ ผ้าสังฆาฏิของเธอนุ่มดี” ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์ทรงใช้สอยเถิด พระเจ้าข้า” “ กัสสปะ แล้วเธอจะใช้อะไรทำสังฆาฏิเล่า” “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เมื่อข้าพระองค์ได้รับจากพระองค์ ก็จะใช้เป็นสังฆาฏิ พระเจ้าข้า” ครั้นแล้ว พระบรมศาสดาได้ประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์ ซึ่งเก่าคร่ำคร่าให้แก่ท่านแล้วทรงยกย่องท่านอีก ๔ ประการ^{๔๖} คือ

๑) กัสสปะ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยตถาคต เป็นผู้มักน้อยสันโดษ ภิภุชทั้งหลายควรถือเป็นแบบอย่าง

๒) กัสสปะ เมื่อเธอเข้าไปใกล้ตระกูลแล้ว ชักกายและใจออกห่างประพฤตินเป็นคนใหม่ ไม่คุ้นเคย ไม่คะนองกาย วาจา และใจ ในสกุลเป็นนิตย์ จิตไม่ข้องอยู่ในสกุลนั้น ตั้งจิตเป็นกลางว่า “ผู้ใคร่ลาภจงได้ลาภ ผู้ใคร่บุญจงได้บุญ ได้ลาภแล้วมีจิตเป็นฉันทิ ผู้อื่นก็มีจิตเป็นฉันทิ”

^{๔๕} คุราวละเอียดยใน อง.เอก (ไทย) ๒๐/๑๕๑/๒๕., อง.เอก.อ. (ไทย) ๑/๒๗๕-๓๐๔.

^{๔๖} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๕๔/๒๕๖.

๓) กัสสปะ มีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น
 ๔) ทรงแลกเปลี่ยนผ้าสังฆากับท่านไปใช้สอย ทรงสอนภิกษุให้ประพฤติปฏิบัติชอบ โดยยกพระมหากัสสปะขึ้นเป็นตัวอย่าง

จิตอาสาเพื่อส่วนรวม

๑. เป็นต้นแบบการทำสังคายนา (หลังพุทธปรินิพพาน ๓ เดือน) พระมหากัสสปเถระ เป็นประธานปฐมสังคายนา สาระสำคัญของปฐมสังคายนา ครั้งที่ ๑ ดังนี้

- ๑.๑ พระมหากัสสปเถระเป็นประธาน มีหน้าที่ซักถามเกี่ยวกับพระธรรมวินัย
- ๑.๒ พระอุบาลี เป็นผู้ชี้แจงเกี่ยวกับข้อบัญญัติพระวินัย
- ๑.๓ พระอานนท์ เป็นผู้ชี้แจงเกี่ยวกับพระสูตร และพระอภิธรรม
- ๑.๔ กระทำที่ถ้ำตัดบรรณคูหา แห่งภูเขาเวภารบรรพต กรุงราชคฤห์
- ๑.๕ พระเจ้าอชาตศัตรู เป็นองค์ศาสนูปถัมภ์
- ๑.๖ กระทำอยู่ ๗ เดือน จึงสำเร็จ

สรุปว่า พระมหากัสสปเถระ เป็นต้นแบบการทำสังคายนา เมื่อได้ยินพระสุกัถพุทธมบรรพชิตกล่าวจ้วงจาบพระพุทธองค์หลังปรินิพพานได้เพียง ๗ วัน เป็นผู้ที่จิตอาสาคิดที่จะรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ให้เป็นหมวดหมู่ ทำให้พระไตรปิฎกคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

๓. อนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๔๗}

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เกิดในตระกูลมหาเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี บิดาชื่อ “สุมนะ” มีทรัพย์สมบัติมากมายมหาศาล เมื่อเกิดมาแล้วบรรดาหม่มญาติได้ตั้งชื่อให้ว่า “สุทัตตะ” เป็นคนมีจิตเมตตา ชอบทำบุญให้ทานแก่คนยากอนาถา จึงได้ชื่อใหม่เพราะให้ทาน เพราะเมื่อบิดามารดาของท่านล่วงลับไปแล้ว ท่านได้ดำรงตำแหน่งเศรษฐีแทน และตั้งโรงทานที่หน้าบ้านแจกอาหารแก่คนยากจนทุกวัน จนกระทั่งประชาชนทั่วไปเรียกท่านตามลักษณะนิสัยว่า “อนาถบิณฑิกเศรษฐี” ซึ่งหมายถึง “ผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถา” และได้เรียกกันต่อมาจนลืมนามเดิมของท่าน วันหนึ่งท่านได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พอได้ฟังอนุปุพพิทธาและอริยสัจสี่จากพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลในพระพุทธศาสนา ประกาศตนเป็นอุบาสกต่อพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

ในคัมภีร์อรรถกถา ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่เกิดเป็นชายแล้วบริจาคทรัพย์มากในพระศาสนา ไม่มีใครเกินอนาถบิณฑิกะ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยการบริจาคถวายทรัพย์ เพื่อสร้างพระเชตวันเป็นที่พักของพระพุทธองค์และคณะสงฆ์ พระพุทธองค์ได้ประทับ

^{๔๗} คุราวละเอียดยใน อ.จ.เอกก.(ไทย) ๓/๑/๑๖๗., อ.จ.เอก.อ. (ไทย) ๑/๕๕-๖๑.

จำพรรษาอยู่ถึง ๑๕ พรรษา เป็นเวลานานกว่าที่อื่น ซึ่งอนาถบิณฑิกได้ถวายอาหารแด่พระพุทธองค์ ทุกวัน วันละ ๓ มื้อ มิได้ขาด

นอกจากนี้ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นคนมีมิตรมาก ประชาชนเชื่อคำพูด จึงชักชวนคนสร้างอาราม โดยเริ่มตั้งแต่การดูสถานที่อันเหมาะสม คือไม่ไกลจากหมู่บ้านเกินไป มีถนนหนทางสะดวกสบาย ผู้คนไปมาได้ง่าย กลางวันคนไม่พลุกพล่าน กลางคืนมีเสียงรบกวนน้อย ไม่อึกทึก ไร้ผู้คน เป็นสถานที่ที่พวกมนุษย์จะทำกิจลับได้ เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การหลีกเลี่ยง

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

๑) เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นทายก ขอกถาวเฉพะบางตอน เช่น ถวายอาหารบิณฑบาตให้ทานแก่คนยากจน และกราบอาราธนาให้พระ ๒๐๐ รูป ไปฉันภัตตาหารที่บ้าน ตลอดกาลกระทำอยู่อย่างนี้ตลอดไม่ขาด นอกจากนั้นยังได้ชวนขวายเป็นผู้อื่นมาอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และชักนำอุบาสกเดิยรติย์ให้มาฟังพระพุทธองค์แสดงธรรมจนสำเร็จโศดาปัตติผล

๒) ต้นแบบบริจาคตว์สร้างวัดถวาย อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้ฟังคำว่า “พระพุทธเจ้า” เท่านั้นเอง ก็รู้สึกแปลกประหลาดใจ จึงขออนถามถึงสามครั้งเพื่อให้แน่ใจ เพราะคำว่า “พระพุทธเจ้า” นี้เป็นการยากยิ่งนักที่จะได้ยินในโลกลนี้ เมื่อราชคหเศรษฐีกถาวยืนยันว่า “ขณะนี้พระพุทธเจ้าพระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นแล้วในโลกลนี้” จึงเกิดปีติและศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้า ประารถนาจะไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ในทันทีนั้น แต่ราชคหเศรษฐียั้งไว้ว่ามีใช้เวลาแห่งการเข้าเฝ้าจึงรอจนรุ่งเช้าก็รีบไปเข้าเฝ้าก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จไปยังบ้านราชคหเศรษฐี ได้ฟังอนุพุพิภคาและอริยสังคีจากพระพุทธเจ้าแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโศดาบันบุคคล ในพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ครั้นเสร็จกตกิจแล้ว ได้กราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดา เพื่อเสด็จไปประกาศ พระศาสนายังเมืองสาวัตถีพร้อมทั้งกราบทูลว่า จะสร้างพระอารามถวายที่เมืองสาวัตถีนั้น พระบรมศาสดาทรงรับอาราธนา ตามคำกราบทูลอนาถบิณฑิกเศรษฐี รู้สึกปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง รีบเดินทางกลับสู่ กรุงสาวัตถีโดยด่วน ในระหว่างทางจากกรุงราชคฤห์ ถึงกรุงสาวัตถี ระยะทาง ๕๔ โยชน์ ได้บริจาคตว์ทรัพย์จำนวนมากให้สร้างวิหารที่ประทับเป็นที่พักทุกๆ ระยะหนึ่งโยชน์ เมื่อถึงกรุงสาวัตถีแล้ว ได้ติดต่อขอซื้อที่ดินจากเจ้าชาย เขตราชกุมาร โดยได้ตกลงราคาคด้วยการนำเงินปูลาดให้เต็มพื้นที่ตามต้องการ ปรากฏว่าเศรษฐีใช้เงินถึง ๒๗ โกฏิ เป็นค่าที่ดิน และอีก ๒๗ โกฏิ เป็นค่าก่อสร้าง พระคันธกุฎีที่ประทับของพระบรมศาสดา และเสนาสนะสงฆ์ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๕๔ โกฏิ แต่ยังขาดพื้นที่สร้างซุ้มประตูพระอาราม ขณะนั้น เจ้าชายเขตราชกุมาร ได้แสดงความประสงค์ขอเป็น ผู้จัดสร้างถวาย โดยขอให้จารึกพระนามของพระองค์ที่ซุ้มประตู พระอาราม ดังนั้น พระอาราม นี้จึงได้ชื่อว่า “เชตวนาราม”

๓) การทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย พุทธบริษัทผู้ใฝ่บุญนั้น ย่อมปรารถนาเหตุเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นมา เป็นเรื่องทำบุญได้เสมอ เช่นเรื่องนี้ของอนาถบิณฑิกเศรษฐีนี้ วันหนึ่งหลานของท่านเล่นตุ๊กตาที่ทำจากแป้งแล้วหล่นลงแตก หลานร้องไห้ด้วยความเสียใจตุ๊กตา เพราะไม่มีตุ๊กตาจะเล่นท่านเศรษฐี ได้ปลอบโยนหลานว่า

“ไม่เป็นไร เราช่วยกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ตุ๊กตาค้นเกิด” ปรากฏว่าหลานหยุดร้องไห้ รุ่งเช้า ท่านจึงพาหลานช่วยกันทำบุญเลี้ยงพระแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ตุ๊กตา ข้าราชการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ตุ๊กตาของท่านเศรษฐี แพร่ขยายไปอย่างรวดเร็ว ประชาชนชาวพุทธบริษัททั้งหลาย เห็นเป็นเรื่องแปลกและเป็นสิ่งที่ดีที่ควรกระทำ ดังนั้น เมื่อญาติผู้เป็นที่รักของตนตายลงก็พากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เหมือนอย่างที่ท่านเศรษฐีกระทำนั้น และถือปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปว่า ที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าความมีจิตอาสา ถึงการชวนช่วยช่วยเหลือของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ที่คอยเอาใจใส่ดูแลพระพุทธรองค์และภิกษุอื่นๆ รวมถึงประชาชนทั่วไปด้วยจิตเมตตา ทั้งนี้คุณสมบัติที่ดีของผู้มีจิตอาสาทำงานเพื่อสังคมท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นผู้จิตอาสาที่มีศรัทธา ในพระพุทธรศาสนา มากจนได้รับเกียรติพิเศษจากพระเจ้าปเสนทิโกศล คือให้ท่านเป็นคนปลุกปั้นโพธิ์ไว้หน้าพระเชตะวันมหาวิหาร มีชื่อว่า อานันทโพธิ์ เพื่อเป็นปูชนียสถาน แก่ประชาชนชาวนครหลวงดีแทนพระพุทธรองค์ในคราวที่เสด็จจาริกไปที่อื่น

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาทั่วไป

คำว่า จิตอาสาเป็นคำที่มีความหมายเดียวกันกับคำว่า จิตสาธารณะ (Public Mind) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) จึงเป็นคำใหม่ที่มีใช้เมื่อไม่นานมานี้ และเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสาธารณะ ไว้หลากหลายและมีการเรียกจิตสำนึกสาธารณะไว้แตกต่างกัน ได้แก่ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จิตสำนึกต่อสังคมจิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกสาธารณะสมบัติ เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้มีผู้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกัน ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของจิตอาสาทั่วไป

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของจิตอาสาไว้ดังต่อไปนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒^{๔๘} ได้ให้ความหมายคำ ว่า “จิตสำนึก” หรือ “จิตสาธารณะ” (เช่น จิตสำนึกต่อศาสนา) คือ ความตระหนักในหน้าที่ของศาสนิกชนพึงปฏิบัติต่อศาสนา หรือ

^{๔๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๒๑๒.

จิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม ก็คือการใช้สิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับ คำว่า“จิตสำนึก” จึงเป็นอีกคำหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “จิตอาสา”

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว^{๔๕} ได้ให้ความหมายว่า จิตสำนึกเป็นผลที่ได้มาจากการประเมินค่า การเห็นความสำคัญ ซึ่งมีฐานอยู่ที่ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความเห็น และความสนใจของบุคคล

เดโช สวานานนท์^{๔๖} กล่าวว่า จิตสำนึกก็มีหลายทางร่วมกัน แต่ความหมายหนึ่ง คือ ลักษณะของบุคคลที่ตอบโต้ต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว ในอาการตระหนักรู้ สัมผัสความรู้สึก ความคิด และการต่อสู้ดิ้นรนของตนเองได้ หรือพูดง่ายๆ ว่า คือ ลักษณะของบุคคลที่ทำอะไรลงไปอย่างรู้ตัว ไม่ได้ใจลอย หรือทำอะไรลงไปขณะมีอารมณ์วูบ หน้ามืด ขาดสติยับยั้ง

จรรยา สุวรรณทัต^{๔๗} ได้ให้ความหมายว่า ความสำนึกหมายถึง การรับรู้ หรือการที่บุคคลมีความรู้ในสิ่งต่างๆ การรับรู้ หรือความสำนึกของบุคคลนี้ จัดเป็นขั้นต้นของกระบวนการทางจิตหลายประเภท เป็นต้นว่า กระบวนการของการรับนวัตกรรม และกระบวนการเกิดทัศนคติ

ดร.ชลลดา ทองทวี^{๔๘} กล่าวถึงความหมายของจิตอาสาว่า จิตอาสา คือ กิจกรรมอาสาสมัครเป็นกระบวนการของการฝึกการ “ให้” ที่ดี เพื่อขัดเกลา ละวางตัวตน และบ่มเพาะความรักผู้อื่น โดยไม่มีเงื่อนไขเป็นการยอมสละตน เพื่อรับใช้และช่วยเหลือที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบากในวิถีของพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

กมล ทองธรรมชาติ^{๔๙} ได้ให้ความหมายของจิตสำนึก (Conscious) ว่าเป็นสภาวะแห่งจิตที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาต่างๆ สภาวะจิตใจ ดังกล่าวเกิดความรู้ซึ่งมีความหมายเหมือนกับคำว่า การรู้ตัว (awareness) อันเป็นผลจากการประเมินว่า การเห็นความสำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มาจากทัศนคติ (attitude) ความเชื่อ (beliefs) ค่านิยม (values) ความเห็น (opinion)ความสนใจ (interests)ของบุคคล เป็นความหมายในเชิงจิตวิทยา ส่วนในสังคมมักใช้คำว่า “อุดมการณ์” (ideology) ซึ่งหมายถึงแบบแผนความคิด ความเชื่อที่พึงต้องมีเป็นรูปแบบของคุณงามความดีที่ควรส่งเสริมให้มีให้ปฏิบัติ

^{๔๕} พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, **ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘.

^{๔๖} เดโช สวานานนท์, **ปทานุกรมจิตวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๐), หน้า ๕๕.

^{๔๗} จรรยา สุวรรณทัต, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

^{๔๘} ชลลดา ทองทวี ดร., **บทความเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา, เครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : ContemplativeEducation@yahoo.com, [๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๕].

^{๔๙} กมล ทองธรรมชาติ, **ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘.

สรุปว่า จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุป ได้ว่า จิตสำนึกเป็นพฤติกรรมภายในอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่แสดงออกถึงภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาต่างๆ เป็นภาวะทางจิตตื่นตัว และรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ที่รวมตัวกันขึ้น และมีความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ต่างๆ เหล่านั้น และประเมินค่าสิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นจิตสำนึก

๒.๓.๒ ความสำคัญของการมีจิตอาสา

สมพงษ์ สิงหะพล^{๔๔} กล่าวว่า จิตสำนึกเป็นความรู้สึกนึกคิดภายในบุคคล และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยการเรียนรู้ จิตสำนึกเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากนักที่จะหยุดหรือหมดหายไป คนที่มีจิตสำนึกที่ดีจะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับจิตสำนึกนั้น และใช้จิตสำนึกของตน เพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่างๆ ตามมา เช่น บุคคลที่มีจิตสำนึกด้านระเบียบวินัย จะไม่ขับรถผิดกฎจราจรบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะจะไม่ขีดเขียนในสถานที่สาธารณะ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๔๕} กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมว่าเด็กช่วงแรกเกิดจนถึงก่อน ๑๐ ขวบ เป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการรับการปลูกฝัง และส่งเสริมจริยธรรม และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กยังเป็น “ไม้อ่อนที่ดัดง่าย” ฉะนั้น การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการทางร่างกาย และโดยเฉพาะเหมาะสมกับพัฒนาการทางจิตใจของเด็กจะเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ได้มากจากความสำคัญของการมีจิตสำนึกสาธารณะที่สามารถปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสำนึกด้านสาธารณะ ด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้อย่างสมบัติของส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่า ใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดการเอารัดเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลง และจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาขึ้น

สรุปว่า จิตอาสาหรือจิตสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เป็นความรับผิดชอบซึ่งเกิดจากภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด จิตใต้สำนึก ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งอยู่ในจิตใจ และส่งผลสู่การกระทำภายนอก

^{๔๔} สมพงษ์ สิงหะพล, เอกสารการสอนรายวิชาพฤติกรรมกรรมการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย, (นครราชสีมา : สถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๔๕} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓.

๒.๓.๓ ลักษณะของจิตอาสาทั่วไป

มีการกำหนดลักษณะของคำว่า จิตอาสาหรือสาธารณะไว้อย่างหลากหลาย ทั้งคำที่ใช้ในภาษาไทย เช่นจิตสาธารณะ สำนักสาธารณะ และจิตสำนักสาธารณะ เป็นต้น และคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษ เช่น Public Consciousness หรือ Public Mind ซึ่งสามารถสรุปลักษณะจิตอาสาได้ว่า หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคล เกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่า หรือการให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งต่างๆ ที่เป็นสิ่งสาธารณะที่ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของ หรือเป็นสิ่งที่คนในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำที่แสดงออกมาโดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกนักวิชาการกล่าวถึงลักษณะของจิตอาสาไว้ ดังนี้

ชาย โพรชิตา และลัดดาวัลย์เกษมเนตร^{๕๖} กล่าวว่าพฤติกรรมในการแสดงออก ใน ๓ องค์ประกอบ ตามนิยามความหมายจิตสาธารณะ ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ คือ การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจากการดูแลรักษาของส่วนรวมใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่ลักษณะการใช้ของส่วนรวมรู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด

องค์ประกอบที่ ๒ คือ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมวิสัยในที่ตนสามารถทำได้ กำหนดตัวชี้วัดจากการทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวมการรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ ๓ คือ การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจาก

๑. การไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง

๒. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้ของส่วนรวมนั้น

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตอาสา

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจอร์^{๕๗} ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตอาสาไว้ว่า จิตอาสา จิตสาธารณะ หรือ จิตสำนักสาธารณะ (Public Consciousness) มาจากคำว่า P+U+B+L+I+C = Public = สาธารณะ มีรายละเอียด ดังนี้

^{๕๖} ชาย โพรชิตา และลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, จิตสำนักต่อสาธารณะสมบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔-๑๕.

^{๕๗} ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, และสังคม สัจจอร์, สำนักไทยที่พึงปรารถนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

๑) P = Professional ทำงานแบบมืออาชีพ คนไทยทุกคนที่คิดใหม่ ทำใหม่จะต้องเป็นมืออาชีพ รู้ลึกในหน้าที่ๆ รับผิดชอบ รู้รอบในงานที่เกี่ยวข้อง ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา หาความรู้ใหม่เสมอ

๒) U = Unity เอกภาพ ค่านิยมใหม่ต้องเป็นไปในทิศทางของความสามัคคีในหมู่คณะไม่อิจฉาริษยากัน ควรจะฝึกการทำงานเป็นทีม เพราะการที่คนในองค์กรมีเอกภาพ จะช่วยให้การขับเคลื่อนภาระงานเพื่อมวลประชา เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีหลายองค์กรที่คนในองค์กรกลัวกันได้ดี เลยไม่มีใครทำอะไร คนไทยทุกคนก็ไม่ได้อะไรด้วย แต่ในความเป็นเอกภาพก็ยอมให้มีความแตกต่างได้ แต่อย่าแตกแยก

๓) B = Believe ความเชื่อ คนไทยทุกคนจะต้องทำงานด้วยความเชื่อ เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง แล้วยึดให้มั่น ถ้าคนไทยทุกคนขาดแล้วซึ่งความเชื่อ การทำงานก็จะขาดพลัง

๔) L = Locally ภูมิปัญญาท้องถิ่น คนไทยทุกคนต้องเป็นผู้ที่เชื่อ และศรัทธาในความเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ ของภูมิปัญญาไทย ลดความเชื่อทันสมัยนิยมลง จะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และเข้ากับบริบทของสังคมไทย คนไทยทุกคน ต้องเลิกลดภูมิปัญญาของคนในระดับรากหญ้า แล้ว หันไปสู่วิถีของการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในชุมชน

๕) I = Integrity ความซื่อสัตย์ คนไทยทุกคนจะต้องยึดเอาความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม คิดดี ทำดี เพื่อชาติ จะต้องตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส

๖) C = Creative สร้างสรรค์ คนไทยทุกคนจะต้องคิดและทำงานที่สร้างสรรค์ พัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับสังคม ต้องไม่หยุดนิ่ง เพื่อประชาชนและประเทศชาติ

การมีจิตอาสาหรือจิตสาธารณะนั้น เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล จิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอก

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคม เป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกล่า และสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชนและส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อ

การเกิดสำนึก อาทิการไปโรงเรียน ไปทำงาน ดูแลคร พังผู้คนสนทนากัน รับรู้เหตุการณ์บ้านเมือง
 ขั้บรณฝ่การจรรยาจรที่แอ้อัด

ปัจจัยภายใน สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคล
 ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ
 โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้
 จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด
 ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

ดังนั้น การเกิดจิตอาสาหรือจิตสำนึก ไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายใน
 หรือภายนอกเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จิตสำนึกที่มา
 จากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึก
 โดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความจงใจเลือกสรร
 บุคคลระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอก
 เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้น การพัฒนาจิตสำนึกจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้ง
 ปัจจัยภายในและภายนอก

จิตอาสาเพื่อส่วนรวมนั้นสามารถกระทำได้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑) โดยการกระทำของตนเองต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อไม่ให้เกิด
 ผลกระทบและเกิดความเสียหายต่อส่วนรวม

๒) มีบทบาทช่วยสังคมในการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อแก้ปัญหา
 สร้างสรรค์สังคม ซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

๒.๓.๔ ประเภทของจิตอาสาทั่วไป

ประเภทของจิตอาสาแบ่ง ๔ ประเภท ดังนี้

๑) สร้างวินัยในตนเอง และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในสังคม รู้ถึงขอบเขต
 ของสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและต่อสังคม

๒) ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่ง
 ของสังคมต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อ
 ประเทศชาติ และต่อโลก

๓) ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้คิดเสมอว่าเป็นปัญหา
 ของตนเองเช่นกัน ต้องช่วยกันแก้ไข

๔) ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนา ล้วนสอนให้เราทุกคนทำความดี ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นักวิชาการได้กล่าวถึงประเภทหรือลักษณะของจิตอาสาทั่วไป ดังนี้

ศุภรัตน์ รัตนमुखย์^{๕๔} ได้ให้ความหมายอันเป็นสากลของคำว่า “อาสาสมัคร” ซึ่งใช้เทียบเคียงกับภาษาอังกฤษทั้งสองคำ คือ “Volunteer” และ “Volunteerism” นั้น นักวิชาการและ ผู้ทำงานในวงการอาสาสมัคร เช่น ซูซาน เจ เอลลิส และ แคเธอรีน เอช โนค (Susan J Ellis และ Katherine H. Noques) ได้เห็นพ้องในความหมายว่า “เป็นการเลือกกระทำการสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ ควรกระทำ และเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง และการกระทำ นี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่

แมทธิว แฮมิลตัน และแอฟซาน ฮัสเซน^{๕๕} (Mathew Hamilton and Afshan Hussain) ได้กล่าวถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในบทความเรื่อง “วิวัฒนาการทางพันธุกรรมของพฤติกรรม ทางสังคม” ในวารสาร Journal of theoretical Biology โดยได้เสนอข้อคิดที่คัดแปลงมาจากแนวคิด ของรอดร่วมกันในวงศาณญาณ (Inclusive Fitness) ซึ่งหมายถึง นอกจากการเสียสละเพื่อลูกๆ แล้วยังมีการเสียสละเพื่อเครือญาติ เพื่อให้คงไว้ซึ่งการสืบเนื่องของวงศ์ตระกูล ทฤษฎีของแฮมิลตัน นี้ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมการเสียสละให้กับคนที่ไม่ใช่ญาติได้ เพราะแท้จริงแล้วในสังคม นี้มีพฤติกรรมช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ แม้ไม่เคยรู้จักมาก่อนหรืออยู่ห่างไกลกันก็ตาม

สรุปว่า จิตอาสาหรืออาสาสมัคร แยกลักษณะได้เป็น ๑) สร้างวินัยในตนเอง ตระหนัก ถึงการมีส่วนร่วมในสังคม รู้ถึงขอบเขตของ สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและ ต่อสังคม๒) ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมี ความรับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และต่อโลก ๓) ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้คิดเสมอว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน ต้องช่วยกันแก้ไข ๔) ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนา ล้วนสอนให้เราทุกคนทำความดี ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้เรา มีความเอื้อเฟื้อเสียสละต่อกันสามารถอยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

^{๕๔} ศุภรัตน์ รัตนमुखย์, “บัณฑิตอาสาสมัคร : ทางเลือกของการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม”, วารสาร คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ (มกราคม-มีนาคม, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

^{๕๕} แมทธิว แฮมิลตัน และแอฟซาน ฮัสเซน (Mathew Hamilton and Afshan Hussain), “การเสียสละและพฤติกรรมเพื่อสังคม”, จิตวิทยาสังคมกับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘-๖๕.

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียน

๒.๔.๑ ด้านความมีน้ำใจ

ความหมายและคุณลักษณะของความมีน้ำใจ

ในสังคมปัจจุบันการอยู่ร่วมกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน จึงจะอยู่กันได้อย่างสันติสุข ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ โดยไม่ต้องใช้เงินทองมากมายเพียงแต่แสดงความเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ก็เป็นการแสดงน้ำใจได้ เช่น การพาเด็กเล็กหรือผู้สูงอายุข้ามถนน หรือการสละที่นั่งบนรถโดยสารให้แก่เด็ก สตรีและหญิงมีครรภ์ เป็นต้น นับว่าเป็นการแสดงน้ำใจ การแสดงความมีน้ำใจจึงไม่ใช่วัดกันด้วยเงินเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

การฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจ นอกจากจะทำให้เรามีจิตใจที่ดียิ่งงามเบิกบานแจ่มใส ผิวพรรณผ่องใส ใบหน้ายิ้มแย้มแล้วยังทำให้ได้มิตรสหายมาก ใครก็อยากคบหาสมาคมด้วย เพราะความมีน้ำใจแสดงถึงความมีเมตตาต่อผู้อื่น เมื่อฝึกฝนแล้วในชีวิตจะพบแต่ความสุข

๑) ความหมายของความมีน้ำใจ

คำว่า“น้ำใจ”ในความหมายโดยตรงที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ไม่ได้ให้ความหมายโดยตรงหรือโดยเฉพาะไว้ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย โดยมีนักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจไว้ดังนี้

พระเผด็จ ทตฺตชีโว^{๖๐} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความมีน้ำใจใน ๒ ลักษณะ คือ ในทางธรรมและในทางโลก ความมีน้ำใจ หมายถึงพอจะช่วยเหลือใครก็ช่วยไปเถอะ อย่าหวังแรงธรรมชาติของคนนั้นยิ่งออกแรงก็ยิ่งได้แรง การบริจาคโลหิตโลหิตที่บริจาคไปย่อมทำให้เกิดโลหิตใหม่ขึ้นมาแทนและมีคุณภาพสูงกว่าเดิมด้วย ในทางธรรม ความมีน้ำใจ หมายถึง เป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณคน ใครมีอุปการะก็ต้องหาหนทางไปตอบแทนพระคุณท่าน นอกจากตอบแทนพระคุณแล้ว ก็บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในโอกาสอันควร อย่างนี้จึงเรียกว่า เป็นผู้ไม่เลี้ยงน้ำใจต่อศาสนาและสังคม

ประดับ เรื่องมาลัย^{๖๑} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความมีน้ำใจ (Nurturance) คือ ความต้องการช่วยเหลือเพื่อนเวลาเขาเดือดร้อน มักยกโทษให้แก่เพื่อน ชอบทำอะไรเล็กๆ น้อยๆ

^{๖๐} พระเผด็จ ทตฺตชีโว, *คนดีที่โลกต้องการ*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, ๒๕๓๑), หน้า ๕๕.

^{๖๑} ประดับ เรื่องมาลัย, *จิตวิทยาวัยรุ่น*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๕),

ให้ผู้อื่นชอบมีน้ำใจต่อผู้อื่น ชอบเห็นใจผู้อื่น เวลาได้รับอันตรายหรือเจ็บป่วย ชอบแสดงความรักใคร่ ชอบพอบต่อผู้อื่น และชอบให้ผู้อื่นเล่าเรื่องปัญหาส่วนตัวให้ฟัง

พรรณราย ทรัพย์ประภา^{๖๒} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความมีน้ำใจ คือส่วนที่เมตตา กรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ปกป้องคุ้มครองผู้อื่น หรือมีความเห็นอกเห็นใจ มีน้ำใจคิดต่อผู้อื่น เช่นเดียวกับที่พ่อแม่แสดงต่อลูก ผู้บังคับบัญชาที่มีลักษณะเช่นนี้เด่นชัด ก็จะมี ความเมตตาปราณีต่อลูกน้อง ผู้ให้บริการ ถ้ามีลักษณะเช่นนี้เด่นชัดก็จะเต็มใจที่จะให้บริการอย่างเต็มที่ เพื่อช่วยเหลือผู้มารับบริการ

กนก จันทร์ขจร^{๖๓} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “น้ำใจ คืออุปนิสัยใจคอแท้ๆ ของคนที่รู้จักระลึกรู้ถึงผู้อื่น เรียกว่า มีน้ำใจ ผู้มีน้ำใจเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือก็รับเป็นภาระให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น ลูกให้ที่นั่งแก่เด็กสตรี คนชราบนรถประจำทาง เป็นต้น ตามชนบทชาวบ้านจะช่วยงานกันที่เรียกว่า “ลงแขก” เป็นบ่อเกิดของความรัก สมัคสมานสามัคคี คนมีน้ำใจย่อมมีคุณธรรม มีจิตสำนึกในความเมตตา กรุณาเป็นพื้นฐานที่จะช่วยเหลือเกื้อกูล โดยไม่หวังผลตอบแทน

วุฒิสวัสดิ์ สวัสดิวัฒน์^{๖๔} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้มีน้ำใจคือ ผู้ที่พร้อมจะเอื้ออารีต่อผู้อื่น โดยไม่ต้องรอให้เขาออกปากเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหา ความปรารถนา ความขาดแคลน ความทุกข์ระทมขมขื่นของผู้อื่น และการช่วยเหลือจะเป็นไปขมขื่นของผู้อื่นและการช่วยเหลือจะเป็นไปด้วยเหตุผล แต่ก็มีความเต็มใจ เต็มไปด้วยความปรารถนาดี รวมทั้งการให้กำลังใจ ให้แรงบันดาลใจ และไม่ตรีจิตมิตรภาพ”

จากความหมายของนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ที่ได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจ ดังกล่าวมาแล้วนี้ สรุปได้ว่า ความมีน้ำใจ คือความปรารถนาดีที่ผู้ให้ตั้งใจมอบให้ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ใจ ทั้งทางกาย ทางวาจา ใจและสิ่งของโดยมุ่งหวังให้ผู้รับ มีความสุข ความพอใจในสิ่งที่ต้องการ เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน

^{๖๒} พรรณราย ทรัพย์ประภา, มนุษย์สัมพันธ์ในการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๘๔.

^{๖๓} กนก จันทร์ขจร, คู่มือการอบรมความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต ตอนที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๗๒๘.

^{๖๔} วุฒิสวัสดิ์ สวัสดิวัฒน์, ผู้คุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร : เอเชียเพรส, ๒๕๓๔), หน้า ๑๘.

๒) คุณลักษณะของความมีน้ำใจ

การอยู่ร่วมกันในสังคมโดยรวม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความมีน้ำใจ ไม่ตรีที่ติดต่อกัน สังคมจึงจะอยู่กันอย่างสันติสุข ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้โดยไม่ต้องใช้ต้นทุนอย่างมากมาย เพียงแต่แสดงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ก็เป็นการแสดงความมีน้ำใจได้เช่นกัน

ศิริจันทร์ สุขใจ^{๖๕} ได้สรุปคุณลักษณะของความมีน้ำใจไว้ว่า จงเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิดถึงหัวอกคนอื่นและแสดงต่อผู้อื่นเหมือนที่เราต้องการให้คนอื่นแสดงต่อเรา จงทำดีต่อคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่ว่าความดีนั้นจะเป็นเพียงสิ่งเล็กน้อยหรือสิ่งที่ยิ่งใหญ่ก็ตาม ตลอดจนควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ควรแสดงความมีน้ำใจกับคนรอบข้าง เช่น เมื่อเวลาไปเที่ยวในที่ไกลหรือใกล้ก็ตามควรมีของฝาก มาถึงคนที่เรารู้จักญาติมิตรของเรา อันเป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อกัน ไม่จำเป็นว่าจำเป็นต้องใช้เงินมากมาย ควรเสียสละกำลังทรัพย์ สติปัญญา กำลังกาย และเวลาให้แก่ผู้เดือดร้อน ที่ต้องการพึ่งพาอาศัยเรา โดยเป็นการกระทำที่ไม่หวังผลตอบแทนควรมีนิสัยเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน เช่น ไปร่วมงานพิธีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานศพหรืองานอื่นๆ ควรให้ความรักแก่คนอื่นๆ และให้ความร่วมมือเมื่อเขาขอร้อง หรือรู้ว่าเขากำลังลำบากต้องการความช่วยเหลือในการฝึกตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจ นอกจากนี้จะทำให้เรามีจิตใจที่ดั่งงามเบิกบานแจ่มใสพิพรณผ่องใส ใบหน้ายิ้มเอิบแล้วยังทำให้ได้มิตรสหายมาก ใครก็อยากคบหาสมาคมด้วยเพราะความมีน้ำใจแสดงถึงความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นแล้วชีวิตจะพบแต่ความสุขนิรันดร์

๒.๔.๒ ด้านความรับผิดชอบ

ความหมายและคุณลักษณะของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะหนึ่งของจริยธรรม ที่จะต้องสร้างขึ้นในตัวบุคคล เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล คุณสมบัติของความรับผิดชอบต่อเสริมสร้างให้เกิดลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ที่จะส่งเสริมให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีจริยธรรมดี เป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต

๑) ความหมายของความรับผิดชอบ

การอยู่ในสังคม จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันในการตอบสนองความต้องการต่างๆ และจะต้องทำหน้าที่ตามศักยภาพและกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล ละเว้นในสิ่งที่ไม่บังควรยอมรับในกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพทางสังคมที่ดีขึ้น เป็นการให้ความสนใจต่อ

^{๖๕} ศิริจันทร์ สุขใจ, พยาบาลวิชาชีพ, บทความสุขภาพจิตโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <<http://www.jvkk.go.th/jvkkfirst/story/health/36.htm>> (สืบค้น ๒๐/๕/๒๕๕๕).

ส่วนประกอบต่างๆ ที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นจำเป็นต้องเข้าใจในสถานภาพ และบทบาทของตน ที่จะต้องติดต่อกัมพันธ์กับสังคม และรู้จักรับผิดชอบในสิทธิและหน้าที่ของตนเองในการอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องมีความเข้าใจในความหมายของควมรับผิดชอบอย่างชัดเจน ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์^{๖๖} ได้อธิบายถึงขอบข่ายของพฤติกรรมของความรับผิดชอบต่อหน้าที่การทำงานว่า ได้แก่ เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลงานของงานนั้นๆ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว เคารพต่อระเบียบ กฎเกณฑ์และมีวินัยในตนเอง มีอารมณ์หนักแน่น เมื่อเผชิญกับอุปสรรค รู้จักหน้าที่และการทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี มีความเพียรพยายาม มีความละเอียดรอบคอบ ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งของตนเองและสังคม ตรงต่อเวลาและยอมรับผลของการกระทำของตนเอง

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก^{๖๗} ได้ให้ความหมาย ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ควบคู่ไปกับหน้าที่ คนที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่คือคนที่ตั้งใจปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์และยอมรับผลของการกระทำนั้นไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม การมีความรับผิดชอบต่อตนเองนั้นจะต้องรู้จักรักษาร่างกาย ชีวิต สุขภาพ ทรัพย์สิน และเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองด้วยวิธีที่ชอบธรรม ส่วนความรับผิดชอบต่อสังคม โดยรู้จักหน้าที่เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงและบุคคลอื่นๆ

วสิน อินทสระ^{๖๘} ได้ให้ความหมาย ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ถึงความสำนึกในหน้าที่ ความตั้งใจในการทำหน้าที่ ความดำริเริ่มในอันที่จะพัฒนากิจการในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นและยอมรับผลต่อผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหน้าที่ของตนเอง

สรุปว่า ความหมายได้ว่า ความรับผิดชอบต่อ หมายถึงความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การทำงานหรือกิจกรรม มีการประชุมวางแผน และทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ ตรงต่อเวลา เอาใจใส่ติดตาม ไม่ทอดทิ้ง พยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

^{๖๖} ศาสตราจารย์ บัณฑิต, อ่างในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและวินัยในตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๖๗} ศาสตราจารย์ บัณฑิต, อ่างในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและวินัยในตนเอง, หน้า ๗.

^{๖๘} วสิน อินทสระ, จริยธรรมกับบุคคล. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๔๕.

๒) ประเภทของความรับผิดชอบ

กัลยา สุริย์^{๖๙} ได้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบ ได้ดังนี้ ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึงการรับรู้ฐานะและบทบาทของตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของสังคม รู้จักคิด-ถูก รู้จักช่วยเหลือตนเองในการจัดปัญหา ป้องกันรักษาให้ตนเองปลอดภัยจากอันตรายและสิ่งชั่วร้าย และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยอมรับการกระทำของตนทั้งที่เป็นผลดี และผลเสีย ความรับผิดชอบต่อสังคมหมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคล ที่จะต้องเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมกับสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ตั้งแต่สังคมพื้นฐานจนกระทั่งสังคมขนาดใหญ่ เช่น ความรับผิดชอบต่อครอบครัวจะต้องมีความเคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง ช่วยเหลือการงาน และรักษาชื่อเสียงของครอบครัวไม่ให้เสื่อมเสีย สำหรับความรับผิดชอบต่อโรงเรียนนั้น จะต้องตั้งใจเรียน เชื่อฟังครู อาจารย์ ปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน นอกจากนั้น จะต้องมีความรับผิดชอบต่อเพื่อนๆ ช่วยตักเตือนแนะนำให้เพื่อนปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะสม เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

กรมวิชาการ^{๗๐} คู่มือปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยมพื้นฐาน ความรับผิดชอบที่นักเรียนพึงมีได้แบ่งความรับผิดชอบไว้ดังนี้ ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียนและประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหมายด้วยความเพียรพยายาม เข้าห้องเรียนและส่งงานตรงเวลารับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย เมื่อทำแบบฝึกหัดฝึกก็พยายามแก้ไข ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ รักษาผลประโยชน์เกียรติยศของสถานศึกษา และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนตามความสนใจ และความสามารถของตนเอง ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การที่นักเรียนมีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่างๆ ภายในบ้าน ปฏิบัติตนเพื่อความสุขของครอบครัว เข้าใจปัญหาของครอบครัวและปรึกษาครอบครัวเมื่อมีปัญหา ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึงการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และสังคมบำเพ็ญประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมอย่างเต็มความสามารถ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม

สรุปว่า จากการศึกษาประเภทของความรับผิดชอบ ซึ่งรวมความแล้วจะเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม เมื่อมีความรับผิดชอบต่อตนเองแล้วก็จะ เป็นพื้นฐาน

^{๖๙} กัลยา สุริย์, การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบและความมั่นใจในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๖๕.

^{๗๐} อ่างในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘๒.

ของความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งแยกออกเป็นหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน เพื่อน ผู้มีพระคุณ ตลอดจนบุคคลอื่นๆ และในการเสริมสร้างความรับผิดชอบนั้นจะต้องลงมือปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม

๓) ลักษณะของความรับผิดชอบ

ลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ คือนักวิชาการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวความหมายไว้ ดังนี้

แคทเทิลและแซนฟอร์ด (Catt, Sanford)^{๗๑} ได้อธิบายถึงลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบสูงไว้ว่า บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ทางการงานต่อครอบครัว บุคคลทั่วไป สังคมและประเทศชาติด้วยความบากบั่น พากเพียรและเต็มความสามารถอย่างมีศักดิ์ศรี และรู้จักปฏิบัติงานอย่างมีกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นลักษณะของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้ ส่วนลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่ำ คือ คนที่ถือความสะดวกเป็นเกณฑ์มักหลีกเลี่ยงข้อบังคับต่างๆ

กรมวิชาการ^{๗๒} ได้อธิบายถึงลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบไว้ว่า เป็นบุคคลที่ตรงต่อเวลาและพยายามทำงานของตนให้สำเร็จ จะเป็นผู้ที่ติดตามผลงานของตนเองอยู่เสมอ ถ้ามีข้อผิดพลาดที่เกิดจากการทำงาน จะยอมรับความผิดพลาดจากการพิจารณา จะเป็นผู้รักษาชื่อเสียงถือศักดิ์ศรีของตนเอง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ชอบทำงานร่วมกับผู้อื่นมีความซื่อสัตย์ เป็นคนรักษาคำพูด ตั้งใจทำงานมีระเบียบวินัย รู้จักวางแผนงานเต็มใจทำงาน ขยันขันแข็งและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเต็มที่ โดยเคร่งครัด มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญปัญหา ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง สำเร็จลุล่วงอย่างดีที่สุด โดยไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรคใดๆ

ประดินันท์ อุปรนัย^{๗๓} กล่าวถึงวิธีการฝึกความรับผิดชอบของเด็กว่า วิธีการฝึกความรับผิดชอบโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ โดยการวางเงื่อนไขและการกระทำ เป็นการฝึกที่ทำให้เด็กนักเรียนมีความถี่ของพฤติกรรมความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น จากการให้ตัวเสริมแรงทางบวก

^{๗๑} แคทเทิลและแซนฟอร์ด (Catt, Sanford) อ้างในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: กองวิจัยทางการศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๗๒} แคทเทิลและแซนฟอร์ด (Catt, Sanford) อ้างในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง, หน้า ๘.

^{๗๓} ประดินันท์ อุปรนัย, คู่มือพัฒนาจริยธรรมของเด็ก, เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หน่วยที่ ๘-๑๕. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. (กรุงเทพมหานคร : สาขาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ๒๕๔๖), หน้า ๘๘.

และทางลบ ตัวเสริมแรงทางบวก เช่น อาหาร ขนม กิจกรรมที่เด็กชอบ ส่วนตัวเสริมแรงทางลบ คือ การนำเอาสิ่งที่เด็กไม่ชอบออกไปจากตัวเด็ก ทำให้เกิดพฤติกรรมรับผิดชอบเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีวิธีการให้พฤติกรรมไม่รับผิดชอบยุติลงด้วยการลงโทษ เพิกเฉย คือ ไม่ให้ความสนใจ ในพฤติกรรมความไม่รับผิดชอบของเด็ก โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นการฝึก ความรับผิดชอบที่让孩子เกิดความรู้สึกรับผิดชอบและแสดงความรับผิดชอบจากตัวแบบที่ดี หรืออาจใช้วิธีฝึก โดยการ让孩子ได้รับผลการกระทำของเขาเอง จากความเป็นเหตุเป็นผล โดยธรรมชาติและสถานการณ์คือปล่อยให้เด็กได้รับผลการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติภารกิจด้วยตนเอง เช่น เมื่อเด็กไม่มารับประทานอาหารตรงเวลา ก็ไม่มีใครคอย

๒.๔.๓ ด้านความเสียสละ

ความหมายของความเสียสละ

คำว่า ความเสียสละ หมายถึง ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น หรือผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของความ เสียสละไว้หลายท่าน ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๗๔} ให้ความหมายไว้ ว่าการเสียสละ หมายถึง บริจาค บริจาค เช่น สละทรัพย์ช่วยการกุศล ,เสียสละก็ใช้ผลออก เช่น กัปตันสละเรือ ละทิ้ง เช่น สละบ้านเรือนออกบวช, ละวาง, ปล่อยวาง (สิ่งที่ยังต้องการจะรักษาไว้กับคนอยู่เพื่อเห็นแก่ความสุข ความสงบเรียบร้อยหรือเพื่อพลีบูชาเป็นต้น) เช่น สละกิเลส เป็นต้น

ดาลีย์ และแลทานย์^{๗๕} ได้ให้ความหมายของความเสียสละว่า ความเสียสละ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงว่าบุคคลคำนึงถึงและให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นได้ในสิ่งที่เขาต้องการ ทั้งด้านทรัพย์สิน สิ่งของ แรงกาย การพูด และการกระทำรวมทั้งความสามารถทุกๆ ด้านที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงความสุขหรือความทุกข์ของตนเองอันเนื่องมาจากการช่วยเหลือผู้อื่น

บรรทม มณีโชติ^{๗๖} ให้ความหมายด้านความเสียสละไว้ว่า หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในพฤติกรรมต่อไปนี้ ๑) การให้ปัน หมายถึง การช่วยเหลือหรือให้ผู้อื่นในด้านทรัพย์สินสิ่งของ

^{๗๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: สิริวัฒนอินเตอร์พรีนซ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๗๕} ดาลีย์ และแลทานย์ อ้างในบรรทม มณีโชติ, รูปแบบของข้อคำถามวัดลักษณะนิสัยด้าน ความเสียสละชนิดข้อความและชนิดสถานการณ์ที่มีต่อคุณภาพของแบบสอบถามทดสอบ, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐), หน้า ๖.

^{๗๖} ดาลีย์ และแลทานย์ อ้างในบรรทม มณีโชติ, รูปแบบของข้อคำถามวัดลักษณะนิสัยด้าน ความเสียสละชนิดข้อความและชนิดสถานการณ์ที่มีต่อคุณภาพของแบบสอบถามทดสอบ, , หน้า ๘.

ความรู้ และแรงงาน ๒. การเห็นแก่ส่วนรวม หมายถึง การอุทิศตนทำงานเพื่อสังคมและส่วนรวม
๓. ความมีน้ำใจ หมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นในด้านการพูดและการกระทำ โดยให้กำลังใจ
และแสดงความเห็นใจผู้อื่น ๔. การไม่เอาเปรียบผู้อื่น หมายถึง การสละทรัพย์สิน สิ่งของ และแรงงาน
ของตน เท่ากันหรือมากกว่าผู้อื่น

ความสำคัญของความเสียสละ

พระครูปทุมศีลาภรณ์^{๓๓} ได้กล่าวถึงประโยชน์ของคุณธรรมด้านความเสียสละไว้ดังนี้
ธรรมดาคณะเรา ที่อยู่ในสังคม จะต้องรู้จักเป็นคนเสียสละ ในคราวที่ควรเสียสละจะต้องเป็น
คนเสียสละให้ปันสิ่งของต่างๆ ของตนแก่คนที่ควรแบ่งปัน เป็นการแสดงน้ำใจ เพื่อผูกมิตรไมตรี
เพราะคำพังเพยว่า “บริวารมาเพราะน้ำใจมี บริวารหนีเพราะน้ำใจลด บริวารหมดเพราะน้ำใจแห้ง”
และได้กล่าวถึงการเสียสละอารมณ์ไว้ว่า เป็นการชำระล้างมลทินในจิตใจของเรา ให้สะอาดปลอด
โปร่งแจ่มใส ทำให้เกิดความสุขใจในชีวิตประจำวัน การเสียสละอารมณ์ ขุนข้องหมองใจเป็น
สิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับคนที่ใช้ชีวิตเกือกกกล้วยอยู่กับความคิดที่สับสนวุ่นวายของโลกลดเวลา
ถ้าเก็บอารมณ์ขุ่นข้องไว้มากๆ จะทำให้จิตใจคนเราห่อหมกสมรรถภาพ เสื่อมคุณภาพของความเป็น
คนที่ดี

จันทนะ วิไลพัฒน์^{๓๔} ได้กล่าวถึงลักษณะของคุณธรรมด้านความเสียสละ ไว้ดังนี้
การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิตความมีน้ำใจ โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น คอยเอื้อเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล
ลดความเห็นแก่ตัว รู้จักแบ่งปัน ขอมเสียสิทธิ์หรือเสียสละสิ่งที่เราควรได้รับ หรือมีอยู่น้อยให้แก่
ผู้อื่น ร่วมบริจาค ร่วมสร้างประโยชน์ หรือกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคม
และต่อส่วนรวมด้วยความจริงใจโดยไม่หวังผลตอบแทน

สรุป ลักษณะความเสียสละดังนี้ ๑) การให้ทางกาย เช่น ช่วยเหลือผู้อื่นทำธุรการงาน
ที่ไม่มีโทษ ไม่นิ่งดูตาย ๒) การให้ทางวาจา เป็นการช่วยเหลือให้คำแนะนำทั้งในทางโลกและ
ทางธรรม ช่วยเจรจาเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์ ๓) การให้ทางกำลังสติปัญญา ช่วยแสดงความเห็น
อย่างตรงไปตรงมา ช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อนแก่คนที่ไม่กระทำผิด ช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกที่ชอบช่วย
เพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่นตามกำลังปัญญา ๔) การให้ด้วยกำลังทรัพย์ แบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภค

^{๓๓} พระครูปทุมศีลาภรณ์, ทัศนะของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรม นักเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี เขต ๒, วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๕.

^{๓๔} จันทนะ วิไลพัฒน์, “การพัฒนาพฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โดยการใช้กระบวนการสร้างค่านิยม”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

ให้แก่ผู้ขัดสนที่สมควรให้ แบ่งปันเงินทองให้แก่ผู้ขัดสนที่สมควรให้ สละทรัพย์เพื่อสาธารณกุศล
 ๕) การให้ทางใจ ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข ไม่อาฆาตจองเวร ให้อภัยในความผิดของผู้อื่นที่สำนึกผิด
 ระงับความไม่พอใจ ทำใจให้หนักแน่นไม่หวั่นไหวไปกับสิ่งแวดล้อม

๒.๔.๔ ด้านความสามัคคี

ความสามัคคีเป็นหลักธรรมหรือหลักปฏิบัติสากลของสังคมมนุษย์ หากกลุ่มชนใดมีความสามัคคี ปัญหาต่าง ความขัดแย้ง ความเสื่อมโทรมด้านต่างๆ ในสังคมนั้นจะมีน้อยลง เพราะการแสดงออกด้วยความร่วมแรงกายใจกัน เพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นจึงต้องเข้าใจความหมาย ลักษณะและประเภทของความสามัคคีนั้นอย่างถูกต้องแล้ว การพัฒนาเยาวชน พัฒนาสังคม ประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ถึงทำความเข้าใจถึงความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ และความสำคัญของสามัคคี ดังนี้

๑. ความหมายของสามัคคี

ความเจริญและความเสื่อมของสังคมมนุษย์นั้น พิจารณาได้จากการร่วมแรงกายใจกันของเยาวชนและคนในสังคมนั้น ว่าเป็นอย่างไร มีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันแค่ไหน เป็นต้น โดยศึกษาให้เข้าใจถึงความหมายของคำว่าสามัคคี ดังนี้

๑) ความหมายในพระไตรปิฎก

ความสามัคคีตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกของพุทธปรัชญาเถรวาทพอสรุปได้ ดังนี้
 พระวินัยปิฎก ในพระวินัยปิฎกพระพุทธเจ้าตรัสถึงสังฆราชา สังฆเภท และสังฆสามัคคีของพระภิกษุสงฆ์ไว้ ดังนี้

พระอุบาลีเถระทูลถามพระพุทธเจ้าถึงสังฆราชา สังฆเภท และสังฆสามัคคี พระพุทธเจ้าตรัสบอกโดยสรุปใจความแห่งพุทธพจน์ได้ว่า สังฆราชา หมายถึง ความริ้วฉานของหมู่คณะหรือสงฆ์ภิกษุกลุ่มหนึ่งเมื่อแบ่งออกแล้วได้ฝ่ายละไม่ถึง ๔ รูปหรือถึง ๔ รูปเพียงฝ่ายเดียว อีกฝ่ายมีเพียง ๒-๓ รูปเท่านั้น รูปหนึ่งเสมอให้จับสลากโดยอ้างว่าเป็นธรรม เป็นวินัยเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าขอให้ชอบใจการจับสลากนั้น ถ้ามีการจับสลาก การแตกแยกเกิดขึ้น การทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆราชา แต่ไม่เป็นสังฆเภทและผู้ที่จะทำสังฆราชาได้ มีเพียงพระภิกษุจำพวกเดี่ยวนั้น คนอื่นทำไม่ได้”^{๑๕}

สังฆเภท : ความแตกกันของหมู่คณะหรือสงฆ์ได้แก่ ยังสงฆ์ให้แตกต่างกัน คือทำลายพระสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันในสีมาเดียวกันในวัดใดวัดหนึ่ง ให้แตกเป็นก๊ก จนถึงไม่รวมอุโบสถสังฆกรรม ต้องแยกออกทำอุโบสถสังฆกรรมหรือปวารณากรรมหรือสังฆกรรมอื่นๆ เป็น ๒ หมู่ “ถ้ามีพระภิกษุจำนวนมากกว่า ๔ รูปขึ้นไป รูปหนึ่งนำเรื่องธรรม เรื่องวินัย พุทธภาษิต พุทธจริยา

^{๑๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๑๕๑/๒๑๒.

พุทธบัญญัติ อาบัติต่างๆ มาเสนอให้จับสลากด้วยเรื่องดังกล่าว จนสงฆ์ ๒ ฝ่ายแตกกัน ไม่รวมอุโบสถ ปวารณา สังฆกรรมต่างๆ ร่วมกัน” การกระทำเช่นนี้ เรียกว่า “สังฆเภท คือ การทำสงฆ์ให้แตกกัน เป็นอนันตริยกรรม”^{๕๐}

ส่วนสังฆสามัคคี ได้แก่ ความสามัคคีปรองดองกัน ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ หรือสงฆ์การกระทำที่เรียกว่า “สังฆสามัคคี” คือการนำเอาธรรม วินัย เป็นต้น มากล่าวตามความเป็นจริง ช่วยให้เกิดความสามัคคีฉันท์กันในหมู่คณะสงฆ์หรือสงฆ์ มีการพร้อมเพรียงกันทำสังฆกรรมต่างๆ การกระทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆสามัคคี”^{๕๑}

สำหรับสามัคคีธรรมนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ความพร้อมเพรียงของสงฆ์ เป็นเหตุให้เกิดสุข

และบุคคลผู้นุเคราะห์สงฆ์พร้อมเพรียงกันแล้ว

ผู้ยินดีในความพร้อมเพรียงกัน ตั้งอยู่ในธรรม

ย่อมไม่พลาดจากธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ

ย่อมบันเทิงในสวรรค์ตลอดกาล เพราะสมานสงฆ์ให้สามัคคีกัน^{๕๒}

สรุปว่า ทั้งสังฆราชาและสังฆเภท จัดเป็นการกระทำที่ไม่ดีต่อตนเอง และคนอื่นในส่วนรวม มีผลเป็นความทุกข์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ส่วนสังฆสามัคคีจัดเป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่นในหมู่คณะ มีผลเป็นความสุขกายสบายใจ ไร้ปัญหาแตกแยก ไร้ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ในโลกปัจจุบันและโลกหน้า ฉะนั้น สังคมใดต้องการความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง ก็พึงพยายามอบรมสั่งสอนให้ผู้คนในสังคมของตนมีความสามัคคีกัน มีความเมตตารักใคร่ ช่วยเหลือกันในเรื่องต่างๆ เพราะความสมปรารถนาในสิ่งที่สังคมต้องการก็ย่อมเกิดจากความสามัคคีของผู้คนในสังคม อย่างไรก็ตาม พระวินัยปิฎกนี้มีการกล่าวถึงการกระทำที่ดีว่าควรประพฤติปฏิบัติ การกระทำที่ไม่ดีเป็นพฤติกรรมที่ควรหลีกเลี่ยงเสียไม่ควรกระทำ ซึ่งทั้งหมด ก็คือ แนวทางแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีธรรมมีความสุขนั่นเอง

๒) ความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่าความสามัคคี และคำอื่นๆ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกันไว้ดังนี้

ความสามัคคี หมายถึงความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน กิริยาที่พร้อมเพรียงกัน

^{๕๐} อัง.นฤก. ๓/๘๖๑/๑๕๕, วิ.จู. (ไทย) ๓/๓๕๒/๒๑๔-๒๑๕.

^{๕๑} ๑๓๒ วิ.จู. (ไทย) ๓/๓๕๓/๒๑๕.

^{๕๒} วิ.จู. (ไทย) ๓/๓๕๔/๒๑๖.

ทำร่วมมือร่วมใจกัน^{๔๓}

สมัครสมาน หมายถึง เชื่อมสามัคคี เช่น จะทำการงานอะไรขอให้สมัครสมานกัน
ปรองดอง หมายถึง ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วย
ความใกล้เคียง ตกลงกันด้วยไมตรีจิต^{๔๔}

สมานฉันท์ หมายถึง ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน มีความเห็นเป็น
สมานฉันท์^{๔๕}

ร่วม หมายถึง มีส่วนรวมอยู่ด้วยกัน เช่น ร่วมกิน ร่วมนอน มีส่วนรวมเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกันเช่น ร่วมใจ ร่วมสามัคคี มีส่วนร่วมในที่แห่งเดียวกัน เช่น ร่วมโรงเรียน ร่วมบ้าน
ร่วมห้องร่วมหอ มีส่วนร่วมในภาวะหรือสถานะเดียวกัน เช่น เพื่อนร่วมชาติ มีศัตรูร่วมกัน
ทำบุญร่วมญาติร่วมเป็นร่วมตาย ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมชะตากรรม ร่วมใจ หมายถึง มีความนึกคิด
อย่างเดียวกัน เช่น เพื่อนร่วมใจร่วมมือ หมายถึง พร้อมใจช่วยกัน^{๔๖}

ฉะนั้นความหมายของคำว่า สามัคคี ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ.๒๕๔๒ จึงหมายถึง สภาวะทางกาย วาจาและใจของหมู่ชนในสังคมนั้นมีเอกภาพ คือ เป็นหนึ่ง
เดียวในการประพฤติปฏิบัติตามข้อบังคับและละเว้นข้อที่ห้ามเพื่อนำมาซึ่งสันติสุข
ความเจริญรุ่งเรืองของสังคมนั้นๆ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๔๗} ได้ให้ความหมายของคำว่า “สามัคคี” ไว้ว่า “สามัคคี”
หมายถึง “ความพร้อมเพรียงกันมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สมานฉันท์ หมายถึงมีความพอใจร่วมกัน
พร้อมใจกัน”

พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตโต ป.ธ.๕)^{๔๘} ได้ให้ความหมายความสามัคคีไว้ว่า
ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทะเลาะ
เบาะแว้งวิวาทบาดหมางกัน ความสามัคคีมีด้วยกัน ๒ ประการ คือ ๑) ความสามัคคีทางกาย ได้แก่

^{๔๓} พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.
(กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๗๘.

^{๔๔} พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. หน้า ๑๑๒๕.

^{๔๕} เรียงเดียวกัน หน้า ๖๕๒.

^{๔๖} อ่างแล้ว, หน้า ๕๒๖.

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๔.

^{๔๘} พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตโต ป.ธ.๕), เจ้าอาวาสเทวราชกุญชรวิหาร, ความสามัคคี,
แหล่งข้อมูล <http://www.Matchon.co.th/Khaosod/Vi...MHdOeTB3T1E9PO>, (๒๐/๕/๒๕๕๕).

การร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงาน ๒) ความสามัคคีทางใจได้แก่การร่วมประชุมปรึกษาหารือกัน
ในเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

สรุปว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมแรงทางกาย
ทางวาจาความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกันร่วมใจกันปฏิบัติงานให้
บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน
ปฏิบัติกิจกรรมตามข้อตกลง ไม่มีการแบ่งแยก ยอมรับในศักยภาพของเพื่อน การปฏิบัติหน้าที่ของ
ผู้ที่ได้รับความหมาย ผู้นำ และความตั้งใจจริงของผู้คนในสังคมไทยเป็นหลัก ความสามัคคี
ที่จะนำไปสู่ความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ จึงจะสามารถเกิดขึ้น
ได้อย่างแท้จริง

๒. คุณลักษณะของความสามัคคี

ลักษณะของความสามัคคีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ใช้คำว่า สังฆสามัคคี ซึ่งมีลักษณะ
ความสามัคคีปรองดองกัน ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะหรือสงฆ์ การกระทำที่เรียกว่า
“สังฆสามัคคี” คือการนำเอาธรรม วินัยเป็นต้นมากกว่าตามความสามัคคีเป็นจริง ช่วยให้เกิดความ
สมานฉันท์กันในหมู่คณะหรือสงฆ์ มีการพร้อมเพรียงกันทำสังฆกรรมต่างๆ การกระทำเช่นนี้
เรียกว่า “สังฆสามัคคี”^{๕๕} นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะของนักวิชาการที่ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของ
ความสามัคคีไว้ ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๕๖} ได้กล่าวว่า ความสามัคคีของมวลมนุษย์ว่าทุกคน
สามารถปฏิบัติได้ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบ ความเจริญของโลก มนุษย์ทุกคน
สามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างสรรค์โลกได้ด้วย
การปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา
เพราะหลักธรรมดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม คือ
เป็นผู้สร้างสรรค์อภิวาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียร
ของมนุษย์เองโดย ไม่ต้องรอเทพเจ้าหรืออำนาจวิเศษใดๆ มาบันดาลให้

พระราชินีโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาจารย์ (หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี)^{๕๗} ได้กล่าวว่า คุณลักษณะ
ของความสามัคคีไว้ ดังนี้

^{๕๕}วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๕๔/๒๑๗.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *กรณีธรรมกาย*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พิมพ์อำเภอ, ๒๕๕๒), หน้า ๓๒๖.

^{๕๗} ๑๔๓ พระราชินีโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาจารย์ (หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี), *ความสามัคคี*. (ออนไลน์).

ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะตั้งแต่ สองคนขึ้นไปเรียกว่า คณะ สักคนขึ้นไป เรียกว่าหมู่ ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะเป็นความสุขอย่างยิ่ง คนยิ่งมากขึ้นไปจะเป็น ๒๐ หรือ ๕๐ คนหรือ ๑๐๐ คน มีความสามัคคีกัน ยิ่งได้ความสุขมาก ส่วนร่างกายของเราก็เหมือนกัน ทุกชั้นทุกส่วน ถ้าหากขาดความสามัคคีชนิดเดียวเป็นต้นว่าแขนทั้งสองหยุดไม่ทำงาน เหตุนั้น เราควรอดควรทนต่อ เหตุการณ์ เมื่อมีจิตใจต่างกัน มีกิริยาอาการต่างกัน จึงควรอดอย่างยิ่ง อย่าเอาอารมณ์ของตนควร คิดถึงอกเราอกเขาบ้าง ถ้าหากเราเอาแต่อารมณ์ของตนแล้ว จะแสดงความเหลวไหลเลวทราม ของตนแก่หมู่คณะเป็นเหตุให้เสียคน เพราะชื่อเสียงยังกระจายออกไปทั่วทุกทิศ เสียหายหลายอย่าง หลายประการ สิ่งใดที่ไม่สปรออารมณ์ของเรา จงยับยั้งตั้งสติตั้งจิต พิจารณาให้ดีเสียก่อนว่าสิ่งนั้น ถ้าเราพูดหรือทำลงแล้วจะส่งผลดี และผลเสียแก่เราและหมู่คณะมากน้อยเพียงใด จึงคิดนึก และทำไม่พลาดพลั้ง จะไม่เสียคน ให้อวดที่ใดของเรานี้เอง ความอดทนเป็นคุณธรรมที่จะนำบุคคล ในอันที่จะละความชั่วได้ทุกประการ ส่งผลให้สมานมิตรกันทั่วโลกได้อีกด้วย นั่นคือ หากผู้คนใน สังคม ไม่มีศีล ๕ ปัญหาวันวายต่างๆ จะต้องเกิดมีอย่างแน่นอน ฉะนั้นการที่จะช่วยให้สังคมหรือ โลกทั้งหมดยังอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขนั้น ผู้คนจำต้องปฏิบัติตามหลักศีลธรรมอันดีงาม ในทางพระพุทธศาสนา

ประเวศ วัชระ^{๑๒} ได้กล่าวถึงลักษณะของสามัคคี อันแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชน ไทยต้องประกอบด้วยองค์ธรรม ๕ ประการ จึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองนำไปสู่ความ เจริญของชาติบ้านเมืองได้ ดังนี้

ในการสร้างสังคมสันติประชาธรรม ให้สำเร็จต้องคำนึงถึง องค์ประกอบหรือขั้น ของสังคมให้ครบทั้ง ๕ คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคม เข้มแข็งทั้ง ๕ คือ เบญจขั้นของสังคม ขั้น ๕ มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงและมีผลถึงกัน ต้องพัฒนา ให้ครบทั้ง ๕ ประการอย่างเชื่อมโยงกันจึงจะเกิดสังคมสันติประชาธรรมมีความสามัคคีปรองดองกัน

จากคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า หากสังคมใดต้องการความเจริญรุ่งเรือง ไม่ว่าด้านใดๆ ก็ตาม เป้าหมายแรกที่ต้องปฏิบัติ ก็คือ ทำสังคมให้เข้มแข็ง ทำให้ผู้คนในสังคมนั้น มีศักยภาพทางกระทำ ทางความคิด เกิดความสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง รู้ดีรู้ชั่วในสิ่งต่างๆ ได้พร้อมทั้งมีการศึกษาปฏิบัติตามความรู้ที่ได้นั้น โดยแบ่งภาระหน้าที่ของผู้คนในสังคมว่า ต้องรับผิดชอบ เช่น ในครอบครัวก็เป็นหน้าที่ของบิดมารดา ในโรงเรียนเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ ในสังคมอื่นๆ เป็นหน้าที่ของนักบริหารสถาบันทางสังคมเหล่านั้นรับผิดชอบ เป็นต้น

แหล่งที่มา : [http://www.dhammadjak.board/viewtopic.php=๑๕๐\(๒๐/๘/๒๕๕๕\)](http://www.dhammadjak.board/viewtopic.php=๑๕๐(๒๐/๘/๒๕๕๕)).

^{๑๒} ประเวศ วัชระ, *พุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑), หน้า ๖๔-๖๕.

๓. ประเภทของความสามัคคี

คนที่ใจสามัคคีกันนั้น แม้ว่าจะอยู่ห่างกันคนละทิศ คนละเมืองหรือคนละประเทศชาติ แต่มีจิตใจรักใคร่กันนับถือกัน ก็จัดว่ามีใจสามัคคี เมื่อกล่าวถึงประเภทแล้วความสามัคคีมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่

๓.๑ ความสามัคคีทางกาย คือ การทำงานด้วยกำลังกาย คนที่ช่วยกันแบกหาม หรือนักศึกษามาชุมนุมกันเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า มีความสามัคคีทางกาย พฤติกรรมอย่างนี้ ตรงกับที่เราแปลความสามัคคีว่า “ความพร้อมเพรียง” นั่นเอง กล่าวคือ หมู่สัตว์ผู้อาศัยแผ่นดินอยู่อาศัย ย่อมเป็นต่าง ๆ กัน โดยสัญชาติ โดยภาษา โดยรูปพรรณสัณฐานภายนอก และโดยใจโดยอัธยาศัย โดยคุณสมบัติ โดยธรรมชาติ โดยธรรม ความสามัคคีทางกาย เช่น “ต่างคนต่างประพฤติตนให้เป็นคนสงบกาย สงบวาจา การทำ การพูด การคิดอย่างใด ย่อมเป็นไปเพื่อสันติ เว้นจากการเบียดเบียน ชักนำเพื่อกายสามัคคีเว้นการทะเลาะวิวาท เว้นกล่าวถ้อยคำอันไม่สุภาพ นึกในทางเมตตากรุณา

๓.๒ ความสามัคคีทางใจ หมายถึง คนที่มีความรักใคร่กันนับถือกัน ใจตรงกัน และหวังดีต่อกัน หากมีปัญหาว่า กายสามัคคีทำได้ง่าย หรือใจสามัคคี ทำได้ยาก แต่ถ้าใช้คำว่า “สามัคคีธรรมก็ต้องถือว่าจิตใจเป็นสำคัญ คือ ใจสามัคคีนั้นเลิศประเสริฐแน่”^{๕๓}

สรุปว่า ความสามัคคีสามารถประพฤติปฏิบัติได้ใน ๒ ทาง ได้แก่ทางกายกับทางจิตใจ แต่ความสามัคคีทางจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากปัญญาที่ใคร่ครวญ มีสติรอบคอบของผู้คนในสังคม ถือว่าสำคัญที่สุดต่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิต ของสังคม เพราะหากมีแต่ความสามัคคีทางกาย โดยไร้สติปัญญาแล้ว ความสามัคคีนั้นก็อาจเปล่าประโยชน์ หรือไม่ได้รับผลเท่าที่ควร และยังอาจนำไปสู่ความสามัคคีที่ผิดได้ การร่วมมือกันด้วยความสามัคคีอันชอบธรรมทั้งทางโลก และทางธรรม

๔. ศักยภาพของบุคคลในการปฏิบัติสามัคคีธรรม

ศักยภาพของบุคคลหรือของมวลมนุษย ใน การประพฤติปฏิบัติตน ด้วยหลักธรรม ในพระพุทธศาสนา เพื่อบรรลุถึงความสุขด้วยตนเอง เพื่อผู้อื่น และเพื่อสังคมส่วนรวม ดังนี้

๔.๑ ในการกระทำเพื่อตนเอง ศักยภาพของบุคคลในการกระทำเพื่อตนเอง เป็นศักยภาพที่เน้นถึงการควบคุม ดูแล และส่งเสริมชีวิตของตนเองให้มีการกระทำ หรือพฤติกรรม

^{๕๓} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และวิชาน สุชีวคุปต์, หลักการดำรงชีวิตในสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔,

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๕.

ต่างๆ ที่ถูกต้อง คิงาม ทั้งทางโลก มีกฎ กติกา ระเบียบเพราะแบบแผนและทางธรรม ซึ่งการกระทำ เพื่อตนเองมีอยู่ ๑ ประการ ได้แก่

(๑) การควบคุมตนเอง ได้แก่ความเพียรพยายามในการพัฒนาชีวิตของตน ให้พ้นจากอำนาจของอกุศลมูลทั้งหลาย เรียกว่า มีความสามารถในการปกครองควบคุมตนเองได้

(๒) การพึ่งตนเอง คือการกระทำที่สะท้อน มาจากความสามารถ ในการควบคุมตนเองได้ เช่น เมื่ออยู่ในวัยเรียนมีการเอาใจใส่ต่อการเรียน เมื่อเรียนจบก็สามารถประกอบสัมมาชีพ รู้จักครองตน ครองคน และครองงาน สามารถบริหารตน เตือนตน ได้ เป็นต้น

๔.๒) ในการกระทำเพื่อผู้อื่น ศักยภาพของบุคคลในการกระทำเพื่อผู้อื่น คือหลักประกันของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสามัคคีปรองดองกัน ตามทศนะพระพุทธศาสนา เน้นถึงการไม่เบียดเบียนตน คนอื่นและสรรพสัตว์ทั้งปวง อยากรักดี เมื่อบุคคลมีศักยภาพ มีความสามารถกระทำเพื่อตนได้ การกระทำที่คิงาม ถูกต้องต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและสรรพสัตว์ ก็แสดงถึงความเสมอภาคในแง่ต่างๆ ดังนี้

(๑) ความเท่าเทียมกัน ได้แก่การกระทำที่มุ่งส่งเสริมความไม่เบียดเบียนกัน การไม่กดขี่ข่มเหง แต่มุ่งส่งเสริมการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความพร้อมเพรียงกันในการกระทำต่างๆ

(๒) ความชอบธรรม ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมวลมนุษย ในสังคมที่ตนอยู่ร่วมกันอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีอคติ ความลำเอียง ไม่มีควมโลภ ความ โกรธ และ ความหลงเข้าครอบงำจิตใจ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้องและเที่ยงตรง

(๓) ความเป็นพี่น้องกัน ได้แก่การกระทำที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ ความเข้าใจที่ดีต่อกันและกันของผู้คนในสังคม เช่นข้าราชการไม่เลือกปฏิบัติตามใจชอบของตน แต่ปฏิบัติหน้าที่ เพื่อมุ่งความปรองดองสามัคคีของประชาชนเป็นหลัก อยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง โดยยึดหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ เป็นแนวทางปฏิบัติ

๔.๓) ในการกระทำเพื่อสังคมส่วนรวม สังคมคือการอยู่รวมของกลุ่มคน ที่มีวัฒนธรรมความเชื่อ และวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันหรือเป็นแบบแผนเดียวกัน ขนาดของสังคม มีตั้งแต่สังคมขนาดเล็ก เช่น สังคมของหน่วยงาน สังคมภายในโรงเรียน สังคมในชุมชน ไปจนถึง สังคมขนาดใหญ่ ซึ่งได้แก่สังคมนระดับประเทศ ระดับภูมิภาค เป็นต้น การดำรงชีวิตของคนในแต่ละ สังคมย่อมมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัย ภายใน เช่น การศึกษาอาชีพ รายได้ และศาสนา เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น ความต้องการของ สังคมที่ใหญ่กว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นต้น

สรุปว่า จากการศึกษาได้ว่า ศักยภาพของบุคคลหรือของมวลมนุษย์ ในการประพฤติปฏิบัติตน ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อบรรลุถึงความสุขด้วยตนเอง เพื่อผู้อื่น และเพื่อสังคมส่วนรวม รวมถึงการควบคุม ดูแล ส่งเสริมชีวิต เป็นหลักประกันของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสามัคคีปรองดองกันในสังคมส่วนรวม มีวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันหรือเป็นแบบแผนเดียวกัน

๕. ความสำคัญของสามัคคี

ขึ้นชื่อว่า สามัคคีธรรม ที่เป็นธรรมแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดความสุข ความเจริญของหมู่ชนในสังคมในชาติ ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า

“สุขา สุขุมสุข สามัคคี”^{๔๔} ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข”^{๔๕} คือความพร้อมเพรียงทำให้เกิดความสุข

ความสำคัญของสามัคคีธรรม สรุปได้ดังนี้

๑. ช่วยให้นุชนมีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา
๒. ช่วยให้การกระทำผิดด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ลดลง เบาลง
๓. ช่วยให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน
๔. ช่วยให้ประเทศชาติสามารถดำรงสภาพชั่วลูกหลานได้

ดังนั้น ความสำคัญของความสามัคคีนั้นต้องเป็นไปในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง คนอื่นและสังคมส่วนรวมได้

๒.๔.๕ ด้านการทำงานเป็นทีม

การทำงานเป็นทีมให้ประโยชน์มากต่องานของส่วนรวม และยังช่วยพัฒนาผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมๆ กัน จึงควรส่งเสริมให้มีการทำงานเป็นทีมให้มากขึ้น ผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองควรต้องแสวงหาโอกาสเข้าร่วมทำงานกับผู้อื่นในทุกงาน ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในวัยเรียน การแสวงหาโอกาสทำกิจกรรมทุกรูปแบบกับเพื่อนๆ ก็จะช่วยพัฒนาความสามารถในการทำงานเป็นทีมได้มาก

^{๔๔} วิ.จ. (บาลี) ๗/๔๑๐/๒๐๘

^{๔๕} อัง. ทสก.(ไทย) ๒๔/๔๐/๖๕.

๑. ความหมายของการทำงานเป็นทีม

ได้มีนักวิชาการและผู้รู้ได้ให้หมายของการทำงานเป็นทีมไว้ดังนี้

วิภาพร มาพบสุข^{๙๖} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม คือการที่บุคคลมากกว่า ๑ คน มารวมตัวกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน แบ่งหน้าที่กัน และมีปฏิริยา และการรับรู้ต่อการรวมกันเพื่อทำงานใดงานหนึ่งให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย

ปริญญา ตันสกุล^{๙๗} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปที่มาวมตัวกันเพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่างให้สำเร็จร่วมกัน

สมชาติ กิจขรรยง^{๙๘} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการประสานงานกัน ร่วมมือกันร่วมใจกันด้วยความสามัคคี มีเป้าหมายร่วมกัน ไว้วางใจกัน ในขณะเดียวกัน

สุริย์พร พึ่งพุทธคุณ^{๙๙} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม การมีจุดมุ่งหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การร่วมมือกันทำงานไปในทิศทางเดียวกัน สมาชิกในทีม ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเองและทีมต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง

เอกชัย กี่สุขพันธ์^{๑๐๐} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม ความสำเร็จในการทำงานเป็นทีมไม่ได้เกิดจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งในองค์การตามลำพัง แต่เกิดจากพลังและคุณภาพของความร่วมมือ รวมถึงการประสานงานของทุกคน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ยิ่งถ้าเป็นสังคมธุรกิจ การบริหารและการตลาดสมัยใหม่นั้น ได้มีการยอมรับแล้วว่าประเทศญี่ปุ่น เป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของโลก ซึ่งความสำเร็จดังกล่าว เป็นผลที่เกิดจากการทำงานร่วมกันเป็นทีม ทั้งทั้งองค์การนั่นเอง

^{๙๖} วิภาพร มาพบสุข, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๔.

^{๙๗} ปริญญา ตันสกุล, ทำไมทีมไม่เวิร์ค, (กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^{๙๘} สมชาติ กิจขรรยง, เกมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนและองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕.

^{๙๙} สุริย์พร พึ่งพุทธคุณ, บริหารทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมกมลการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๗-๒๑๗.

^{๑๐๐} เอกชัย กี่สุขพันธ์, หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : องค์กรศิลปการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๕๕.

วีระวัฒน์ พงษ์พะยอม^{๑๑๑} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยสมาชิกต้องเสียสละความจำเป็นส่วนตัวเท่านั้นที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

วิชัย โสสุวรรณจินดา^{๑๑๒} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม คือทีมงานที่มีการประสานกัน ความร่วมมือร่วมใจกันทำงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความสามัคคี ทุกคนพอใจในงานที่ทำและมีความพอใจในเพื่อนร่วมงาน รวมพลังกันทำงานเพื่อผลงานรวมมากกว่าผลการปฏิบัติงานของแต่ละคน

ชาญชัย อาจินสมาจาร^{๑๑๓} ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีมว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง การรวมตัวของคนหลายคน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างสม่ำเสมอในช่วงเวลาหนึ่ง คนเหล่านั้นจะมีการรับรู้ในตนเองว่า พวกเขาขึ้นต่อกันในอันที่จะปฏิบัติการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ร่วมกันมีการตั้งข้อสังเกตว่า ทีมงานก็คือ กลุ่มเพียงแต่ต้องการจะเน้นให้เด่นชัดว่าเป็นกลุ่มทำงาน ซึ่งสมาชิกทุกคนมีภารกิจที่จะต้องทำงานประสานกัน ตามบทบาทของตนเพื่อที่จะให้ภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมายร่วมกันของกลุ่ม

สรุปว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึงการให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน ร่วมแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็น แก้ปัญหาอุปสรรคที่พบในระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะ แสดงบทบาทผู้นำผู้ตามได้อย่างเหมาะสม

๒. ประเภทของทีม

ชาญชัย อาจินสมาจาร^{๑๑๔} การแบ่งประเภทของทีมมีหลายเกณฑ์ แต่ที่นิยมคือแบ่งเป็นทีมรูปนัย และทีมอรูปนัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ทีมรูปนัย (Formal Team) เป็นทีมที่ก่อตั้งขึ้นตามสายงานขององค์การเพื่อจะได้ปฏิบัติงานตามเป้าหมาย สมาชิกจะมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการ แบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

(๑.๑) ทีมตามหน้าที่ (Functional Team) ประกอบด้วย ผู้บังคับ(หัวหน้าทีม) และผู้ใต้บังคับบัญชา (ลูกน้อง) ซึ่งเป็นแผนกหรือฝ่ายในองค์การนั่นเอง เช่น ฝ่ายการเงิน

^{๑๑๑} วีระวัฒน์ พงษ์พะยอม, *ทำงานเป็นทีม*, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๖๖), หน้า ๕๕.

^{๑๑๒} ๑๕๔ วิชัย โสสุวรรณจินดา, *การพัฒนาทีมงานให้มีประสิทธิภาพ : ความลับขององค์กร*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, ๒๕๖๕), หน้า ๕๕.

^{๑๑๓} ชาญชัย อาจินสมาจาร, *ทักษะการพัฒนาทีมงาน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๕๑-๕๔.

^{๑๑๔} ชาญชัย อาจินสมาจาร, *ทักษะการพัฒนาทีมงาน*, หน้า ๕๕.

ฝ่ายธุรการ ฝ่ายอาคารสถานที่ เป็นต้น สมาชิกในทีมมักมีประสบการณ์และการศึกษามาในทำนองเดียวกัน มีการทำงานประจำกันตามหน้าที่ หน้าที่หลักของทีมจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงสมาชิกในทีมก็ตาม การบริหารงานในทีมมักเป็นแบบส่วนร่วมโดยหัวหน้าและลูกน้องร่วมกันวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในทีมงาน หัวหน้าจะมีอำนาจสั่งการและลูกน้องร่วมกันวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในทีมงาน หัวหน้าจะมีอำนาจสั่งการตามสายงานของทีมและหัวหน้ายังมีหน้าที่ประสานงานกับหัวหน้าฝ่ายอื่นๆของทีมอีกด้วย

(๑.๒) ทีมเฉพาะกิจ (Task Team) เป็นทำงานทีมงานสำหรับหน้าที่พิเศษเฉพาะที่มีสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง นอกเหนือจากหน้าที่ประจำ สมาชิกในทีมจะประกอบด้วยบุคคลจากหลายๆ ฝ่าย เพื่อร่วมทีมเป็นคณะทำงาน โดยภารกิจจะสิ้นสุดก็ต่อเมื่องานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จเช่น คณะกรรมการการจัดงานวันฉลองชัยชนะท้าวสุรนารี เป็นต้น

(๑.๓) ทีมอำนวยการ (Standing Team) เป็นที่รู้จักกันในฐานะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และให้คำปรึกษาในการดำเนินงานองค์การ ซึ่งเรามักจะเรียกทีมประเภทนี้ว่า “บอร์ด” ถือว่าเป็นทีมถาวร เพราะต้องทำงานต่อไปเรื่อยๆ แต่สมาชิกในทีมจะหมุนเวียนกันเข้ามารับผิดชอบตามระเบียบวาระ เช่น บอร์ดองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย เป็นต้น

๒) ทีมออรุณัย (Informal Team) เป็นทีมที่รวมตัวกันโดยอาศัยความสมัครใจ เมื่อมีความสนใจร่วมกัน กิจกรรมที่กระทำอาจเพื่อความบันเทิง เพลิดเพลิน สนุกสนาน หรืองานก็ได้ เช่น ชมรมสอนนก ชมรมตกปลา ชมรมจักรยาน ชมรมขับเค็ลื่อนสี่ล้อ เป็นต้น

๓) หลักการทำงานเป็นทีม

ชาวยุชชัย อาจินสมาจาร^{๑๑๕} กล่าวว่าหลักการการทำงานเป็นทีมที่สำคัญ มี ๒ ประการ ดังนี้

(๑) สมาชิกในทีมต้องมีการตอบรับและยอมรับผลสะท้อน หรือการตอบรับของสมาชิกอื่นๆ ในทีมงานที่มีประสิทธิภาพต้องให้สมาชิกในทีม รู้สึกสบายใจ ที่จะให้การตอบรับ นั่นคือบรรยากาศของการทำงาน ต้องไม่เป็นอุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางต่อการที่สมาชิกจะให้ปฏิกิริยาตอบรับ หรือการแสดงความคิดเห็นใดๆ ถ้าผู้นำทีมแสดงการยอมรับการพิจารณาในทางสร้างสรรค์ของสมาชิกในทีม ก็เป็นการสร้างบรรทัดฐานที่ดีในการทำงาน

(๒) การทำงานเป็นทีม ต้องกล่าวถึงรูปแบบการทำงานเป็นทีมที่ดี ดังนี้

๒.๑ ทุกคนช่วยกันผลักดันไปในทิศทางเดียวกัน

๒.๒ การได้รับสิ่งสนับสนุนเสมอเมื่อต้องการ

^{๑๑๕} อ้างแล้ว, หน้า ๕๕.

- ๒.๓ การที่มีคนยอมรับในความสามารถ
- ๒.๔ การละเว้นในการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ส่วนตัว
- ๒.๕ การได้รับความช่วยเหลือเฉพาะในเวลาที่ต้องการเท่านั้น
- ๒.๖ ทุกคนช่วยกันแก้ไขวิกฤตการณ์
- ๒.๗ การรับผลแห่งความสำเร็จและล้มเหลวร่วมกัน
- ๒.๘ ทุกคนทำงานเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน
- ๒.๙ รู้ว่าใครกำลังทำอะไรและเมื่อไหร่
- ๒๑๐ การเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน

ณัฐพันธ์ เจริญนันทน์และคณะ^{๑๑๖} ได้กล่าวว่าทีมงานที่จะประสบความสำเร็จไว้ว่า จะต้องฝึกฝนทำงานร่วมกันจนเกิดความชำนาญ โดยตระหนักว่าสิ่งสำคัญคือ ความสามัคคีและความร่วมมือกันของสมาชิก มากกว่าที่สมาชิกแต่ละคนจะแยกกันเล่นบทบาทของตน พยายามแสดงความโดดเด่นของตนเพียงผู้เดียว โดยไม่สนใจสมาชิกอื่นในทีม กล่าวได้ว่าหัวใจของการทำงานเป็นทีมไม่อยู่ที่สมาชิกเก่งเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องอยู่ที่ความร่วมมือและพร้อมใจของสมาชิกในทีมที่ช่วยกันทำให้ทีมมีศักยภาพ

สรุปว่า หลักการทำงานเป็นทีม เป็นการสร้างความร่วมมือร่วมใจในทีมงาน เพื่อให้ผลของการปฏิบัติงาน เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีการติดต่อกับทีมอื่น ๆ เสมอ เพื่อประสานกับสมาชิกแต่ละคนในทีม และควรจะได้รับ การกระตุ้นให้ติดต่อและทำงานร่วมกับสมาชิกของทีมอื่นด้วย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วราพร วันไชยธนวงศ์^{๑๑๗} อ่างในจิตรวลัย ศรีแสงฉาย ได้ศึกษา เรื่องการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล พบว่า นักศึกษาให้ความหมายจิตอาสาว่าเป็นความสมัครใจ เต็มใจ ตั้งใจทำ และเสียสละทั้งแรงกายและแรงใจหรือทรัพย์สิน ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น กระบวนการสร้างจิตอาสา มี ๔ ประเด็นคือ ๑) ปลุกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา ๒) การเตรียมความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ ด้านความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ๓) การสร้างความเชื่อมั่นในตน

^{๑๑๖} ณัฐพันธ์ เจริญนันทน์และคณะ, การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๗๔-๗๗.

^{๑๑๗} วราพร วันไชยธนวงศ์, อ่างในจิตรวลัย ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบทกรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนา : มหาวิทยาลัยมหิดล”, หน้า ๒๑.

๔) การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสบการณ์ต่อการพัฒนาด้านจิตอาสา คือทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

จิตรวลัย ศรีแสงฉาย^{๑๑๔} ศึกษาวิจัย เรื่อง จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความมีคุณธรรม จริยธรรม ความเสียสละต่อผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าตนเองในชนบท โดยไม่มีการหวังผลตอบแทนใดๆ ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลนักศึกษาได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาขึ้นภายในมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้นักศึกษาได้ทำความดีร่วมกัน มีการนำเสนอความคิดดีๆ ร่วมกัน พร้อมๆ กัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีการทำงานร่วมกันโดยเน้นที่การลงมือปฏิบัติ ซึ่งนักศึกษาจะได้แสดงออกถึงความสามัคคีร่วมกัน และ มีการออกไปช่วยเหลือ ให้บริการผู้ที่อยู่ในชนบท พร้อมกันนี้ก็ได้แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีจิตที่พร้อมที่จะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ไม่ว่าจะคอยต่อความทุกข์ยากที่เกิดกับผู้อื่น ซึ่งเป็นจิตอาสาของนักศึกษาที่จะทำให้สังคมในชนบทมีความสุข และยังเป็น การช่วยขัดเกลาจิตใจของนักศึกษาให้ดีขึ้น หลังจากที่ได้ทำสิ่งดีเพื่อผู้อื่น ร่วมกันกับเพื่อนๆ นักศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้แก่อาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษาของการทำค่ายกลุ่มอาสาพัฒนา และนักศึกษาที่อาสาออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท รวมถึงนักศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน ๑๐๐ คน ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์อาจารย์ของคณะต่างๆ ที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำค่ายอาสาพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหิดล และสัมภาษณ์ของนักศึกษาที่เป็นประธานในการทำค่ายอาสาพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหิดล ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่แล้วได้ให้ความสนใจกับกิจกรรมของกลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล และได้มีการออกค่ายอาสา ร่วมกับกลุ่มอาสาพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเขาทำโดยเกิดจากจิตที่เป็นอาสาจริงๆ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือในสังคมชนบทมีความสุขมากขึ้น

ไจคนัย ศรีวังพล^{๑๑๕} ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ. ๕๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีจิตอาสาและโครงการอาสาเพื่อสังคมของสวพ.๕๑ ศึกษาหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจิตอาสาในพุทธศาสนาและศึกษาการประยุกต์หลักธรรมต่อการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ.๕๑ ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดทฤษฎีจิตอาสา เป็นแนวคิด

^{๑๑๔} อ่างใน จิตรวลัย ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล”, หน้า ๒๒.

^{๑๑๕} ไจคนัย ศรีวังพล, “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ.๕๑”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

ที่เป็นสากล ตามความหมายของคำว่า “อาสาสมัคร” ที่หมายถึง การเลือกกระทำการต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งควรกระทำ เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนและการกระทำนี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ ส่วนแนวคิดทฤษฎีจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ.๕๑ นั้นเป็นการทำงาน ในโครงการที่เกิดจาก หลอมรวมหลักพุทธธรรม ที่นำไปสู่การให้ ช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน บรรเทาทุกข์ผ่าน โครงการอาสาเพื่อสังคม ในส่วนของหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจิตอาสาใน พุทธศาสนา พบหลักธรรมที่ใช้ คือ ๑) พรหมวิหาร๔ หลักธรรมประจำใจ ได้แก่เมตตา อุเบกขา ๒) สังคัตถุ ๔ หลักธรรมเพื่อการสงเคราะห์สังคม ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตตจริยา สมานัตตตาและ หลักธรรมที่ส่งเสริมการทำงานจิตอาสา โดยมีหลักไวยาวัจมัย หมายถึงการชวนช่วยช่วยเหลือ ตามกำลังทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านอันจะนำไปสู่สังคมที่สงบเย็นเป็นประโยชน์ ร่วมกันสำหรับการประยุกต์หลักพุทธธรรม ต่อการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ.๕๑ จากการ วิจัยพบว่าการประยุกต์ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันบรรเทาทุกข์ มาใช้กับ วิถีชีวิตประจำวัน ในยุคปัจจุบันที่สับสนวุ่นวาย ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนและการมีปัญญาที่จะ นำเอาหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักประจำใจคือ พรหมวิหาร๔ และสังคัตถุ ๔ มาสงเคราะห์สังคม เพื่อให้คนในสังคมได้รับประโยชน์ ทั้งประโยชน์ตนคือความสุขใจ ที่ได้ช่วยสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ ทำให้เห็นถึงสังขารของชีวิต ให้อภัยมากขึ้น ทุกข์น้อยลง

สุรชาติพย์ แก้วเกลี้ยง^{๑๑๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตอาสาในพระพุทธศาสนา ได้ทำการศึกษาแบ่งเป็น ๓ ส่วน ส่วนแรก เป็นการศึกษาภาคเอกสาร โดยศึกษาจากหลักคำสอน พุทธศาสนา และหนังสือเกี่ยวกับ “จิตอาสา” ของพระไพศาล วิสาโล ผลจากการศึกษา พบว่า พุทธศาสนามีหลักธรรมที่มุ่งเน้นให้บุคคลมีความเมตตา เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และ เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คือ สังคัตถุธรรม พรหมวิหาร ๔ ตลอดจนเรื่องการทำทาน ซึ่งเป็นหลักธรรมมีความสอดคล้องกับจิตอาสา และการพัฒนาจิตอาสา คือ มุ่งเน้นให้บุคคล ในสังคมตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือคนอื่น และการสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม ส่วนที่สองเป็นการศึกษาภาคสนาม โดยศึกษาจากการดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาและเครือข่าย พุทธิกา ในโครงการฉลาดทำบุญ จากการศึกษาทราบว่า กระบวนการพัฒนาจิตอาสา คือ การสร้าง ให้บุคคล มีโอกาสทำงานเพื่อผู้อื่น และส่วนรวมด้วยตนเอง ผ่านงานอาสาสมัครผลจากการศึกษา พบว่า บุคคลที่ปฏิบัติงานอาสา จะเข้าถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นการเสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมพร้อมทั้งได้รับความสุข ความภาคภูมิใจจากการปฏิบัติงานอาสา จะหาโอกาสช่วยเหลือผู้อื่น และสร้างประโยชน์ต่อไป ส่วนสุดท้าย คือข้อมูลจากแบบสอบถาม

^{๑๑๑} สุรชาติพย์ แก้วเกลี้ยง, “การพัฒนาจิตอาสาในแนวพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๕.

เรื่องการทำบุญ และอาสาสมัครผู้ศึกษาพบว่า งานอาสาสมัครเป็นการทำบุญรูปแบบหนึ่ง จะรู้สึกอยากทำงานอาสาสมัครมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาจิตอาสาทางหนึ่ง จากการศึกษาทั้งสามส่วนจึงสรุปได้ว่า การทำงานอาสาสมัครเป็นแนวทางหนึ่งของการปฏิบัติตามคำสอนพุทธศาสนา ซึ่งเป็น การขัดเกลาจิตใจ สามารถกระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่น และส่วนรวมได้

บุษราคัม จำปา^{๑๑๑} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง จิตอาสากับการบริการช่วยเหลือคนพิการ กรณีศึกษา โครงการช่วยเหลือนักศึกษาพิการ วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า โครงการอบรมอาสาสมัครช่วยเหลือผู้พิการ ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เนื่องจากอาสาสมัครที่เข้ารับการอบรมจากโครงการนี้เป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ จึงไม่มีเวลาปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัคร ได้อย่างเต็มที่ หากแต่โครงการนี้ยังจะจัดการอบรมให้แก่ศึกษารุ่นต่อไปอย่างต่อเนื่อง ยังผลให้เกิดการผลิตบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือผู้พิการอย่างถูกวิธีมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการช่วยเหลือผู้พิการ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่างานบริการช่วยเหลือ ผู้บริการมีความสำคัญต่อผู้พิการเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทำให้คนปกติทั่วไปเข้าใจ ในความพิการมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลืออย่างถูกวิธี ทั้งนี้การช่วยเหลือคนพิการยังเป็นการทำบุญอีกวิธีหนึ่งตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งจรรโลงสังคมไทยให้เกิดการพัฒนา อย่างยั่งยืนสืบไป

ธาทิพย์ แก้วเกลี้ยง^{๑๑๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตอาสาในพระพุทธศาสนา ได้ทำการศึกษาแบ่งเป็น ๓ ส่วน ส่วนแรก เป็นการศึกษาภาคเอกสาร โดยศึกษาจากหลักคำสอน พุทธศาสนา และหนังสือเกี่ยวกับ “จิตอาสา” ของพระไพศาล วิสาโล ผลจากการศึกษา พบว่า พุทธศาสนามีหลักธรรมที่มุ่งเน้นให้บุคคลมีความเมตตา เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และ เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คือ สังคหวัตถุธรรม พรหมวิหาร ๔ ตลอดจนเรื่องการทำทาน ซึ่งเป็นหลักธรรมมีความสอดคล้องกับจิตอาสา และการพัฒนาจิตอาสา คือ มุ่งเน้นให้บุคคลใน สังคมตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือคนอื่น และการสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม ส่วนที่ สองเป็นการศึกษาภาคสนาม โดยศึกษาจากการดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาและเครือข่าย พุทธิกานในโครงการฉลาดทำบุญ จากการศึกษาทราบว่า กระบวนการพัฒนาจิตอาสา คือ การสร้างให้

^{๑๑๑} บุษราคัม จำปา, “จิตอาสากับการบริการช่วยเหลือคนพิการกรณีศึกษา โครงการช่วยเหลือ นักศึกษาพิการ วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๐.

^{๑๑๒} ธาทิพย์ แก้วเกลี้ยง, “การพัฒนาจิตอาสาในแนวพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

บุคคลมีโอกาสดำเนินงานเพื่อผู้อื่น และส่วนรวมด้วยตนเอง ผ่านงานอาสาสมัครผลจากการศึกษา พบว่า บุคคลที่ปฏิบัติงานอาสา จะเข้าถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นการเสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมพร้อมทั้งได้รับความสุข ความภาคภูมิใจจากการปฏิบัติงานอาสา จะหาโอกาสช่วยเหลือผู้อื่น และสร้างประโยชน์ต่อไป ส่วนสุดท้าย คือข้อมูลจากแบบสอบถาม เรื่องการทำบุญ และอาสาสมัครผู้ศึกษาพบว่า งานอาสาสมัครเป็นการทำบุญรูปแบบหนึ่ง จะรู้สึกอยากทำงานอาสาสมัครมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาจิตอาสาทางหนึ่ง จากการศึกษาทั้งสามส่วน จึงสรุปได้ว่าการทำงานอาสาสมัครเป็นแนวทางหนึ่งของการปฏิบัติตามคำสอนพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการขัดเกลาจิตใจ สามารถกระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่น และส่วนรวมได้

จิตรวลัย ศรีแสงฉาย^{๑๑๓} ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล พบว่า นักศึกษาให้ความหมายจิตอาสาว่าเป็นความสมัครใจ เต็มใจ ตั้งใจทำ และเสียสละทั้งร่างกายและแรงใจหรือทรัพย์สิน ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น กระบวนการสร้างจิตอาสา มี ๔ ประเด็น คือ ๑) ปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา ๒) การเตรียมความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ ด้านความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ๓) การสร้างความเชื่อมั่นในตน ๔) การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสบการณ์ต่อการพัฒนาด้านจิตอาสา คือทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญฺโญ^{๑๑๔} ได้ศึกษาวิจัยจริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ที่ใช้สอนนักเรียนค่อนข้างยากทำให้นักเรียนไม่เข้าใจในหลักธรรม อาจเป็นเพราะว่า ทักษะการสอนของครูไม่พัฒนาขึ้น เด็กขาดแรงจูงใจ ครูผู้สอนไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประเด็น ซึ่งเป็นแนวความคิดด้านพุทธปรัชญา และปัจจุบันการสอนหลักธรรมในสถานศึกษาเน้นให้ความรู้เด็กมากกว่าการสอนภาคปฏิบัติ ส่วนด้านคุณธรรมและจริยธรรม จะต้องดำเนินการให้นักเรียน มีความรู้ความเข้าใจนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัว และประเทศชาติ

^{๑๑๓} จิตรวลัย ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบทกรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล”, ๒๕๔๕ หน้า ๒๑.

^{๑๑๔} พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญฺโญ(โพธิ์ชัย), “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓, หน้า ๒.

พรพานิ ทับทิมโต^{๑๑๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน ศึกษากรณี: โรงเรียนทอสี จากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน อีกทั้งยังศึกษาถึงบทบาทของโรงเรียนในสังคมปัจจุบันว่ามีผลกระทบต่อการปลูกฝังหรือพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในเยาวชนไทยมากหรือน้อยเพียงใด

พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตฺติ (สุขยิ่ง)^{๑๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาพบว่า แนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม วิเคราะห์การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้อุดมการณ์ในการทำงานว่า “เยาวชน คือ อนาคตของชาติ”

พระชวลิต จน.ทวโศ (ถาวรศิริ)^{๑๑๗} ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาความหมายและคุณลักษณะของความมีน้ำใจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความมีน้ำใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อศึกษาวิธีการแก้ปัญหาคารขาน้ำใจ ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องศึกษาเช่นคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา อนุฎีกา และตำราวิชาการต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า ความมีน้ำใจในพระไตรปิฎกได้แก่ หลักธรรมต่างๆ ของพระองค์ รวมทั้งพระกรุณาธิคุณ ส่วนความหมายน้ำใจทั่วไป ได้แก่ ความปรารถนาดีที่ผู้ให้ตั้งใจมอบให้ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ ทั้งทางกาย วาจาใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักธรรม ๘ ประการ คือ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ ปฏิสันถาร ๒ อคติ ๔ ทศพิธราชธรรม ๑๐ และสาราณียธรรม ๖

^{๑๑๕}พรพานิ ทับทิมโต, “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน ศึกษากรณี : โรงเรียนทอสี”, สารนิพนธ์, (วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๐, หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๑๖} พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตฺติ (สุขยิ่ง), “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘, หน้า จ.

^{๑๑๗} พระชวลิต จน.ทวโศ (ถาวรศิริ), “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

เลอพงส์ สวานสังข์^{๑๑๔} ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย ในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เพศชาย มีอายุ ๒๕-๒๙ ปี และมีสถานภาพโสด มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า/ ปวช. และมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อการดำเนินงานช่วยเหลืออยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการสงเคราะห์ อาสาสมัครคือผู้ที่นำสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคไปแจกให้แก่ผู้ประสบภัย ที่ได้รับความเดือดร้อน ส่วนทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อประโยชน์การสร้างเครือข่าย อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ทัศนคติของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อกระบวนการสร้างเครือข่าย และขั้นตอนการสร้างเครือข่ายช่วยเหลือผู้ประสบภัยของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการสร้างผู้นำภายในกลุ่มเกี่ยวกับเครือข่ายอาสาสมัคร เริ่มจากการสร้างผู้นำภายในกลุ่มอาสาสมัคร และการสร้างเครือข่ายจะทำให้เกิดการกำหนดกิจกรรมร่วม

วรวุฒิ ศุภมณี^{๑๑๕} ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระนิสิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้มีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้รู้จักคิด ริเริ่มวิจารณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้นในการปกครองระบบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ เสียสละเมตตาอารี และกตัญญูกตเวที พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้มีความภาคภูมิใจ และรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านสังคมในการพัฒนาจริยธรรม พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค พบว่า พระนิสิตได้เสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยว่าควรพัฒนาพระนิสิตให้มีทักษะในการเผยแพร่จริยธรรม และควรจัดการ

^{๑๑๔} เลอพงส์ สวานสังข์, “การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๕.

^{๑๑๕} วรวุฒิ ศุภมณี, “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระนิสิตมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๖.

อบรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยควรอุดหนุนทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอนต่างๆ ค่าเดินทางในการปฏิบัติหน้าที่ ควรพัฒนาพระนิสิตให้มีทักษะในการเผยแพร่จริยธรรมให้มากขึ้น

พระชวลิต จันทวโส (ถาวรศิริ)^{๑๒๐} ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาความหมายและคุณลักษณะของความมีน้ำใจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความมีน้ำใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อศึกษาวิธีการแก้ปัญหาการขาดน้ำใจ ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องศึกษาเช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา อนุฎีกา และตำราวิชาการต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า ความมีน้ำใจในพระไตรปิฎกได้แก่ หลักธรรมต่างๆ ของพระองค์ รวมทั้งพระกรุณาธิคุณ ส่วนความหมายน้ำใจทั่วไป ได้แก่ ความปรารถนาดีที่ผู้ให้ตั้งใจมอบให้ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ ทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักธรรม ๗ ประการ คือ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ ปฏิสันถาร ๒ อคติ ๔ ทศพิทธาธรรม ๑๐ และสาราณียธรรม ๖

ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์^{๑๒๑} ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตอาสาของนักเรียน ๒) ศึกษาสภาพจิตอาสาและปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตอาสา และ๓) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตอาสาที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๖๗๕ คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตอาสา และแบบวัดจิตอาสาของนักเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้หลักการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล ด้วยโปรแกรม ๘.๗๒ ผลการวิจัยพบว่า จิตอาสาของนักเรียนมีองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละ

^{๑๒๐} ๑๖๗ พระชวลิต จันทวโส (ถาวรศิริ), “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๑๒๑} ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์, “การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

ต่อ สังคม และความมุ่งมั่นพัฒนา และมีตัวชี้วัดทั้งหมด ๗ ตัว คือ ๑) การช่วยแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควร แก่ผู้อื่น ๒) การอำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่น ๓) การแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น ๔) การสละเงิน แรงกายเพื่อผู้อื่นและสังคม ๕) การสละเวลา และการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ๖) การสนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งเสนอความคิดที่จะพัฒนาสังคมและ ๗) การร่วมพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสา เพื่อสังคมอย่างสร้างสรรค์ และหลากหลาย นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีค่าเฉลี่ยของคะแนนจิตอาสาอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งผลต่อ จิตอาสาของนักเรียนมี ๖ ด้าน ปัจจัยด้านนักเรียน ครอบครัว โรงเรียน/ครู เพื่อน สังคม/ชุมชน และ ด้านสื่อมวลชน

ดวงใจ ทองหล่อ^{๑๒๒} ได้ศึกษาเรื่อง อาสาสมัครที่พึงขององค์กรสาธารณประโยชน์ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาถึงมาตรฐานอาสาสมัคร ที่พึงประสงค์ขององค์กรสาธารณประโยชน์ทั้งใน ภาครัฐและองค์กรเอกชนในสามด้าน คือ ๑) คุณสมบัติ ๒) คุณภาพในการทำงาน ๓) คุณภาพชีวิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการศึกษาเป็น ๓ ขั้นตอน ขั้นที่ ๑ ศึกษาเอกสาร ขั้นที่ ๒ ศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์กับเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหารจำนวน ๑ คน และ เจ้าหน้าที่อาสาสมัครมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง จำนวน ๒๓ คน รวมทั้งสิ้น ๒๔ คนผลของการศึกษาพบว่า อาสาสมัครเข้าทำงานด้วยความตั้งใจของตัวเองมากที่สุด ประการต่อมาคือมีความประพฤติและการ ปฏิบัติ โดยมุ่งหมายทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนิสิต เรื่องความยินดีหรือเต็มใจมุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ ประกอบด้วยพรหมวิหาร ๔

ยุพดี ศิริวรรณ ม.ล.^{๑๒๓} ได้ศึกษาวิจัยและเปรียบเทียบความรู้ ทักษะและการปฏิบัติ ของอาสาสมัครสาธารณสุข เกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิต ผลการวิจัยพบว่า ๑) อาสาสมัครมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตเฉลี่ยปานกลาง อาสาสมัครที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และการสูบบุหรี่ต่างกัน จะมีความรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ ๒) อาสาสมัครมีทัศนคติที่ ดีต่อสุขภาพจิต อาสาสมัครที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การสูบบุหรี่ การดื่มสุราและ การอบรมสุขภาพจิตต่างกัน จะมีทัศนคติต่อสุขภาพจิตแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕ ๓) อาสาสมัครปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิตระดับปานกลาง อาสาสมัครที่

^{๑๒๒} ดวงใจ ทองหล่อ, “อาสาสมัครที่พึงประสงค์ขององค์กรสาธารณประโยชน์”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม), ๒๕๔๕.

^{๑๒๓} ยุพดี ศิริวรรณ ม.ล. “ความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุขเกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิต”, วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต ,(คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), ๒๕๓๕.

มีการอบรมสุขภาพจิต การปฏิบัติศาสนกิจ และความพอใจสภาพความเป็นอยู่ต่างกันจะมีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑

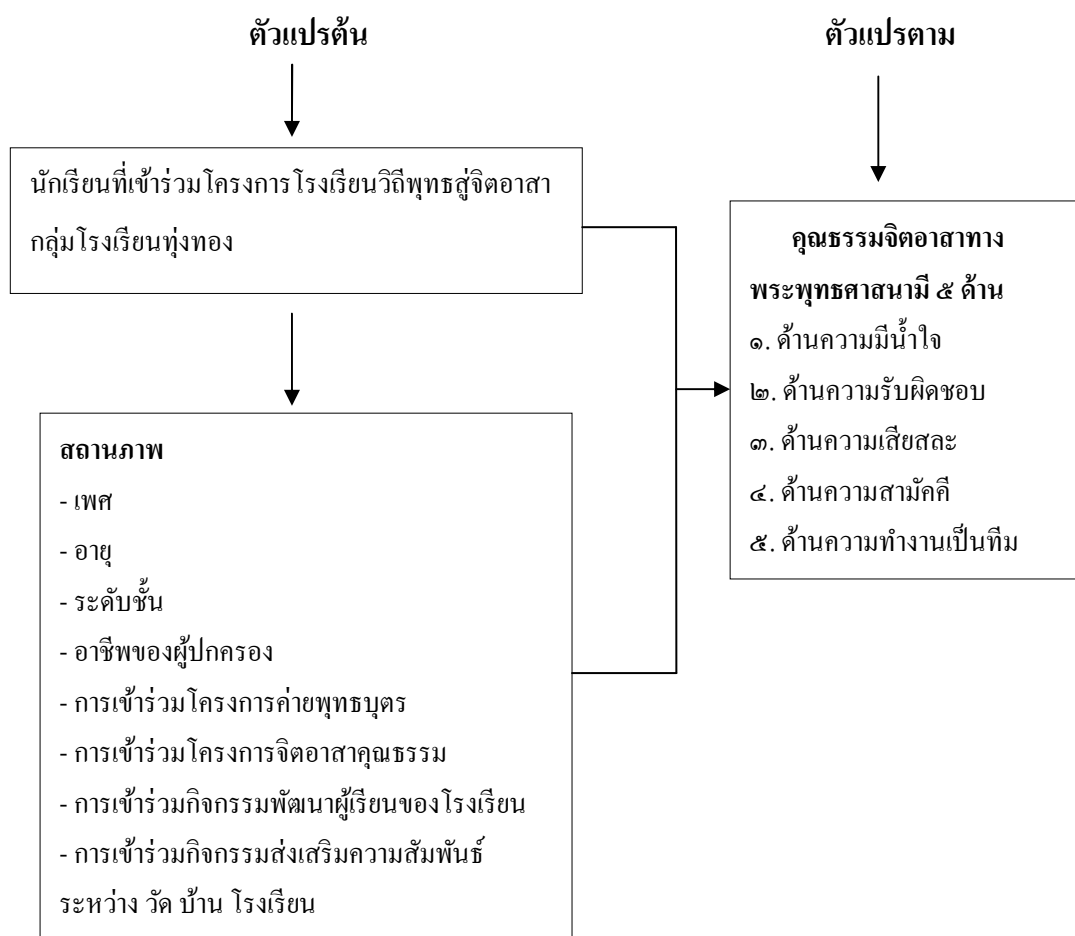
วรรณพร เพียรสาระ^{๑๒๔} ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอาสาสมัครมูลนิธิ ปอเต็กตึ๊ง การศึกษามีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ๓) เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ประชากรที่ทำการศึกษาคืออาสาสมัครของมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง หน่วยบริการ จำนวน ๒๔๐ คน ได้เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เครื่องมือในการศึกษาใช้แบบสอบถามมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า อาสาสมัครส่วนใหญ่มาเป็นอาสาสมัครด้วยความสมัครใจด้วยตนเองและอาสาสมัครส่วนใหญ่ มีเหตุผลที่มาเป็นอาสาสมัคร เนื่องจากเป็นกุศลที่ได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ อันเป็นอันดับสูงสุด มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตคือ ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำใ้ใ้ไรก็จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไปในหมวดอิทธิบาท ๔

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน เป็นกรอบแนวคิด และใช้ในการจัดทำคำนิยามศัพท์ และการสร้างเครื่องมือ สำหรับการวิจัยเรื่องศึกษาคุณธรรมด้านจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถี พุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ในครั้งนี้

๒.๖ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษามีกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจิตอาสา กลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง ดังนี้

^{๑๒๔} วรรณพร เพียรสาระ. “ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอาสาสมัครมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง : ศึกษาเฉพาะกรณีอาสาสมัครหน่วยบริการและหน่วยผู้ภัย”, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะพัฒนาสังคม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๓๘.

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย เรื่องศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่ม โรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ การกำหนดประชากรของงานวิจัย

๓.๓ เครื่องมือ และคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

วิธีการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

๓.๒ การกำหนดประชากรของงานวิจัย

๓.๒.๑ การกำหนดประชากร คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ได้แก่ ๑)โรงเรียนบ้านไผ่ล้อม ๒)โรงเรียนบ้านนาอู่หนอง ๓)โรงเรียนบ้านนาคุ้ม รวมทั้งหมด น.ร.ชาย ๗๑ คน และน.ร.หญิง ๕๖ คน รวมทั้งหมด ๑๒๗ คน

ตารางที่ ๑ จำนวนประชากร

ชื่อโรงเรียน	ระดับชั้น						รวม
	ป. ๔		ป. ๕		ป. ๖		
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
โรงเรียนบ้านไผ่ล้อม	๑๐	๗	๘	๕	๑๐	๘	๕๒
โรงเรียนบ้านนาอู่หนอง	๑๕	๖	๑๐	๔	๕	๔	๔๘
โรงเรียนบ้านนาคุ้ม	๖	๗	๕	๕	๘	๖	๓๗
รวม	๓๑	๒๐	๒๓	๑๘	๒๓	๑๘	๑๒๗

๓.๓ เครื่องมือและคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เรื่องศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่ม โรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๒ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนลักษณะการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑) ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 ๒) ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 ๓) กำหนดกรอบปัจจัยในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

๔) สร้างเครื่องมือแล้วนำเสนอร่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พร้อมทั้งเชิญผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ และแก้ไขปรับปรุง

๕) นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้วไปหาคุณภาพของเครื่องมือโดย

- นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๓ ท่านตรวจสอบ และแก้ไข
- ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญนำมาปรับปรุงแก้ไข

๖) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ๕ ด้าน คือ

- ๒.๑ ด้านความมีน้ำใจ
- ๒.๒ ด้านความรับผิดชอบ
- ๒.๓ ด้านความเสียสละ
- ๒.๔ ด้านความสามัคคี
- ๒.๕ ด้านการทำงานเป็นทีม

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

๓.๓.๓ เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

การกำหนดค่าตามมาตรฐานส่วนประเมินค่าสำหรับการประเมินการพัฒนาจิตอาสาของนักเรียนแบ่งออกเป็น ๕ ระดับโดยใช้เกณฑ์การตรวจให้คะแนนของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

๕ มากที่สุด	หมายถึง	นักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ในระดับมากที่สุด
๔ มาก	หมายถึง	นักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ในระดับมาก
๓ ปานกลาง	หมายถึง	นักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ในระดับปานกลาง
๒ น้อย	หมายถึง	นักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ในระดับน้อย
๑ น้อยที่สุด	หมายถึง	นักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการแปลความหมายของคะแนน^๑

คะแนนเฉลี่ยการแปลความหมาย

๔.๕๐ - ๕.๐๐	อยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๕๐ - ๔.๔๕	อยู่ในระดับมาก
๒.๕๐ - ๓.๔๕	อยู่ในระดับปานกลาง
๑.๕๐ - ๒.๔๕	อยู่ในระดับน้อย
๑.๕๐ - ๑.๔๕	มีพฤติกรรมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓.๓.๔ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือผู้วิจัย ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) หาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอประชาชน และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของคำถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า ๐.๕ ทุกข้อ

สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามจำนวน ๓ ท่าน ประกอบด้วย

(๑) พระครูสุจิตธรรมนิวิฐ (แสนคำ) ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลทุ่งแสง อำเภอลอง จังหวัดแพร่

^๑ชูศรี วงศ์รัตนะ, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

(๒) ผศ.รวิโรจน์ ศรีคำภา ตำแหน่ง อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

(๓) ดร. สมจิต ขอนวงส์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๒) นำแบบสอบถามที่ได้ทำการปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

๑) ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการ โรงเรียน ๓ โรงเรียน คือ ๑) ผู้อำนวยการโรงเรียนนาตุ้ม ๒) ผู้อำนวยการโรงเรียนนาอู่หนอง ๓) ผู้อำนวยการโรงเรียนไผ่ล้อม เพื่อขออนุญาตให้ทำการแจกแบบสอบถามกับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ หลังจากนั้นจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒) ติดต่อโรงเรียนเพื่อนัดหมายวันเวลาในการแจก และเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยให้นักเรียนตอบแบบสอบถามผู้วิจัยเป็นผู้ชี้แจงเพื่อลดความตึงเครียด และให้นักเรียนวางใจว่าไม่มีผลกระทบต่อผู้เรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริงมากที่สุด และรับแบบสอบถามคืน

๔) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามวันเวลาที่นัดหมายไว้

๕) ตรวจสอบและคัดแยกแบบสอบถามที่ได้รับการตอบไม่สมบูรณ์หรือมีร่องรอยระบุถึงการไม่ตั้งใจทำแบบสอบถามโดยพิจารณาตามขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

๖) จัดเรียงเรียงข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติคำนวณหาค่าสถิติต่างๆ ดังนี้

๑) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ (Percentage)

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่ม โรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาแพร่เขต ๒ และวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ผู้จิตอาสาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง ในความแตกต่างระหว่างจำแนกเพศชาย-หญิง ทั้งหมด ๕ ด้าน ได้แก่ ๑.ด้านความมีน้ำใจ ๒.ด้านความรับผิดชอบ ๓.ด้านความเสียสละ ๔.ด้านความสามัคคี ๕.ด้านความทำงานเป็นทีม โดยใช้วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test)

๔) การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ในแต่ละช่วงเท่ากัน (๐.๘) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐- ๕.๐๐	หมายความว่า	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐- ๔.๔๙	หมายความว่า	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐- ๓.๔๙	หมายความว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐- ๒.๔๙	หมายความว่า	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐ - ๑.๔๙	หมายความว่า	น้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๑. ค่าร้อยละ
๒. ค่าคะแนนเฉลี่ย
๓. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๔. การทดสอบค่าที (t-test)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่องศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
สู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
แพร่ เขต ๒ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอในรูปแบบตาราง และมีคำบรรยายประกอบ
คำอธิบาย

ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
คือ แบบสอบถาม (questionnaire) จำนวนทั้งสิ้น ๑๒๗ ชุด จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล
ทำการวิเคราะห์ และประมวลผลที่ได้จากแบบสอบถามโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา
(descriptive method) ซึ่งผู้วิจัย ได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับชั้น
การศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา
คุณธรรม การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์
ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาของโรงเรียน

๔.๒ วิเคราะห์ผลระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ
โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ มีทั้งหมด ๕ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านความมีน้ำใจ
๒. ด้านความรับผิดชอบ
๓. ด้านความเสียสละ
๔. ด้านความสามัคคี
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม

๔.๓ เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นนักเรียนในความแตกต่างระหว่างเพศชาย-เพศหญิง
ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑.ด้านความมีน้ำใจ ๒.ด้านความรับผิดชอบ ๓.ด้านความเสียสละ ๔.ด้านความ
สามัคคี ๕.ด้านการทำงานเป็นทีม และวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test)

๔.๔ ข้อเสนอแนะเป็นคำถามปลายเปิด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัดบ้านโรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒-๒๕

ตารางที่ ๒ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	๗๑	๕๕.๕๐
หญิง	๕๖	๔๔.๑๐
รวม	๑๒๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ จำนวน ๑๒๗ คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๗๑
คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕๐ เพศหญิงจำนวน ๕๖ คนคิดเป็นร้อยละ ๔๔.๑๐

ตารางที่ ๓ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
น้อยกว่า ๑๐ ปี	๒๒	๑๗.๓๓
๑๑ ปี	๒๖	๒๐.๔๗
๑๒ ปี	๓๔	๒๖.๗๗
๑๓ ปี	๔๕	๓๕.๔๓
รวม	๑๒๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๓ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ จำนวน ๑๒๗ คน ส่วนใหญ่ อายุ ๑๓ ปี จำนวน ๔๕
คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๔๓ อายุ ๑๒ ปี จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗๗ อายุ ๑๑ ปี จำนวน
๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๔๗ และอายุ น้อยกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓๓

ตารางที่ ๔ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษาปีที่ ๖	๔๕	๓๕.๔๔
ประถมศึกษาปีที่ ๕	๔๑	๓๒.๒๘
ประถมศึกษาปีที่ ๔	๔๑	๓๒.๒๘
รวม	๑๒๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ จำนวน ๑๒๗ คน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๔๔ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๘ และเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๘

ตารางที่ ๕ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

อาชีพของผู้ปกครอง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกร	๓๗	๒๙.๑๔
ค้าขาย	๓๓	๒๕.๙๘
รับราชการ	๒	๑.๕๗
รัฐวิสาหกิจ	-	-
รับจ้าง	๕๕	๔๓.๓๑
อื่นๆ ไปรตระนุ	-	-
รวม	๑๒๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๕ พบว่า ผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ จำนวน ๑๒๗ คน ส่วนใหญ่ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓๑ อาชีพเกษตรกร จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑๔ และค้าขาย จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๙๘

ตารางที่ ๖ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร

การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	๑๒๐	๕๔.๔๕
ไม่เคย	๗	๕.๕๑
รวม	๑๒๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๖ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ จำนวน ๑๒๗ คน ส่วนใหญ่ เคยเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตรจำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๔๕ ไม่เคยเข้าโครงการค่ายพุทธบุตร จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๕๑

ตารางที่ ๗ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วมโครงการจิตอาสาคุณธรรม

การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาคุณธรรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	๑๒๕	๕๘.๔๓
ไม่เคย	๒	๑.๕๗
รวม	๑๒๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๗ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ จำนวน ๑๒๗ คน ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมโครงการจิตอาสาคุณธรรม จำนวน ๑๒๕ คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๔๓ ไม่เคยเข้าร่วมโครงการจิตอาสาคุณธรรม จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๗

ตารางที่ ๘ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน

การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	๑๒๗	๑๐๐.๐๐
ไม่เคย	-	-
รวม	๑๒๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๘ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ จำนวน ๑๒๗ คน นักเรียนทุกคนเคยเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน จำนวน ๑๒๗ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๙ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน

การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	๑๒๗	๑๐๐.๐๐
ไม่เคย	-	-
รวม	๑๒๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๙ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ จำนวน ๑๒๗ คน นักเรียนทุกคนเคยเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู ,วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) จำนวน ๑๒๗ คิดเป็น ร้อยละ ๑๐๐.๐๐

ตอนที่ ๒ วิเคราะห์ผลระดับความคิดเห็นคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
 ผู้จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ มีทั้งหมด ๕ ด้าน ดังนี้ ๑.ด้านความมีน้ำใจ ๒.ด้านความรับผิดชอบ ๓.ด้านความเสียสละ ๔.ด้านความสามัคคี ๕.ด้านการทำงานเป็นทีม

ตารางที่ ๑๐ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นระหว่างเพศชาย-เพศหญิง ด้านความมีน้ำใจ (n = ๑๒๗)

ข้อ	ด้านความมีน้ำใจ	เพศชาย			เพศหญิง		
		μ	σ	ระดับความคิดเห็น	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๑	มีความเกื้อกูลต่อหมู่คณะเพิ่มขึ้น	๔.๕๕	๐.๕๖	มากที่สุด	๔.๔๘	๐.๕๑	มาก
๒	เข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำและบริจาคสิ่งของให้แก่เพื่อนๆที่ขาดแคลน	๔.๔๘	๐.๖๓	มาก	๔.๓๕	๐.๕๕	มาก

ตารางที่ ๑๐ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นระหว่าง เพศชาย- เพศหญิง ด้านความมีน้ำใจ (n = ๑๒๗)

ข้อ	ด้านความมีน้ำใจ	เพศชาย			เพศหญิง		
		μ	σ	ระดับ ความ คิดเห็น	μ	σ	ระดับ ความ คิดเห็น
๓	อาสาทำงานให้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน	๔.๔๒	๑.๖๕	มาก	๔.๓๖	๑.๐๐	มาก
๔	พร้อมช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มโดยไม่เลือกว่าเป็นงานยากหรือง่าย	๔.๕๖	๐.๕๓	มากที่สุด	๔.๕๒	๐.๘๕	มากที่สุด
๕	ถึงแม้จะต้องเสียประโยชน์ส่วนตัวไปบ้างก็ยังคงกระทำเพื่อส่วนรวม	๔.๔๘	๐.๖๑	มาก	๔.๕๐	๐.๕๑	มากที่สุด
๖	รู้สึกมีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น	๔.๖๕	๐.๕๘	มากที่สุด	๔.๔๕	๐.๕๑	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๕๓	๐.๔๒	มากที่สุด	๔.๔๕	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๑๐ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒ ด้านความมีน้ำใจ พบว่า เพศชายมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๕๓$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดสามข้อ ได้แก่ รู้สึกมีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น, พร้อมช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มโดยไม่เลือกว่าเป็นงานยากหรือง่าย, มีความเกื้อกูลต่อหมู่คณะเพิ่มขึ้น ส่วนรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดสามข้อ ได้แก่ เข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำ และบริจาคสิ่งของให้แก่เพื่อนๆ ที่ขาดแคลน, ถึงแม้จะต้องเสียประโยชน์ส่วนตัวไปบ้างก็ยังคงกระทำเพื่อส่วนรวม, อาสาทำงานให้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

ส่วนเพศหญิงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๔๕$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นมากที่สุดมีสองข้อ ได้แก่ พร้อมช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มโดยไม่เลือกว่าเป็นงานยากหรือง่าย, ถึงแม้จะต้องเสียประโยชน์ส่วนตัวไปบ้างก็ยังคงกระทำเพื่อส่วนรวม ส่วนรายข้อที่เหลือมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๑๑ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นระหว่าง
เพศชาย-เพศหญิง ด้านความรับผิดชอบ (n = ๑๒๗)

ข้อ	ด้านความรับผิดชอบ	เพศชาย			เพศหญิง		
		μ	σ	ระดับ ความ คิดเห็น	μ	σ	ระดับ ความ คิดเห็น
๗	มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียน มอบหมาย	๔.๕๒	๐.๕๘	มาก ที่สุด	๔.๕๒	๐.๘๓	มาก ที่สุด
๘	มีการวางแผนเตรียมการกิจกรรมล่วงหน้า	๔.๔๒	๐.๖๐	มาก	๔.๕๒	๐.๘๕	มาก ที่สุด
๙	ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จและมี คุณภาพ	๔.๕๖	๐.๕๘	มาก ที่สุด	๔.๔๑	๐.๕๕	มาก
๑๐	มีความวิริยะอุตสาหะในการทำงาน	๔.๓๕	๐.๕๗	มาก	๔.๓๕	๑.๐๐	มาก
๑๑	ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา	๔.๓๘	๐.๖๖	มาก	๔.๕๔	๐.๗๕	มาก ที่สุด
๑๒	ไม่หนึ่งานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน	๔.๖๖	๐.๕๘	มาก ที่สุด	๔.๕๗	๐.๘๓	มาก ที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๔๕	๐.๔๑	มาก	๔.๔๕	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๑๑ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต ๒ ด้านความรับผิดชอบ พบว่า โดยภาพรวมเพศชายมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๔๕$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดมีสองข้อ ได้แก่ ไม่หนึ่งานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน, ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จและมีคุณภาพ สำหรับข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากมีสี่รายการ ได้แก่ มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมาย, มีการวางแผนเตรียมการกิจกรรมล่วงหน้า, มีความวิริยะอุตสาหะในการทำงาน, ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลาตามลำดับ

ส่วนเพศหญิงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๔๕$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดสี่ข้อ ได้แก่ ไม่หนึ่งานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน, ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา, มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมาย, มีการวางแผนเตรียมการกิจกรรมล่วงหน้า สำหรับรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากมี

สองข้อ ได้แก่ งานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ และมีคุณภาพ, มีความวิริยะอุตสาหะในการทำงาน ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๒ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นระหว่างเพศชาย-เพศหญิง ด้านความเสียสละ (n = ๑๒๗)

ข้อ	ด้านความเสียสละ	เพศชาย			เพศหญิง		
		μ	σ	ระดับความคิดเห็น	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๑๓	ขณะเข้าร่วมกิจกรรมเสียสละทั้งกำลังกายกำลังใจทรัพย์สินของตามกำลัง	๔.๕๖	๐.๖๓	มากที่สุด	๔.๔๓	๐.๕๕	มาก
๑๔	ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน	๔.๔๘	๐.๖๕	มาก	๔.๖๓	๐.๓๘	มากที่สุด
๑๕	ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ	๔.๓๘	๐.๓๔	มาก	๔.๓๔	๐.๕๘	มาก
๑๖	ยอมอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม	๔.๔๑	๐.๓๗	มาก	๔.๔๓	๐.๕๕	มาก
๑๗	ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ	๔.๔๖	๐.๓๑	มาก	๔.๘๔	๐.๕๑	มากที่สุด
๑๘	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น	๔.๓๘	๐.๓๔	มาก	๔.๖๔	๐.๕๑	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย		๔.๔๕	๐.๕๖	มาก	๔.๔๖	๐.๖๐	มาก

จากตารางที่ ๑๒ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๒ ด้านความเสียสละ พบว่า โดยภาพรวม เพศชายมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๔๕$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในระดับมากที่สุดมีเพียงหนึ่งข้อ ได้แก่ ขณะเข้าร่วมกิจกรรมเสียสละทั้งกำลังกายกำลังใจทรัพย์สินของตามกำลัง สำหรับรายข้อที่เหลือมีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน, ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ, ยอมอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม, ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น, ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ, ตามลำดับ

ส่วนเพศหญิง โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.46$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า ค่าเฉลี่ยค่าความคิดเห็นระดับมากที่สุดสามข้อ ได้แก่ ใ้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ, ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น, ใ้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน ส่วนที่เหลือมีค่าเฉลี่ยค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๑๓ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นระหว่างเพศชาย-เพศหญิง ด้านความสามัคคี ($n = ๑๒๗$)

ข้อ	ด้านความสามัคคี	เพศชาย			เพศหญิง		
		μ	σ	ระดับความคิดเห็น	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๑๕	ให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ	๔.๕๕	๐.๖๐	มากที่สุด	๔.๕๗	๐.๘๓	มากที่สุด
๒๐	มีการร่วมกันวางแผนการทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา	๔.๔๕	๐.๖๓	มากที่สุด	๔.๖๑	๐.๗๖	มากที่สุด
๒๑	ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง	๔.๖๕	๐.๖๖	มากที่สุด	๔.๖๔	๐.๗๕	มากที่สุด
๒๒	ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ	๔.๖๓	๐.๖๔	มากที่สุด	๔.๖๔	๐.๘๐	มากที่สุด
๒๓	ปฏิบัติตนได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี	๔.๕๔	๐.๖๗	มากที่สุด	๔.๔๓	๐.๕๓	มากที่สุด
๒๔	รู้จักตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานร่วมกับสมาชิก	๔.๕๖	๐.๖๕	มากที่สุด	๔.๕๕	๐.๗๘	มากที่สุด
	ค่าเฉลี่ย	๔.๕๘	๐.๔๘	มากที่สุด	๔.๕๘	๐.๔๗	มากที่สุด

จากตารางที่ ๑๓ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ด้านความสามัคคี พบว่า โดยภาพรวมเพศชาย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.58$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดถึงห้าข้อ ได้แก่ ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง, ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ, ให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ, รู้จักตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานร่วมกับสมาชิก, ปฏิบัติตนได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีเพียงหนึ่งข้อที่มี

ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คือ มีการร่วมกันวางแผนการทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสาตามลำดับ

ส่วนเพศหญิง โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.58$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นมากที่สุดได้แก่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ, ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง, มีการร่วมกันวางแผนการทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา, รู้จักตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานร่วมกับสมาชิก, ให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสา ด้วยความเต็มใจ มีเพียงหนึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คือ ปฏิบัติตนได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี

ตารางที่ ๑๔ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นระหว่างเพศชาย-เพศหญิง ด้านการทำงานเป็นทีม ($n = ๑๒๗$)

ข้อ	ด้านการทำงานเป็นทีม	เพศชาย			เพศหญิง		
		μ	σ	ระดับความคิดเห็น	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๒๕	ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จ	4.70	0.62	มากที่สุด	4.55	0.53	มากที่สุด
๒๖	ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา	4.51	0.61	มากที่สุด	4.52	0.53	มากที่สุด
๒๗	รักใคร่ปรองดองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน	4.70	0.45	มากที่สุด	4.18	1.18	มาก
๒๘	ยกย่องให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม และไม่ทำงานมอบหมายกลางคัน	4.62	0.55	มากที่สุด	4.57	0.81	มากที่สุด
๒๙	การทำงานทำงานเป็นทีมจนสำเร็จเป็นด้วยความเรียบร้อย	4.55	0.65	มากที่สุด	4.25	1.16	มาก
๓๐	สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย	4.68	0.53	มากที่สุด	4.48	0.83	มาก
	ค่าเฉลี่ย	4.63	0.35	มากที่สุด	4.43	0.63	มาก

จากตารางที่ ๑๔ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒ ด้านการทำงานเป็นทีม พบว่า โดยภาพรวม เพศชายมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๖๓$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ได้แก่ ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จ, รักใคร่ปรองดองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน, สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย, ยกย่องให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม และไม่ทิ้งงานมอบหมายกลางคัน, การทำงานเป็นทีมงานสำเร็จด้วยความเรียบร้อย, ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา, ตามลำดับ

ส่วนเพศหญิง โดยรวมค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๔๓$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นมากที่สุดมีสามข้อ ได้แก่ ยกย่องให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม และไม่ทิ้งงานมอบหมายกลางคัน, ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จ, ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา สำหรับรายข้อที่เหลือมีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย, การทำงานทำงานเป็นทีมงานสำเร็จเป็นด้วยความเรียบร้อย, รักใคร่ปรองดองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๕ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านความมีน้ำใจ

ข้อ	ด้านความมีน้ำใจ	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๑	มีความเกื้อกูลต่อหมู่คณะเพิ่มขึ้น	๔.๕๐	๐.๖๗	มากที่สุด
๒	เข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำและบริจาคสิ่งของให้แก่เพื่อนๆที่ขาดแคลน	๔.๔๓	๐.๗๗	มาก
๓	อาสาทำงานให้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน	๔.๐๓	๐.๘๒	มาก
๔	พร้อมช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มโดยไม่เลือกว่าเป็นงานยากหรือง่าย	๓.๒๘	๐.๕๕	ปานกลาง
๕	ถึงแม้จะต้องเสียประโยชน์ส่วนตัวไปบ้างก็ยังกระทำเพื่อส่วนรวม	๔.๑๗	๐.๘๘	มาก
๖	รู้สึกมีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น	๔.๕๔	๐.๕๑	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย		๔.๑๖	๐.๕๔	มาก

จากตารางที่ ๑๕ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ด้านความมีน้ำใจ พบว่า โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๑๖$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด มีสองข้อได้แก่ รู้สึกมีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่นและมีความเกื้อกูลต่อหมู่คณะเพิ่มขึ้น ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีสองข้อได้แก่ เข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำและบริจาคสิ่งของให้แก่เพื่อนๆที่ขาดแคลน, ถึงแม้จะต้องเสียประโยชน์ส่วนตัวไปบ้างก็ยังกระทำเพื่อส่วนรวม อาสาทำงานให้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน สำหรับข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นระดับปานกลาง คือ พร้อมช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มโดยไม่เลือกว่าเป็นงานยากหรือง่าย

ตารางที่ ๑๖ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านความรับผิดชอบ

ข้อ	ด้านความรับผิดชอบ	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๗	มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมาย	๔.๖๕	๐.๔	มากที่สุด
๘	มีการวางแผนเตรียมการกิจกรรมล่วงหน้า	๓.๗๐	๐.๗๑	มาก
๙	ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จและมีคุณภาพ	๓.๙๖	๐.๖๒	มาก
๑๐	มีความวิริยะอุตสาหะในการทำงาน	๓.๖๖	๐.๕๗	มาก
๑๑	ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา	๔.๕๐	๐.๖๗	มากที่สุด
๑๒	ไม่หนีงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน	๔.๗๓	๐.๕๔	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย		๔.๒๐	๐.๓๑	มาก

จากตารางที่ ๑๖ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ด้านความรับผิดชอบ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๒๐$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดสามข้อได้แก่ ไม่หนีงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน, มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมายและ ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา ที่เหลืออยู่ในระดับมากที่สุดสามข้อ ได้แก่ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จและมีคุณภาพ, มีการวางแผนเตรียมการกิจกรรมล่วงหน้าและมีความวิริยะอุตสาหะในการทำงาน ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๗ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น ด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านความเสียสละ

ข้อ	ด้านความเสียสละ	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๑๓	ขณะเข้าร่วมกิจกรรมเสียสละทั้งกำลังกายกำลังใจทรัพย์สินของตามกำลัง	๔.๕๐	๐.๖๓	มากที่สุด
๑๔	ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน	๔.๖๖	๐.๘๕	มากที่สุด
๑๕	ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ	๔.๕๕	๐.๖๘	มากที่สุด
๑๖	ยอมอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม	๓.๕๓	๐.๗๐	มาก
๑๗	ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ	๔.๒๖	๐.๘๖	มาก
๑๘	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น	๔.๕๓	๐.๗๒	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย		๔.๓๔	๐.๔๑	มาก

จากตารางที่ ๑๗ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ด้านความเสียสละ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๓๔$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน, ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ, ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากได้แก่ ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ, ยอมอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๘ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น ด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านความสามัคคี

ข้อ	ด้านความสามัคคี	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๑๙	ให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ	๔.๗๑	๐.๕๔	มากที่สุด
๒๐	มีการร่วมกันวางแผนการทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา	๔.๖๓	๐.๕๕	มากที่สุด
๒๑	ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง	๔.๗๓	๐.๕๗	มากที่สุด
๒๒	ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ	๔.๗๒	๐.๖๒	มากที่สุด
๒๓	ปฏิบัติตนได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี	๔.๖๑	๐.๖๕	มากที่สุด
๒๔	รู้จักตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานร่วมกับสมาชิก	๔.๖๕	๐.๖๐	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย		๔.๖๘	๐.๔๕	มากที่สุด

จากตารางที่ ๑๘ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๒ ด้านความสามัคคี พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๖๘$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ได้แก่ ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง, ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ, ให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ, ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๙ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียน ด้านการทำงานเป็นทีม

ข้อ	ด้านการทำงานเป็นทีม	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๒๕	ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จ	๔.๗๗	๐.๕๕	มากที่สุด
๒๖	ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา	๔.๖๐	๐.๖๘	มากที่สุด
๒๗	รักใคร่ปรองดองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน	๔.๒๐	๐.๗๔	มาก
๒๘	ยกย่องให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม และไม่ทิ้งงานมอบหมายกลางคัน	๔.๗๒	๐.๕๕	มากที่สุด
๒๙	การทำงานทำงานเป็นทีมงานสำเร็จเป็นด้วยความเรียบร้อย	๓.๙๕	๐.๙๕	มาก
๓๐	สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย	๔.๗๒	๐.๕๔	มากที่สุด
	ค่าเฉลี่ย	๔.๔๕	๐.๔๐	มาก

จากตารางที่ ๑๙ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๒ ด้านการทำงานเป็นทีม พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๔๕$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดมีสี่ข้อ ได้แก่ ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จ, ยกย่องให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม และไม่ทิ้งงานมอบหมายกลางคัน, สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย, ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา ข้อที่เหลือมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดมีสองข้อ ได้แก่ รักใคร่ปรองดองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน, การทำงานเป็นทีมงานสำเร็จเป็นด้วยความเรียบร้อย ตามลำดับ

ตารางที่ ๒๐ ค่าเฉลี่ยและ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นของนักเรียน
ในภาพรวมทั้ง ๕ ด้าน

ข้อ	ด้าน	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
๑	ความมีน้ำใจ	๔.๑๖	๐.๕๔	มาก
๒	ความรับผิดชอบ	๔.๒๐	๐.๓๑	มาก
๓	ความเสียสละ	๔.๓๔	๐.๔๑	มาก
๔	ความสามัคคี	๔.๖๘	๐.๔๕	มากที่สุด
๕	การทำงานเป็นทีม	๔.๔๕	๐.๔๐	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๕๓	๐.๔๒	มากที่สุด

จากตารางที่ ๒๐ แสดงค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการพบว่าระดับความคิดเห็นของโครงการจิตอาสาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๕๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากมากไปน้อย ($\mu = ๔.๖๘ - ๔.๑๖$) ได้แก่ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความเสียสละ ความรับผิดชอบ และด้านความมีน้ำใจ สาเหตุที่ระดับความคิดเห็นของโครงการจิตอาสาของนักเรียน ด้านความสามัคคีมีค่าเฉลี่ยสูงนั้น เนื่องมาจากโรงเรียนจัดกิจกรรมให้นักเรียนทำร่วมกันเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักความสามัคคีครูที่ปรึกษาให้การอบรมในชั่วโมงแนะแนว เมื่อร่วมกิจกรรมต่างๆของห้องให้ร่วมมือร่วมใจกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ต้องรู้จักสามัคคีโครงการจิตอาสา การทำงานต้องร่วมมือกันทำเป็นทีมงานจึงจะสำเร็จ

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ปรากฏว่าข้อเสนอแนะจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ผู้ที่ตอบแบบสอบถามข้อเสนอแนะทั้งหมด ๕ ด้าน โดยได้สรุปเป็นภาพรวมทั้งหมดดังนี้

เพศชาย มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณธรรมจิตอาสา ทั้ง ๕ ด้าน ดังนี้

ด้านความมีน้ำใจ

โครงการจิตอาสาของโรงเรียนควรใช้งบประมาณการใช้จ่ายในการช่วยเหลือสังคมให้มากเพราะมีงบน้อย และควรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในด้านการมีน้ำใจต่อผู้อื่นให้มากกว่านี้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ด้านความรับผิดชอบ

ในโครงการจิตอาสาของโรงเรียนวิถีพุทธในการด้านความรับผิดชอบส่วนมาก เด็กนักเรียนไม่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และการทำงานล่าช้า ไม่เรียบร้อย มักชอบคุยกันเล่น โทรศัพท์มือถือถึงควรจัดระเบียบให้นักเรียนเข้าค่ายคุณธรรม และจริยธรรม

ด้านความเสียสละ

นักเรียนไม่มีความเสียสละต่อเพื่อนชอบเอาเปรียบเพื่อน ชอบเอาแต่ใจตัวเองมาก ควรปรับนิสัยนักเรียนให้เข้ากลุ่มเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ เข้ามาควรยอมรับตัวเอง

ด้านความสามัคคี

นักเรียนความสามัคคีในการทำงานเมื่อได้รับมอบหมายควรให้ผู้จัดโครงการจิตอาสาเข้ามาส่งเสริมด้านหลักธรรม และให้ความรู้แก่นักเรียนเพื่อให้นักเรียนนำไปประพฤติปฏิบัตินำไปสอนให้รุ่นน้องสืบทอดต่อไป

ด้านการทำงานเป็นทีม

ควรดูแลเอาใจใส่นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการจิตอาสาเพราะนักเรียนไม่ช่วยกันทำงาน ขาดผู้นำในหมู่คณะ และทำงานล่าช้าทำให้เสียงานที่ได้รับมอบหมาย และควรให้นักเรียนมีการวางแผนล่วงหน้าไว้ก่อน

เทศหญิง มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณธรรมจิตอาสา ทั้ง ๕ ด้าน ดังนี้

ด้านความมีน้ำใจ

ควรอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เด็กนักเรียนได้ความรู้ในด้านการช่วยเหลือสังคม เช่น วัด โรงเรียน และชุมชน ควรจัดกิจกรรมการอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะให้เด็กเยาวชนรุ่นหลังได้นำไปใช้กับส่วนตัว และผู้อื่น

ด้านความรับผิดชอบ

ควรอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการจิตอาสา เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น ส่วนมากนักเรียนชอบทำงานไม่มีระเบียบวินัย ส่งงานล่าช้า และทำให้นักเรียนขาดคุณธรรมจริยธรรม

ด้านความเสียสละ

นักเรียนหญิงไม่มีความเสียสละในการเข้าแถวเมื่อเข้าร่วมโครงการจิตอาสาของโรงเรียนวิถีพุทธ มักจะแข่งคิวกัน และการเข้ารับประทานอาหารกลางวันมักจะแย่งกัน จึงให้ผู้รับผิดชอบโครงการจัดระเบียบให้ดีขึ้น

ด้านความสามัคคี

นักเรียนหญิงไม่มีความสามัคคี เมื่อมีโครงการขึ้นมามักจะขาดคุณธรรมจริยธรรม ควรให้มีการอบรมเกี่ยวกับด้านความสามัคคี ควรจัดโครงการจิตอาสาด้านความสามัคคีให้มาก เพื่อให้นักเรียนรู้จักความสามัคคีกัน

ด้านการทำงานเป็นทีม

ควรให้นักเรียนชายช่วยกันทำงานโดยควรจัดกิจกรรมกลุ่มให้มากและแบ่งความคิดเห็นของนักเรียน ควรมีงบประมาณในการจัดอุปกรณ์การใช้ เพื่อจะไม่ให้เกิดการบกพร่องในการทำงานเป็นทีม

ตอนที่ ๔ เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นนักเรียนในความแตกต่างระหว่างเพศชาย-เพศหญิง การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาของโรงเรียน ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑.ด้านการมีน้ำใจ ๒.ด้านความรับผิดชอบ ๓.ด้านความเสียสละ ๔.ด้านความสามัคคี ๕.ด้านการทำงานเป็นทีมวิเคราะห์โดย และการทดสอบ ค่าที (t-test)

ตารางที่ ๒๑ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านการมีน้ำใจ (n = ๖)

ด้านการมีน้ำใจ	μ	σ	t	sig
เพศชาย	๔.๕๓	๐.๐๕	-๒.๒๑	๐.๐๐๐๐
เพศหญิง	๔.๔๕	๐.๐๘		

จากตารางที่ ๒๑ พบว่าการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านการมีน้ำใจ เพศชาย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๕๓ และเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ แต่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ตารางที่ ๒๒ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านความรับผิดชอบ (n = ๖)

ด้านความรับผิดชอบ	μ	σ	t	sig
เพศชาย	๔.๔๕	๐.๑๑	๐.๐๗	๐.๔๗๓๑
เพศหญิง	๔.๔๕	๐.๐๗		

จากตารางที่ ๒๒ พบว่า การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น โครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านความรับผิดชอบ ทั้งเพศชาย และเพศหญิงมี ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากัน คือ เท่ากับ ๔.๔๕ คะแนน

ตารางที่ ๒๓ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นโครงการจิตอาสา
จำแนกตามเพศ ด้านความเสียสละ (n = ๖)

ด้านความเสียสละ	μ	σ	t	sig
เพศชาย	๔.๔๕	๐.๐๗	๑.๓๖	๐.๑๑๖๓
เพศหญิง	๔.๕๕	๐.๑๕		

จากตารางที่ ๒๓ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นโครงการจิตอาสา
จำแนกตามเพศ ด้านเสียสละ เพศชาย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๔๕ และเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
๔.๕๕ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .๐๕

ตารางที่ ๒๔ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นโครงการจิตอาสา
จำแนกตามเพศ ด้านความสามัคคี (n = ๖)

ด้านความสามัคคี	μ	σ	t	sig
เพศชาย	๔.๕๘	๐.๐๖	-๐.๖๒	๑.๐๐๐๐
เพศหญิง	๔.๕๕	๐.๑๒		

จากตารางที่ ๒๔ พบว่าการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นโครงการ
จิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านการมีน้ำใจเพศชาย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๕๘ และเพศหญิง มีค่าเฉลี่ย
เท่ากับ ๔.๕๕ แต่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ตารางที่ ๒๕ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นโครงการจิตอาสา
จำแนกตามเพศ ด้านการทำงานเป็นทีม (n = ๖)

ด้านการทำงานเป็นทีม	μ	σ	t	sig
เพศชาย	๔.๖๓	๐.๐๘	-๑.๓๓	๑.๐๐๐๐
เพศหญิง	๓.๓๕	๑.๓๒		

จากตารางที่ ๒๕ พบว่าการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นโครงการ
จิตอาสา จำแนกตามเพศ ด้านการมีน้ำใจ เพศชาย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๖๓ และเพศหญิง มีค่าเฉลี่ย
เท่ากับ ๓.๓๕ แต่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัย เรื่องศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ มีวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาคุณธรรมด้านจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอสาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง ๒) เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอสาในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง ในความแตกต่างระหว่างจำแนกเพศชาย-หญิง ๓) เพื่อให้ทราบถึงผลข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทองเพื่อนำไปพัฒนาการปรับปรุงแก้ไขดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ของโรงเรียนบ้านไผ่ล้อม โรงเรียนบ้านนาอูน่นอง โรงเรียนบ้านนาคุ้ม โดยใช้แบบเจาะจงนักเรียนทั้งหมด ๑๒๗ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สอบถามจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (T-test) และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยอภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ในกลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

ข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู , วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) วิเคราะห์โดยการหาจำนวนและร้อยละ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียน พบว่า

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามแบบเจาะจงจำนวน ๑๒๗ คน เป็นชายจำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕๐ เป็นหญิง จำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๕๐

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๑๓ ปี จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๔๓ อายุ ๑๒ ปี จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗๗ อายุ ๑๑ ปี จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๔๗ และอายุน้อยกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓๓

ระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๔๔ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๘ และเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๘

อาชีพของผู้ปกครอง ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓๑ เป็นเกษตรกร จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑๔ และค้าขาย จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๕

การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธ นักเรียนส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๔๙ ไม่เคยเข้าโครงการค่ายพุทธบุตร จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๕๑

การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาคุณธรรม นักเรียนส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมโครงการจิตอาสาคุณธรรม จำนวน ๑๒๕ คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๔๓ ไม่เคยเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๗

การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน นักเรียนเคยเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนทุกคน จำนวน ๑๒๗ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐

การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู ,วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) นักเรียนทุกคนเคยเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู ,วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) จำนวน ๑๒๗ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐

๕.๑.๒ ตอนที่ ๒ วิเคราะห์ผลระดับความคิดเห็นคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ มีทั้งหมด ๕ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านความมีน้ำใจ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๑๖$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ รู้สึกมีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่นเข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำและบริจาคสิ่งของให้แก่เพื่อนๆ ที่ขาดแคลนรองลงมาเข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำ และบริจาคสิ่งของให้แก่เพื่อนๆ ที่ขาดแคลนที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

๒. ด้านความรับผิดชอบ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๒๐$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ไม่หนีงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมายส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลาที่เหลืออยู่ในระดับมากตามลำดับ

๓. ด้านความเสียสละ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๓๔$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่น ได้ดีขึ้น เหลืออยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

๔. ด้านความสามัคคี พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๖๘$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจที่เหลืออยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ตามลำดับ

๕. ด้านการทำงานเป็นทีม พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๓๔$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จยกย่องให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม และไม่ทิ้งงานมอบหมายกลางคันสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย เหลืออยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของนักเรียนของโครงการจิตอาสาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๕๑$)

ผู้วิจัยสรุปผล ได้ว่าคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ทั้ง ๕ ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๕๑$)

๕.๑.๓. ข้อเสนอแนะของนักเรียน

ผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์ข้อเสนอแนะของความคิดเห็นจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ มีทั้งหมด ๕ ด้าน ดังนี้ ๑.ด้านความมีน้ำใจ ๒.ด้านความรับผิดชอบ ๓.ด้านความเสียสละ ๔. ด้านความสามัคคี ๕. ด้านการทำงานเป็นทีม มีดังนี้

ด้านการมีน้ำใจของเพศชาย และเพศหญิงโดยความคิดเห็นของผู้วิจัย พบว่า การมีน้ำใจของของเพศชายจึงเน้นในเรื่องจัดกิจกรรมโครงการจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง และให้สอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรม ส่วนของเพศหญิงนั้น ก็เช่นเดียวกับกับเพศชาย ควรเน้นเรื่องของหลักธรรมพระพุทธศาสนาสอนให้นักเรียนรู้จักการมีน้ำใจให้กับผู้อื่น และควรมีกิจกรรมการช่วยเหลือเด็กที่ยากจน และช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ

ด้านความรับผิดชอบ ของเพศชาย และเพศหญิง ควรให้ปรับปรุงแก้ไขในพฤติกรรมของนักเรียนและเสริมสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยความคิดเห็นของผู้วิจัยพบว่า ควรยึดหลักธรรมคุณธรรมและจริยธรรม นำไปใช้ในให้กับนักเรียนเกิดความรู้และทำให้ผู้่นักเรียนทราบถึงคุณลักษณะเด่นของด้านความรับผิดชอบต่อให้มากขึ้นนักเรียนจะได้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ในความคิดความรับผิดชอบต่อที่กว้างมองเห็นภาพความเป็นจริงที่มีการพัฒนาของสติปัญญา เช่น ศิล สมาธิ ปัญญา เมื่อนักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองแล้ว สามารถการสร้าง ความตระหนักการรับรู้สิ่งที่เห็นคุณค่านำไปสู่ในอนาคตที่ดี เป็นต้น

ด้านความเสียสละ ของเพศชายส่วนมากใช้พฤติกรรมที่กล้าแสดงความเสียสละต่อเพื่อร่วมห้องหรือเพื่อนร่วมงานเป็นทีม และสามารถเป็นคนที่มีความเรียบร้อย ส่วนเพศหญิงควรให้อบรมคุณธรรมจริยธรรม และหลักพุทธวิธีเป็นหลักการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ความเสียสละต่อเพื่อนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติ

ด้านความสามัคคี ของเพศชาย และเพศหญิงในแนวเดียวกัน คือให้มีกิจกรรมตั้งจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง และให้ความช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน ที่สามารถนำไปพัฒนาตนเองได้ด้วย

ด้านการทำงานเป็นทีมข้อเสนอแนะของเพศชายควรแบ่งงานให้นักเรียนร่วมกันเป็นทีม และจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักเรียนในแต่ละทีมเพื่อจะได้แก้ไขและพัฒนาจิตอาสาของโรงเรียนวิถีพุทธให้ยั่งยืนต่อไป ส่วนเพศซึ่งมีข้อกีดกันของเพศชายควรมีงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่หลากหลายและควรมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ใน ๕ ด้าน คือ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาศึกษา ต่อครอบครัวและต่อตัวนักเรียน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตอาสาของนักเรียน ผู้วิจัยจึงขออภิปรายผลประเด็นที่สำคัญ ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ระดับความคิดเห็นคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการพบว่า ระดับความคิดเห็นของโครงการจิตอาสาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๕๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากมากไปน้อยมาก ($\mu = ๔.๖๘ - ๔.๑๖$) ได้แก่ ด้านความสามัคคี ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ และด้านการทำงานเป็นทีม สาเหตุที่ระดับความคิดเห็นของโครงการจิตอาสาของนักเรียน ด้านความสามัคคีมีค่าเฉลี่ยสูงนั้น เนื่องจากโรงเรียนจัดกิจกรรมให้นักเรียนทำร่วมกันเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักความสามัคคีครูที่ปรึกษาให้การอบรมในชั่วโมงแนะแนว เมื่อร่วมกิจกรรมต่างๆ ของห้องให้ร่วมมือร่วมใจกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ต้องรู้จักสามัคคีโครงการจิตอาสา การทำงานต้องร่วมมือกันทำเป็นทีม งานจึงจะสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับเอกชัย กี่สุขพันธ์^๑ ที่กล่าวว่า ความสำเร็จในการทำงานเป็นทีม ไม่ได้เกิดจากสมาชิกคนใดคนหนึ่ง ในองค์การตามลำพัง แต่เกิดจากพลัง และคุณภาพของความร่วมมือ รวมถึงการประสานงานของทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^๒ ที่กล่าวว่าจิตอาสา คือ การกระทำที่เสียสละเพื่อส่วนรวมว่า “จิตอาสา” ซึ่งตรงกับหลักธรรมที่เรียกว่า วัชฌิ เรียกเต็มว่า อริยวัชฌิ แปลว่าหลักธรรมเจริญอย่างอริยะ ซึ่งแสดงว่าพุทธศาสนิกชนมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติ และมีความหวังว่าจะเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา หลักความเจริญที่ว่านี้มี ๕ ประการ คือ (๑) ศรัทธา (๒) ศีล (๓) สุตะ (๔) จาคะ และ (๕) ปัญญา กล่าวโดยสรุป “จิตอาสา” เป็นลักษณะทางจิตของบุคคลที่ประกอบด้วยความมีน้ำใจ และจิตสำนึกหรือสำนึกสาธารณะที่เสียสละแรงกาย แรงใจ สติปัญญาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

^๑เอกชัย กี่สุขพันธ์, หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๘๕.

^๒พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ (กรุงเทพมหานคร:สหธรรมมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๓.

ผลการสรุปการวิจัยระดับความคิดเห็นของโครงการจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการพบว่าระดับความคิดเห็นของโครงการจิตอาสาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ในด้านความสามัคคี และที่เหลือนั้นทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับ

๕.๒.๒ ผลข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง เพื่อนำไปพัฒนาการปรับปรุงแก้ไขผู้วิจัยจึงสรุปเป็นภาพรวม ดังนี้

เพศชาย

ข้อดี นักเรียนเพศชาย เป็นนักเรียนชายที่มีความน่าயกย่องสรรเสริญมีระเบียบวินัย สามารถสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีการเตรียมตัวพร้อมเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาโรงเรียนวิถีพุทธ จึงทำให้นักเรียนชายได้รับความรู้จากหลักธรรมคุณธรรมนำหลักธรรมไปใช้ชีวิตประจำวัน ได้เพื่อเป็นการบรรเทา และการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนในอนาคตต่อไป

ข้อเสีย นักเรียนชายไม่ควรที่ใช้อารมณ์ในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมหลากหลาย จะทำให้เกิดผลเสียแก่ครู ผู้ปกครองเพื่อนร่วมห้อง ทำให้นักเรียนไม่มีสติ ไม่มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และทำให้ความรู้ขาดประสิทธิภาพ ปัญหาที่ตามมาเป็นคนที่ก้าวร้าว ต่อครูอาจารย์ ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ควรให้นักเรียนชายมีส่วนร่วมในแก้ปัญหาเป็นคิดเป็นทำเป็น

อนึ่ง นักเรียนชายชอบเอาโทรศัพท์มือถือไปโรงเรียน

ปรับปรุง ควรศึกษาจัดโครงการอย่างต่อเนื่อง และของงบประมาณการสนับสนุนทุกองค์กร ทุกหน่วยงานที่มีส่วนร่วม เพื่อให้ให้เห็นหน้าโครงการจิตอาสาในการพัฒนา วัด โรงเรียน และชุมชนแจกของผู้ยากจน ควรส่งเสริมให้นักเรียนกิจกรรมเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม และให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญพระพุทธศาสนา ควรปรับสถานภาพนักเรียนให้เข้ากับสังคม เพื่อจะได้นักเรียนรู้เกี่ยวกับโครงการจิตอาสาในภาคปฏิบัติ และนำหลักธรรมประพฤติปฏิบัติ เป็นเยาวชนที่ดีของสังคม

เพศหญิง

ข้อดี นักเรียนเพศหญิง เป็นนักเรียนที่มีความเรียบร้อยมารยาทที่ดีงามในการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา สามารถที่เป็นตัวอย่างให้แก่รุ่นน้องได้ และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐาน มีพฤติกรรมแสดงออกที่ดีงามมีกิริยา มารยาทเพื่อพัฒนาจิตใจเด็กนักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสีย ปัญหาเด็กนักเรียนหญิงชอบเอาโทรศัพท์มือถือไปโรงเรียนแอบคุยโทรศัพท์ในการเข้าร่วมกิจกรรม และปัญหานองนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการทำงานเป็นกลุ่มทีมไม่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

ปรับปรุง ควรปรับโครงการจิตอาสาให้ต่อเนื่อง และควรให้นักเรียนเข้าอบรมอย่างน้อย สัปดาห์อย่างละ ๒ ครั้ง ควรสื่อกิจกรรม โครงการจิตอาสา โรงเรียนวิถี ควรเน้นนักเรียน ในภาคปฏิบัติ เช่นการสวมมรดกสรภัญญะ นั่งสมาธิ เข้าอบรม และให้ครูช่วยสอนเด็กนักเรียนให้มี คุณภาพด้านปลูกฝังมารยาทที่ดีจะเป็นเยาวชนที่ดีของสังคมต่อไป

๕.๒.๓ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่ม โรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ทั้ง ๕ ด้าน ดังนี้

ผลการสรุปการวิจัย การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา: กรณีศึกษากลุ่ม โรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ทั้ง ๕ ด้านพบว่า เพศชายและเพศหญิงเข้าร่วมโครงการ โรงเรียน วิถีพุทธสู่จิตอาสาโดยภาพไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ครูควรแนะนำหรือกระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัวด้านความรับผิดชอบซึ่งเป็นด้าน ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับรองสุดท้าย โรงเรียนควรส่งเสริม และพัฒนาจิตอาสาด้านความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้นมีกิจกรรมในที่ประชุมกล้าคิดกล้าแสดงออกมุ่งมั่นให้ นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายจากครู และช่วยเพื่อนทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ และ ออกมาดีทำกิจกรรมร่วมกัน และรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ ควบคู่ไปกับหน้าที่คนที่มีความรับผิดชอบคือคนที่ตั้งใจปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของตนให้สำเร็จ ลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ และยอมรับผลของการกระทำนั้น”

๒) ด้านความเสียสละควรส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสาคอยเอื้อเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล รู้จักยอมสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการแบ่งปันแก่คนที่ควรให้ด้วย กำลังกายกำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาของตนเอง แบ่งปันอุปกรณ์การเรียนแก่เพื่อนที่ขาดแคลน ช่วยเหลืองานส่วนรวม สละที่นั่งให้แก่เด็กคนชรา และคนท้องในการขึ้นรถประจำทาง การใช้เวลา ว่างให้เกิดประโยชน์

๓) ควรปลูกฝังให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับจิตอาสาและเห็นความสำคัญของ จิตอาสาควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กหรือเสริมสร้างตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เขาได้รับประสบการณ์ ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปพัฒนาตนเองควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจตระหนัก

ถึงความสำคัญของจิตอาสาฝึกฝนให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัยเกิดการพัฒนามตามลำดับ โดยเริ่มจากครอบครัวพ่อแม่ผู้ปกครองเนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่สำคัญที่สุด ควรมีครูหรือผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้เด็กเยาวชนจะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม

๔) โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมจิตอาสาสม่ำเสมอจะช่วยเหลือสังคมได้เป็นอย่างมากซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียนในภาพรวมที่ชัดเจน สร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสามากขึ้น และเป็นแบบอย่างแก่รุ่นน้องๆต่อไปและจะนำไปเป็นแบบอย่างในอนาคตเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากคุณธรรมด้านจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ มีข้อเสนอแนะ เพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาเปรียบเทียบระดับจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาในโรงเรียนอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดแพร่

๒) ควรศึกษารูปแบบ และกระบวนการพัฒนาให้นักเรียนมีจิตอาสาเพื่อเป็นประโยชน์ ในการปรับปรุงรูปแบบกระบวนการพัฒนาด้านต่างๆ ของโครงการจิตอาสา

๓) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนต่อการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา ในจังหวัดแพร่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ เอกสารชั้นปฐมภูมิ:

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ :

๑.๒.๑ หนังสือ

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมการศาสนา. คู่มือจริยธรรมฉบับการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๓๑.

_____ .การประเมินการเรียนรู้ระดับชั้นมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ครูสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

_____ .คู่มือการจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๐.

กนก จันทร์ขจร. คู่มือจริยธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ครูสภา, ๒๕๓๓.

กมล ทองธรรมชาติ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. ข้าราชการไทยความสำนึกอุดมการณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

กันยา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา. ๒

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. คู่มือครูเพื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอน กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๐.

จรรยา สุวรรณทัต. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ๒๕๓๘.

จิตรวลัย ศรีแสงฉาย. “จิตอาสาพัฒนาชนบทกรณีศึกษา. : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล”, ๒๕๔๕.

ชาย โพธิ์สีตาและลัดดาวัลย์ เกษมเนตร. จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. ทักษะการพัฒนาทีมงาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เอ็กซ์เปอร์เน็ทจำกัด. ๒๕๔๑.

ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑).

ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒนและวิธาน สุชีวกุปต์. **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๓๘.

ดวงเดือน พันธมนาวินและคณะ. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการประยุกต์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

เดโช สวานานนท์. **ปทานุกรมจิตวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๐.

ประดับ เรืองมาลัย. **จิตวิทยาวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต. ๒๕๓๑.

ประเวศ ะสี. **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน. ๒๕๔๑.

ปาริชาติ นนทกานันท์. **แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาปรัชญา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๓.

ปริญญา ต้นสกุล. **ทำไมทีมไม่เวิร์ค**. กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล. ๒๕๔๗.

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. **มนุษย์สังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๒.

พรรณราย ทรัพย์ประภา. **มนุษย์ในการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก. ๒๕๒๗.

_____ **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๐.

_____ **สู่การศึกษาแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

_____ **งานเพื่อแก่นสารของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

_____ **ธรรมนุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

_____ **เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัด)**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก. ๒๕๕๒.

พระไพศาล วิสาโล. **เครือข่ายจิตอาสา. คู่มือจิตอาสาโครงการอาสาเพื่อในหลวง**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก. ๒๕๔๘.

- พระเผด็จ ทศตชีโว. **คนดีที่โลกต้องการ**. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต. ๒๕๓๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐.
กรุงเทพมหานคร:สหธรรมมิก. ๒๕๔๕.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. **ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรมและสังคม สัจจกร. **สำนึกไทยที่พึงปรารถนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
เดือนตุลาคม, ๒๕๔๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์
๒๕๒๖.
- วศิน อินทสระ. **ลีลากรรมของสตรีสมัยพุทธกาล**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์. ๒๕๕๒.
- วิชัย โสสุวรรณจินดาวิชัย. **การพัฒนาทีมงานให้มีประสิทธิภาพ : ความลับขององค์กร**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมนิติ. ๒๕๓๕.
- วิภาพร มาพบสุข. **มนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น. ๒๕๔๓.
- วีระวัฒน์ พวงพะยอม. **ทำงานเป็นทีม**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น. ๒๕๓๖.
- วุฒิสวัสดิ์ สวัสดิวัฒน์. **ผู้คุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร : เอเชียเพรส. ๒๕๓๔.
- สมชาติ กิจขรรยง. **เกมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนและองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
๒๕๔๐.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **ปัญหาเกี่ยวกับศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์. ๒๕๓๖.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. **การปรับพฤติกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๖.
- ส. ศิวลักษณ์. **ปรัชญาการศึกษาศาสตร์และศิลป์แห่งปฏิรูปการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๕.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. **มงคลยอดชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์ชวนพิมพ์. ๒๕๑๘.
- สกุณา บัณฑิตรัตน์ และคณะ. **แนวคิด รูปแบบและวิธีการของการพัฒนาจิตสำนักอาสาสมัคร. สำนัก
บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.**
- สุรีย์พร พึ่งพุทธคุณ. **การบริหารจัดการทีม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมกมลการพิมพ์. ๒๕๔๘.
- สุภาพร อัคราวัฒนา. **การศึกษาพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๔.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, **พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์,**

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ,** กรุงเทพมหานคร : รัฐสภา,

๒๕๔๒.

หลวงพ่เทพครูคุณาศิษย์ (ทวี ธรรมธัช ป.ธ.๘), **ธาตุปฐพีปกาศ,** พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

เอกชัย กี่สุขพันธ์, **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป,** พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :

ศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

๑.๒.๒ บทความ

จำนงค์ ทองประเสริฐ, “พุทธจักร โลกกลมเย็นดับเข็ญได้ด้วยศาสนา”. **วารสารพุทธจักร,** ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓) : ๓๖ - ๓๘.

มิชิตา จำปาเทศรอดเจริญ, **บทความสำหรับประชาชาติธุรกิจ คอลัมน์การบริหารงานและการจัดการองค์กร,** ตอนที่ ๓, ปีที่ ๕, ๒๕๕๐.

ศุภรัตน์ รัตนमुखย์, “**บัณฑิตอาสาสมัคร:ทางเลือกของการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม**”. **วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯสหประชาชาติ(มกราคม-มีนาคม), ๒๕๔๔.**

อรพินท์ ชูชมและคณะ, “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย : ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐๔, กรุงเทพมหานคร, **สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.**

๑.๒.๓ วิทยานิพนธ์และผลงานวิจัย

กัลยา สุริย์, “การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบและความมั่นคงในตนเองของนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๖”. **การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

จิตรวลัย ศรีแสงฉาย, “**จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล**”.

สารนิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

จันทนะ วิไลพัฒน์, “**การพัฒนาพฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โดยการใช้กระบวนการสร้างค่านิยม**”. **วิทยานิพนธ์การศึกษา**

บัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ๒๕๔๒.

ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. “การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ดวงใจ ทองหล่อ. “อาสาสมัครพึงประสงค์ขององค์กรสาธารณะประโยชน์”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๕.

นิตา ด่านวิริยะกุล. “การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์เพียงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗.

ชาติพิศ แก้วเกลี้ยง. “การพัฒนาจิตอาสาในแนวพระพุทธศาสนา”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๕.

บุษราคัม จำปา. “จิตอาสากับการบริการช่วยเหลือคนพิการ กรณีศึกษา โครงการช่วยเหลือนักศึกษาพิการ วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

พระครูปฐมสมมติลาภรณ์, “ทัศนคติของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี เขต ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระชวลิต จันทวโธ (ถาวรศิริ). “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาธีระศักดิ์ ชาติกิตติ (สุขยิ่ง). “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). ๒๕๔๕.

พระมหาเดชศักดิ์ ชีรปัญญา (โพธิ์ชัย). “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักศาสนาทงพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). ๒๕๔๓.

พรพานิ ทับทิมโต. “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน ศึกษากรณี : โรงเรียนทอสี”.

สารนิพนธ์ , (วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๐.

พงศ์พันธ์ จันทราทิตย์. “บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”. วิทยานิพนธ์

อักษรศาสตรมหาวิทยาลั. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

บุพดี ศิริวรรณ ม.ล. “ความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุขเกี่ยวกับสุขภาพจิต

และการให้บริการสุขภาพจิต”, วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต ,(คณะ

สาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช), ๒๕๓๕.

เลอพงศ์ สวนสังข์. “การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาสมัคร

ช่วยเหลือผู้ประสบภัย”. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต.คณะสังคม

สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

วรรณพร เพียรสาระ. “ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งศึกษาเฉพาะ

กรณีอาสาสมัครหน่วยงานบริการและหน่วยกู้ภัย”. วิทยานิพนธ์พัฒนาบริหารศาสตร์

มหาบัณฑิต. บัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

วรวิณี สุขมณี. “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของนิสิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร

มหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

สุธาทิพย์ แก้วเกลี้ยง. “การพัฒนาจิตอาสาในแนวพระพุทธศาสนา”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหา

บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

สุภาพร อัคราวัฒนา, “การศึกษาพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อรพินท์ ชูชมและคณะ. “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและ

คุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย”. ฉบับที่ ๑๐๔. กรุงเทพมหานคร. สถาบันวิจัย

พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการทำวิทยานิพนธ์

สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามจำนวน
๓ ท่านประกอบด้วย

พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (แสนคำ)	ตำแหน่ง	เจ้าคณะตำบลทุ่งแล้ง ตำบลทุ่งแล้ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่
ผศ.รวีโรจน์ ศรีคำภา	ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ดร. สมจิตร ขอนวงศ์	ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

ภาคผนวก ข

หนังสือออกเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

ทั้งหมด ๓ โรงเรียน

๑. โรงเรียนบ้านไผ่ล้อม
๒. โรงเรียนบ้านนาอู่หนอง
๓. โรงเรียนบ้านนาตุ้ม

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถี พุทธสู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

คำชี้แจง แบบสอบถาม แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา:กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ นักเรียนสามารถแสดงความรู้สึกร หรือแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ คำตอบไม่มีผิด ไม่มีถูก และไม่มีผลกระทบต่อตัวนักเรียนแต่อย่างใด คำตอบทั้งหมดจะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอในภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นของโครงการจิตอาสา

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบคุณในความร่วมมือนการตอบแบบสอบถามทุกข้อ ทุกตอน

(พระครูพิศาลอรรถกิจ)

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะปลายเปิด ให้
เลือกตอบ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย \surd ลงใน () หน้าข้อความที่ตรงตามสภาพความเป็นจริง
ของท่านมากที่สุด

๑. เพศ

() ชาย () หญิง

๒. อายุ.....ปี

() น้อยกว่า ๑๐ () ๑๑ ปี

() ๑๒ ปี () ๑๓ ปี

๓. ระดับการศึกษา

() ประถมศึกษาปีที่ ๔ () ประถมศึกษาปีที่ ๕ () ประถมศึกษาปีที่ ๖

๔. อาชีพของผู้ปกครอง

() เกษตรกร () ค้าขาย () รับราชการ () รัฐวิสาหกิจ

() รับจ้าง () อื่นๆ โปรดระบุ.....

๖. การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร

() เคย () ไม่เคย

๗. การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาคุณธรรม

() เคย () ไม่เคย

๘. การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน

() เคย () ไม่เคย

๙. การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน

(วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา)

() เคย () ไม่เคย

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเป็นคำถามเกี่ยวกับคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสู่จิตอาสา ภูมิศึกษา: ภูมิศึกษากลุ่มโรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ มี ๕ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านความมีน้ำใจ ๒) ด้านความรับผิดชอบ ๓) ด้านความเสียสละ ๔) ด้านความสามัคคี ๕) ด้านการทำงานเป็นทีม

คำชี้แจง : ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำที่แท้จริงของนักเรียนเพียงคำตอบเดียว ในแต่ละข้อมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

- ๕ มากที่สุด หมายถึง นักเรียนมีความคิดเห็นในข้อนี้ ในระดับ สูงที่สุด
- ๔ มาก หมายถึง นักเรียนมีความคิดเห็นข้อนี้ ในระดับ สูง
- ๓ ปานกลาง หมายถึง นักเรียนมีความคิดเห็นในข้อนี้ ในระดับ ปานกลาง
- ๒ น้อย หมายถึง นักเรียนมีความคิดเห็นในข้อนี้ ในระดับ น้อย
- ๑ น้อยที่สุด หมายถึง นักเรียนมีความคิดเห็นในข้อนี้ในระดับ น้อยมากที่สุด

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านความมีน้ำใจ						
๑	มีความเกื้อกูลต่อหมู่คณะเพิ่มขึ้น					
๒	เข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำและบริจาคสิ่งของให้แก่เพื่อนๆที่ขาดแคลน					
๓	อาสาทำงานให้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน					
๔	พร้อมช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มโดยไม่เลือกว่าเป็นงานยากหรือง่าย					
๕	ถึงแม้จะต้องเสียประโยชน์ส่วนตัวไปบ้าง ก็ยังกระทำเพื่อส่วนรวม					
๖	รู้สึกมีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น					
ด้านความรับผิดชอบ						
๗	มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมาย					
๘	มีการวางแผนเตรียมการกิจกรรมล่วงหน้า					
๙	ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จและมีคุณภาพ					
๑๐	มีความ วิตยอุตสาหะในการทำงาน					
๑๑	ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา					
๑๒	ไม่หนีงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน					

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านความเสียสละ						
๑๓	ขณะเข้าร่วมกิจกรรมเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ ทรัพย์สินของตามกำลัง					
๑๔	ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน					
๑๕	ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ					
๑๖	ขอมอบอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม					
๑๗	ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ					
๑๘	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น					
ด้านความสามัคคี						
๑๙	ให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ					
๒๐	มีการร่วมกันวางแผนการทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา					
๒๑	ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง					
๒๒	ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ					
๒๓	ปฏิบัติตนได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี					
๒๔	รู้จักตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานร่วมกับสมาชิก					
ด้านการทำงานเป็นทีม						
๒๕	ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จ					
๒๖	ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา					
๒๗	รักใคร่ ปรองดองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน					
๒๘	ยกย่องให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม และไม่ทิ้งงานมอบหมายกลางคัน					
๒๙	การทำงานทำงานเป็นทีมงานสำเร็จเป็นด้วยความเรียบร้อย					
๓๐	สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงการจิตอาสาของนักเรียน

คำชี้แจง : โปรดเสนอแนะแนวทางหรือกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นในตนเอง

๑. ด้านความมีน้ำใจ

.....

.....

๒. ด้านความรับผิดชอบ

.....
.....

๓. ด้านความเสียสละ

.....
.....

๔. ด้านความสามัคคี

.....
.....

๕. ด้านการทำงานเป็นทีม

.....
.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือนำการตอบแบบสอบถามทุกข้อ ทุกตอน

ภาคผนวก ง

รูปภาพกิจกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
สู่จิตอาสา : กรณีศึกษากลุ่ม โรงเรียนทุ่งทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

๑. ด้านการมีน้ำใจ

๒. ด้านความรับผิดชอบ

๓. ด้านความเสียสละ

๔. ด้านความสามัคคี

๕. ด้านการทำงานเป็นทีม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูพิศาลอรรถกิจ ฉายา ชาคโร นามสกุล แสนสา
เกิด	: วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓
สถานที่เกิด	: บ้านไฮสร้อย ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่
การศึกษา	: น.ธ. เอก, ปริญญา พธ.บ. (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)
อุปสมบท	: วันที่ ๒๓ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔
สังกัด	: วัดไฮสร้อย ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่
หน้าที่การงาน	: เจ้าอาวาสวัดไฮสร้อย ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ : เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดแพร่ : เป็นพระธรรมทูต พ.ศ. ๒๕๕๕
ปีที่เข้าศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๔ เข้าศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๖
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดไฮสร้อย ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ๕๔๑๕๐ โทรศัพท์ ๐๘-๕๕๕๒-๕๕๕๑

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูพิศาลอรรถกิจ ฉายา ชาคโร นามสกุล แสนสา
เกิด	: วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓
สถานที่เกิด	: บ้านไฮสร้อย ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่
การศึกษา	: น.ธ. เอก, ปริญญา พธ.บ. (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)
อุปสมบท	: วันที่ ๒๓ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔
สังกัด	: วัดไฮสร้อย ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่
หน้าที่การงาน	: เจ้าอาวาสวัดไฮสร้อย ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ : เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดแพร่ : เป็นพระธรรมทูต พ.ศ. ๒๕๕๕
ปีที่เข้าศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๔ เข้าศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๖
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดไฮสร้อย ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ๕๔๑๕๐ โทรศัพท์ ๐๘-๕๕๕๒-๕๕๕๑